

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการแนวทางการจัดการหนี้สินของครอบครัว
ชุมชนบ้านตลาดใหม่
ต.ตลาดใหม่ อ.วิเศษชัยชาญ จ.อ่างทอง

โดย นางสาวกมลทิพย์ ไชยสังข์ และคณะ

30 มิถุนายน 2552

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
เลขที่รับ TRF/10...0557/55
วันที่รับ... - 6 JUN 2012...

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการแนวทางการจัดการหนี้สินของครอบครัว
ชุมชนบ้านตลาดใหม่
ต.ตลาดใหม่ อ.วิเศษชัยชาญ จ.อ่างทอง

โดย นางสาวกมลทิพย์ ไชยสังข์ และคณะ

30 มิถุนายน 2552

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ฉบับสมบูรณ์

โครงการแนวทางการจัดการหนี้สินของครอบครัว ชุมชนบ้านตลาดใหม่
ต.ตลาดใหม่ อ.วิเศษชัยชาญ จ.อ่างทอง

ทีมวิจัยโครงการ

1. นางสาวกมลทิพย์ ไชยสังข์	หัวหน้าทีมวิจัย
2. นางวรรณิ์ พลายแก้ว	ทีมวิจัย
3. นางวัฒนา ผลไพบูลย์	ทีมวิจัย
4. นางณัฐฉิณี รักเชื้อสาย	ทีมวิจัย
5. นายสุนทร คุณารูป	ทีมวิจัย
6. นางเรวดี บุญรอด	พี่เลี้ยงโครงการวิจัย
7. นางสาวนีย์ คงสุวรรณ	ที่ปรึกษาโครงการ
8. นายสมศักดิ์ เกษดี	ที่ปรึกษาโครงการ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป" กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ "คน" ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ "กระบวนการ" มากกว่า "ผลลัพธ์" เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้ งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย "เวที" (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ "ปัญญา" ในกระบวนการวิจัย

"กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น" หมายถึง **การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน** เพื่อตอบ **"คำถาม"** หรือ **"ความสงสัย"** บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น **"คำถาม"** **ต้องคมชัด** โดยมีการ แยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา **"ข้อมูล"** ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของ ข้อมูล มีการ **"วางแผน"** การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ **"บันทึก"** มีการ **"ทบทวน"** ความก้าวหน้า **"วิเคราะห์"** ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ **"ถอด"** กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ **"สรุปบทเรียน"** ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย **"ผู้ที่สงสัย"** ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการ สร้างความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของ ศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ใน ชีวิตประจำวันได้

สกว.สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าว มาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการ บอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่ นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้ ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอออกมาใน รูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมาย

สำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สารบัญ

หน้า

บทที่ 1	บทนำ	
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย.....	1
	วัตถุประสงค์การวิจัย.....	2
	คำถามการวิจัย.....	2
	เป้าหมายการวิจัย.....	3
	ขอบเขตการวิจัย.....	3
	ประเด็นการศึกษา และขั้นตอนและกระบวนการวิจัย.....	3
	เครื่องมือที่ใช้.....	5
	ผลที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย.....	5
	นิยามคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	6
บทที่ 2	บทเรียนการจัดการหนี้.....	7
บทที่ 3	บริบทชุมชน.....	12
บทที่ 4	กระบวนการวิจัย.....	24
บทที่ 5	ผลการวิจัย.....	46
บทที่ 6	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	60
ภาคผนวก		68

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญปัญหา

ในอดีตจนถึงปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลตลาดใหม่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนาข้าว ทำสวนผลไม้ ปลูกพืชผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ โดยทั้งตำบล มีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งสิ้น 5,876 ไร่ มีแหล่งน้ำสำหรับใช้ทำการเกษตรได้แก่คลองธรรมชาติ ซึ่งไหลผ่านตลอดตำบล และพื้นที่บางส่วนมีคลองชลประทานไหลผ่าน ทำให้ชาวบ้านตำบลตลาดใหม่และตำบลใกล้เคียงสามารถใช้น้ำเพื่อทำการเกษตรได้อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง นอกจากอาชีพเกษตรกรรมแล้ว ประชาชนยังประกอบอาชีพ รับจ้าง ค้าขาย และทำอาชีพเสริมรายได้ เช่น ทำดอกไม้ประดิษฐ์ ทำงานจักสาน ทำลวดตัดรูปสัตว์ ทำขนม ประชาชนตำบลตลาดใหม่ มีรายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวประมาณ 20,000–200,000 บาท ต่อปี

จากสถานการณ์ดังกล่าวน่าจะส่งผลให้คนในตำบลตลาดใหม่มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดี แต่ในทางตรงกันข้ามประชาชนในตำบลตลาดใหม่กลับตกอยู่ในภาวะการณ์มีหนี้สิน ช่วงต้นปี พ.ศ. 2548-2549 เกษตรกรตำบลตลาดใหม่จำนวน 20 ราย ได้เข้าร่วม “โครงการชุมชนเป็นสุขภาคกลาง” ผ่านกระบวนการค้นหาทุกข์-เวทีระบายทุกข์ และพบว่าความทุกข์ของเกษตรกรคือการมีหนี้สิน ผลการเก็บข้อมูลเกษตรกร 20 ครอบครัวพบว่าสาเหตุใหญ่ของการมีหนี้สิน มี 2 สาเหตุคือ หนี้สินที่เกิดจากต้นทุนการผลิตสูง เนื่องจากการทำการเกษตรแบบพึ่งพาเทคโนโลยีแทนแรงงานคนและสัตว์ พึ่งพาสารเคมีเพื่อช่วยเพิ่มผลผลิต และเป็นที่แน่นอนว่า ในอนาคต ราคาของสารเคมีจะเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ทำให้เกษตรกรต้องประสบปัญหาภาระหนี้สินเพิ่มมากขึ้น และนอกจากปัญหาด้านต้นทุนการผลิตสูงแล้วยังพบว่าภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่ง ที่ทำให้เกษตรกรต้องเร่งทำงานหาเงินเพื่อมาเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ครอบครัวเกษตรกรในตำบลตลาดใหม่ส่วนใหญ่ มีรายได้หลักจากการทำนาปีละ 2 ครั้ง แต่ต้องมีการใช้จ่ายตลอดทั้งปี ในครอบครัวต้องซื้อแทบทุกอย่าง และในพื้นที่ยังเกิดตลาดนัดขายสินค้าเคลื่อนที่ขึ้นแทบทุกวันทำให้เกษตรกรมีการ ใช้จ่ายแบบไม่รู้จักจบสิ้น นอกจากนั้นยังมีค่าใช้จ่ายที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือ ค่าศึกษาเล่าเรียนของ บุตร-หลาน และค่ารักษาพยาบาลของคนในครอบครัว และถ้าสถานการณ์ยังดำเนินต่อไปเช่นนี้ ก็เป็นที่คาดการณ์ได้ว่าเกษตรกรจะไม่สามารถชำระหนี้สินของตนเองและครอบครัวให้หมดสิ้นได้เลย

ที่ผ่านมาเกษตรกรชุมชนบ้านตลาดใหม่ เคยมีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาหนี้สิน มีหลายครอบครัวจัดบันทึก รายรับ-รายจ่าย ในครัวเรือน และต้นทุนการผลิต เพื่อให้รู้สถานการณ์การเงินภายในครอบครัว และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลง ชุมชนมีการเรียนรู้วิธีการลดต้นทุนการผลิต โดยการทำปุ๋ยชีวภาพ สมุนไพร ขั้วปลั้วแมลงและฮอร์โมน ใช้ทดแทนการใช้สารเคมี หรือใช้ควบคู่กับการใช้สารเคมี โดยลดปริมาณสารเคมีลง เรียนรู้วิธีการลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวโดยการผลิตของใช้เองทดแทนการซื้อ เช่น ปลูกผักปลอดสารพิษกินเอง นำยา

ล้างจาน สบู่ ยาสระผม น้ำยาซักผ้า ใช้เองในครอบครัว แต่ผลที่ได้ เป็นเพียงการลดค่าใช้จ่ายได้ บางส่วนเท่านั้น ยังไม่สามารถลดหนี้สินที่เป็น ก้อนใหญ่ๆ ได้

ปลายปี 2549 ตัวแทนเกษตรกรชุมชนบ้านตลาดใหม่ จำนวน 5 คน ได้เข้าร่วม “โครงการ สัมมนาสถานการณ์ปัญหาหนี้สินเกษตรกรภาคกลาง” ร่วมกับชุมชนอื่นๆ 2 ครั้ง เวที ที่ 1 มีกิจกรรม ทบทวนสถานการณ์หนี้สินและสาเหตุที่มาของปัญหาหนี้สินในครอบครัว โดยแบ่งผู้เข้าร่วม ออกเป็นกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเป็นหนี้ในครอบครัว และได้ข้อสรุปเป็นภาพรวมใน เบื้องต้นว่า ปัญหาหนี้สินในครอบครัวเกษตรกรแม้จะอยู่ต่างพื้นที่กัน แต่ก็มีสาเหตุที่มาของหนี้ คล้ายๆกัน คือ มีต้นทุนในการผลิตสูง ราคาผลผลิตต่ำไม่คุ้มทุน เกิดภัยธรรมชาติ มีค่าใช้จ่ายใน ครัวเรือนสูง มีภาระค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของลูกหลาน ลงทุนค้าขายแล้วขาดทุน ซื้อมือถือ ซื้อมอเตอร์รถ และการกู้หนี้ยืมสินไปใช้หนี้เก่าที่ถึงกำหนดส่งเป็นต้น เวทีที่ 2 เป็นการแบ่งกลุ่มระดมความคิดเห็น เรื่อง กระบวนการจัดการปัญหาหนี้สินในครอบครัว พอสรุปได้ว่าถ้าต้องการลดปัญหาหนี้สินใน ครอบครัพลอง เกษตรกรต้องยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต ต้องบันทึก รายรับ- รายจ่ายอย่างจริงจัง แล้วนำข้อมูล มาวิเคราะห์เพื่อวางแผนลดค่าใช้จ่ายในครอบครัพลอง ต้องผลิตของ กินของใช้เองทดแทนการซื้อ เช่น ปลูกผักไว้กินเอง ต้องลด ละ เลิก อบายมุข ทุกชนิด ต้องไม่กู้หนี้เพิ่ม ต้องหาวิธีลดต้นทุนการผลิต โดยการทำปุ๋ยหมักชีวภาพใช้เอง และสุดท้ายคือต้องมีเงินออม โดยต้องตั้ง กลุ่ม ออมทรัพย์ร่วมกัน

ผลจากการเข้าร่วมโครงการดังกล่าว ทำให้ตัวแทนเกษตรกรจำนวน 5 ราย เกิดความ ตระหนักคิดถึงการแก้ปัญหาหนี้สินในครอบครัวอย่างจริงจัง จึงได้รวมตัวกันและหาสมาชิก มาเพิ่ม อีก 10 ราย รวมเป็น 15 ราย เพื่อจัดทำ “โครงการศึกษาแนวทางการจัดการหนี้สิน ในระดับ ครัวเรือน” ของชุมชนบ้านตลาดใหม่ ตำบลตลาดใหม่ขึ้นมา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์และสาเหตุที่มาของการมีหนี้สินในครัวเรือนของสมาชิกชุมชนบ้าน ตลาดใหม่
2. เพื่อศึกษาบทเรียนการจัดการหนี้สินในครัวเรือน ของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่
3. เพื่อศึกษาวิธีการจัดการการเงิน รายรับ-รายจ่าย และต้นทุนการผลิตในครัวเรือนของ สมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ ที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาหนี้สิน
4. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการหนี้สินในครัวเรือน ของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ ที่ เหมาะสม

คำถามการวิจัย

แนวทางการจัดการหนี้สินในครัวเรือน ของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ ที่เหมาะสม เป็น อย่างไร

คำถามย่อย

1. สถานการณ์หนี้สิน บริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของครอบครัวสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ เป็นอย่างไร
 - 1.1 สาเหตุที่มาของหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ มีที่มาอย่างไร
 - 1.2 หนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ จัดอยู่ในประเภทใด
 - ในระบบ มีลักษณะอย่างไร
 - นอกกรอบ มีลักษณะอย่างไร
 - 1.3 ปริมาณหนี้สินแต่ละประเภทเป็นอย่างไร
 - 1.4 หนี้สินประเภทใดที่จัดการได้
 - ในระยะสั้นจะจัดการหนี้สินอย่างไร
 - ในระยะยาวจะจัดการหนี้สินอย่างไร
 - 1.5 หนี้สินประเภทใดที่ยังจัดการไม่ได้ เพราะเหตุใด
2. บทเรียนการจัดการหนี้สินในครอบครัว ที่ผ่านมา ของครอบครัวสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ เป็นอย่างไร
3. การจัดการเงิน รายรับ-รายจ่าย และต้นทุนการผลิต ในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ ที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาหนี้สิน เป็นอย่างไร
4. แนวทางในการจัดการหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ที่เหมาะสมเป็นอย่างไร

เป้าหมาย

แนวทางการจัดการปัญหาหนี้สินในระดับครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

1. ขอบเขตพื้นที่ หมู่ที่ 1 - 5 ตำบลตลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง
2. ขอบเขตประชากรที่ศึกษา ครอบครัวที่มียา 5 ครอบครัว ครอบครัวสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ 10 ครอบครัว รวมทั้งสิ้น 15 ครอบครัว

ประเด็นการศึกษา

1. สถานการณ์หนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ จำนวน 15 ครอบครัว
 - 1.1 สาเหตุที่มาของการมีหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่
 - 1.2 ประเภทหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่
 - หนี้ในระบบ

- หนี้ในระบบ

1.3 ปริมาณหนี้สินแต่ละประเภท

1.4 หนี้สินที่จัดการได้

- การจัดการหนี้ในระยะสั้น
- การจัดการหนี้ในระยะยาว

1.5 หนี้สินที่ยังจัดการไม่ได้

2. บริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

- บริบทของชุมชนบ้านตลาดใหม่
- บริบทของครอบครัวสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ จำนวน 15 ครอบครัว

3. บทเรียนการจัดการหนี้สินในครอบครัว ที่ผ่านมา ของครอบครัวสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ จำนวน 15 ครอบครัว

4. วิธีการจัดการการเงิน รายรับ-รายจ่าย ในครอบครัว และต้นทุนการผลิตที่นำไปสู่แนวทางการจัดการหนี้สิน ของครอบครัวสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ จำนวน 15 ครอบครัว

5. แนวทางการจัดการหนี้สินที่เหมาะสม กับครอบครัวสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่

ขั้นตอนและกระบวนการวิจัย

1. ประชุมทีมวิจัยทำความเข้าใจแนวคิดงานวิจัยชี้แจงโครงการ
2. เวทีทบทวนสถานการณ์หนี้สินและการและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน 2 ครั้ง
3. พัฒนาศักยภาพทีมวิจัยเรื่อง การตั้งคำถาม การเก็บข้อมูล
4. ออกแบบเครื่องมือการจัดเก็บข้อมูลสถานการณ์หนี้
5. ทีมวิจัยเก็บข้อมูลสถานการณ์หนี้สิน
6. ทีมวิจัยสรุปรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์หนี้สิน,สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชน 2 ครั้ง
7. เวทีนำเสนอข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ร่วมกับสมาชิก
8. ออกแบบเอกสารการจดบันทึกรายรับ-รายจ่าย
9. ทดลองบันทึกรายรับ-รายจ่ายในครอบครัวและต้นทุนการผลิต เป็นเวลา 3 เดือน
10. ทีมวิจัยติดตามหนุนเสริมการจดบันทึกรายรับ-รายจ่าย ของครอบครัวสมาชิก
11. ประชุมทีมวิจัย เดือนละ 1 ครั้ง
12. ประชุมทีมวิจัยร่วมกับสมาชิกเดือนละ 2 ครั้ง
13. เวทีสรุปบทเรียนผลการศึกษาวิจัย
14. จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

เครื่องมือที่ใช้

1. เวทีเรียนรู้
2. แบบเก็บข้อมูล
3. การสัมภาษณ์
4. บัญชีครัวเรือน / บัญชีต้นทุนการผลิต

ระยะเวลาดำเนินการ

ใช้ระยะเวลาดำเนินการ 7 เดือน

งบประมาณ

เสนอขอรับงบประมาณสนับสนุนจาก สกว. สำนักงานภาค 77,550 บาท

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้เรียนรู้สาเหตุที่มาของหนี้สิน และบทเรียนการจัดการหนี้สินในระดับครอบครัวของชุมชนบ้านตลาดใหม่
2. ได้แนวทางการจัดการหนี้สินในระดับครอบครัวที่เหมาะสม กับชุมชนบ้านตลาดใหม่
3. ได้องค์ความรู้ ด้านการจัดการหนี้สินในระดับครอบครัวของชุมชนบ้านตลาดใหม่ที่จะขยายผลไปสู่สมาชิกอื่นในชุมชนบ้านตลาดใหม่ และชุมชนใกล้เคียงได้

นักวิจัยผู้รับผิดชอบ

1. น.ส.กมลทิพย์	ไชยสังข์	หัวหน้าทีมวิจัย
2. นางวรรณณี	พลายแก้ว	ทีมวิจัย
3. นางณัฐฉิณี	รักเชื้อสาย	ทีมวิจัย
4. นายสุนทร	คุณารูป	ทีมวิจัย
5. นางวัฒนา	ผลไพบุลย์	ทีมวิจัย

ปรึกษา

1. นายสมศักดิ์	เกษดี	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลตลาดใหม่
2. นายสมนึก	คำแก้ว	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดตลาดใหม่
3. นางสาวนีย์	คงสุวรรณ	ข้าราชการบำนาญ

ทีมพี่เลี้ยง

1. นางเรวดี บุญรอด

นิยามศัพท์เฉพาะ

ชุมชนบ้านตลาดใหม่ หมายถึงครอบครัวที่มิวิจัย และครอบครัวสมาชิก รวม 15 ครอบครัว

หนี้สินในครอบครัว หมายถึง ภาระหนี้สินทุกประเภท ที่แต่ละครอบครัวกำลัง เผชิญอยู่
แนวทางการจัดการหนี้สินที่เหมาะสม หมายถึง รูปแบบ/วิธีการที่สามารถควบคุมหนี้ไม่ให้มีระดับสูงขึ้น หรือรูปแบบ/วิธีการ ที่ทำให้หนี้สินลดลงมาอยู่ในระดับที่ครอบครัวจะสามารถอยู่ร่วมกับหนี้ได้อย่างมีความสุข

หนี้ในระบบ หมายถึง หนี้ที่กู้ยืมมาจากสถาบันการเงิน หรือแหล่งทุนต่างๆ ที่มีกฎหมายรับรอง เช่น ธนาคาร สหกรณ์ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ที่จดทะเบียนแล้ว เป็นต้น

หนี้นอกระบบ หมายถึง หนี้ที่กู้ยืมจากแหล่งทุนที่ไม่มีกฎหมายรับรอง เช่น นายทุน ญาติ พี่ น้อง พ่อ-แม่ เพื่อน พ่อค้าคนกลาง เป็นต้น

หนี้ที่จัดการได้ หมายถึง หนี้ที่สามารถชำระได้ภายในรอบของตนเอง เช่น หนี้ที่เกิดจากการลงทุนทำนา เมื่อขายข้าวได้ก็สามารถชำระหนี้ได้

หนี้ที่ยังจัดการไม่ได้ หมายถึง หนี้ก้อนใหญ่ที่เกินกำลังความสามารถของคนในครอบครัวจะสามารถหาเงินมาชำระหนี้ให้หมดได้ในขณะนี้ หรืออาจเป็นหนี้หมุนเวียนที่ยังหาคำตอบไม่ได้ว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อใด เช่น หนี้ที่กู้ยืมจากสถาบันการเงินต่างๆ ซึ่งมีรอบการชำระคืนคราวละมากๆ

บทที่ 2

บทเรียนการจัดการหนี้

หลังจากที่ทีมวิจัยได้ทำการศึกษาศถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านตลาดใหม่ ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้ว่าคนในตำบลตลาดใหม่มีความผูกพันกับการมีหนี้สินมานาน ตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ตา ยาย การศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์สมาชิก และการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนพบว่า หนี้ของคนสมัยก่อนส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการกู้เพื่อซื้อวัว ซื้อควาย หรือซื้อที่นา โดยกู้ชาวบ้านด้วยตนเอง บางรายกู้จากญาติพี่น้อง มีสัญญาและใช้โฉนดที่ดินเป็นสิ่งค้ำประกัน ส่วนการใช้คินขึ้นอยู่กับสัญญาหรือข้อตกลงร่วมกัน ส่วนใหญ่จะทำสัญญาปีต่อปี ส่งต้นพร้อมดอกเบี้ย บางรายไม่สามารถนำเงินมาชำระหนี้คืนภายในระยะเวลาที่กำหนด ก็ต้องยอมให้เจ้าหนี้ยึดที่ดินไป

“หนี้” ของคนในชุมชนบ้านตลาดใหม่ ได้รับการพัฒนารูปแบบมาพร้อมๆ กับการพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม จะสังเกตได้ว่ายังมีการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคม ให้มีความเจริญมากขึ้นเท่าไร สถานการณ์หนี้ของชุมชน ก็ยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นเท่านั้น มีหลายเหตุผลที่คนในชุมชนบ้านตลาดใหม่ อ้างว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้ตนเองและครอบครัวต้องมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น เพราะไม่ว่ารูปแบบการประกอบอาชีพที่เปลี่ยนแปลงไป ความจำเป็นในเรื่องการศึกษาของบุตรหลาน การรักษาพยาบาลที่ต้องพึ่งพาหมอผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือแพทย์และยาที่ทันสมัย ความเจริญของเทคโนโลยี สิ่งของเครื่องใช้อำนวยความสะดวกต่างๆ และการดำเนินชีวิตตามกระแสนิยมที่ไม่เคยหยุดนิ่ง ความอยากและความต้องการ การยอมรับจากคนในชุมชนและสังคมทั่วไป เช่น ต้องมีบ้านหลังใหญ่ ต้องมีรถขับ ลูกต้องเรียนหนังสือสูงๆ งานบวช งานแต่ง ต้องจัดเลี้ยงโต๊ะจีนพร้อมวงดนตรีชื่อดัง ต้องสวดพระอภิธรรมศพหลายคืนเพื่อแสดงให้รู้ว่าเจ้าภาพมีอันจะกิน ซึ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุที่ทำให้ยอดหนี้มีจำนวนเพิ่มขึ้น และมีรูปแบบหลากหลายมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการกู้ยืม แล่งหนี้ จำนวนหนี้ที่สามารถกู้ได้ อัตราดอกเบี้ย รูปแบบการค้ำประกัน โดยเฉพาะรูปแบบการใช้หนี้ดิน ที่ว่า “ดาวน้อย ดอกเบี้ยต่ำ ผ่อนสบายๆ” เป็นแรงจูงใจให้คนไม่กลัวหนี้ เพราะมีระยะเวลาในการชำระที่ยาวนาน ยังมีเวลาหาเงินอีกเยอะ

ที่ผ่านมา ชุมชนบ้านตลาดใหม่มีบทเรียนในการจัดการหนี้สินหลายวิธี มีทั้งจัดการด้วยตนเอง เช่น การขายผลผลิตใช้หนี้ ทยอยใช้หนี้เก่า ไม่กู้หนี้ใหม่เพิ่ม ทำอาชีพเสริมรายได้ การรวมหนี้ บางรายถึงกับขายทรัพย์สิน เช่น ที่นา ทองคำ เพื่อนำเงินมาชำระหนี้ แต่วิธีที่พบมากที่สุดคือการกู้หนี้ใหม่ไปใช้หนี้เก่าที่ถึงกำหนดส่ง หรือที่นิยมเรียกอีกอย่างว่าการ “หมุนหนี้” และอีกวิธีหนึ่งคือมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยจัดการ ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกษตร พัฒนาชุมชน พัฒนาที่ดิน และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้ได้เข้ามาช่วยในเรื่องของการให้ความรู้ การลดต้นทุนการผลิต การลดรายจ่ายในครัวเรือน การทำบัญชีครัวเรือนเพื่อควบคุมค่าใช้จ่าย การทำอาชีพเสริมรายได้ โดยจัดฝึกอบรมให้ความรู้ และฝึกปฏิบัติจริง การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การพาไปศึกษาดูงานเพื่อนำความรู้ที่ได้มา ปรับใช้ในชีวิตประจำวัน แต่ส่วนใหญ่โครงการต่างๆ ที่ภาครัฐหรือ

หน่วยงานจัดขึ้นในชุมชน จะไม่ค่อยประสบความสำเร็จ เนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่หรือกลุ่มคนที่มีปัญหาหนี้สินจริงๆไม่ค่อยมีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมเพราะต้องเร่งรีบทำงานหาเงินมาเลี้ยงครอบครัวและใช้หนี้ อีกประการหนึ่งคือกิจกรรมต่างๆ ชุมชนไม่มีส่วนร่วมคิดหรือเป็นผู้ดำเนินการเอง หน่วยงานจะเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งหมด ชุมชนเป็นเพียงผู้เข้าร่วม กิจกรรม ที่ทำจึงไม่มีความต่อเนื่อง เป็นลักษณะกิจกรรมเฉพาะกิจ พอมีงบประมาณก็จัดกิจกรรม ทำแล้วแจก กินอาหารฟรี มีค่ารถ กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นเพียงคนส่วนน้อยในชุมชน เป็นผู้ที่ว่างงาน แม่บ้าน หรือผู้สูงอายุที่ไปทำงานนอกบ้านไม่ไหว บางคนมาร่วมกิจกรรมเพราะเกรงใจผู้นำชุมชน มาอบรมแล้วก็ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์อะไร และเป็นแบบนี้เรื่อยมากระทั่งปี พ.ศ. 2544 ที่รัฐบาลได้กำหนดนโยบายแก้ปัญหา ความยากจน และปัญหาหนี้สินในภาคเกษตร ปัญหาการเข้าถึงแหล่งทุนของผู้ด้อยโอกาสทางการเงิน โดยการจัดสรรและอนุมัติงบประมาณลงมาให้หมู่บ้านและชุมชนเมือง หมู่บ้านละ 1,000,000 บาท ทั่วประเทศเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียน สร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับประชาชนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

หลังจากจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและดำเนินงานไปได้ระยะหนึ่งพบว่า มีครอบครัวสมาชิกในแต่ละหมู่บ้านให้ความสนใจสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านประมาณร้อยละ 70 และมีการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้านไปใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการผลิต และใช้จ่ายในครัวเรือน ประมาณร้อยละ 80 ของครัวเรือนที่เป็นสมาชิก โดยคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี ผลด้านบวกคือ สมาชิกผู้ด้อยโอกาสทางการเงิน ที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุน ได้มีโอกาสกู้ยืมเงินไปลงทุนประกอบอาชีพ สร้างงานสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ตรงตามวัตถุประสงค์ของรัฐบาล แต่ผลด้านลบคือ สมาชิกที่กู้เงินได้จำนวนมาก จะเป็นคนที่ฐานะระดับกลาง ถึงระดับคนมีเงิน เพราะคนจนมักจะหาคนค้ำประกันยาก คณะกรรมการไม่กล้าเสี่ยงกลัวไม่มีเงินใช้คืน สมาชิกบางคนกู้ไปแล้วไม่ได้นำไปลงทุนประกอบอาชีพแต่กลับนำไปใช้จ่ายในครอบครัว ชื่อของใช้ฟุ่มเฟือยแทน เช่น ซื้อรถมอเตอร์ไซด์ ซื้อโทรศัพท์ นอกจากไม่ทำให้เกิดรายได้เพิ่มยังจะทำให้เสียค่าใช้จ่ายมากขึ้น เช่น ค่าน้ำมันรถ ค่าซื้อบัตรเติมเงิน ถึงเวลาคืนเงินก็จะใช้วิธีหมุนหนี้ คือไปกู้เงินอีกที่หนึ่งที่มีอัตราดอกเบี้ยสูงกว่ามาใช้คืนกองทุนหมู่บ้านทำให้เกิดหนี้ซ้ำซ้อน แต่ถึงอย่างไรกิจกรรมกองทุนหมู่บ้านก็ยังดำเนินต่อเนื่องเรื่อยมา สมาชิกมีการกู้ยืมเพิ่มขึ้นทั้งจำนวนเงินที่กู้ในแต่ละราย และจำนวนคนที่เพิ่มขึ้นทุกปี ทำให้กองทุนมีผลกำไรสามารถนำมาจัดเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิกในชุมชน นอกจากกองทุนเงินล้านที่เติบโตขึ้นแล้วกองทุนสัจจะที่เกิดจากการออมทรัพย์ร่วมกันของชาวบ้านก็มีตัวเลขเพิ่มมากขึ้นทุกปี สามารถนำมาปล่อยกู้ควบคู่ไปกับกองทุนหมู่บ้านได้ ถ้ารวมทั้ง 2 กองทุนแล้วจะมีเงินเฉลี่ยอยู่ที่หมู่บ้านละไม่ต่ำกว่า 1,500,000 บาท เมื่อมีเงินมากขึ้นสมาชิกในชุมชนก็หันมากู้เงินจากกองทุนฯ มากขึ้น เพราะกู้ง่าย ดอกเบี้ยต่ำ ทำให้มีสถาบันการเงินเล็งเห็นประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับจากชาวบ้านโดยไม่ต้องออกแรงมากนัก จึงเข้ามาเชิญชวนให้คณะกรรมการเป็นนายหน้ากู้ยืมเงินโดยให้เครดิตถึงกองทุนละ 1,000,000 บาท โดยอ้างว่าเพื่อเป็นการช่วยเหลือสมาชิกให้ได้กู้เงินไปลงทุนได้มากขึ้น จากเดิมที่เคยกู้ได้สูงสุดเพียงรายละ 20,000 บาท ก็สามารถกู้ได้เพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่า

โดยให้ตั้งเป็นกองทุนล้านที่ 2 ให้ชาวบ้านได้กู้ยืมแต่มีข้อแม้ว่าอัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารจะคิดคือร้อยละ 6 ต่อปี คณะกรรมการต้องนำไปปล่อยให้ชาวบ้านกู้ต่อในอัตราที่สูงกว่าเงินที่รัฐจัดสรรมาให้ จึงจะมีผลกำไร ปรากฏว่ามีคณะกรรมการหลายกองทุนเกิดความสนใจ รวมทั้งคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านตลาดใหม่ หมู่ที่ 5 ที่ได้จับมือกันไปกู้เงินจากธนาคารมาอีก 1,000,000 บาท เพื่อมาปล่อยให้สมาชิกกู้ยืมในอัตราดอกเบี้ย ร้อยละ 12 ต่อปี อ้างว่าดีกว่าให้สมาชิกไปกู้ชาวบ้านด้วยตนเอง เพราะดอกเบี้ยที่กู้จากชาวบ้านจะอยู่ที่ ร้อยละ 2-4 ต่อเดือน หรือร้อยละ 24-48 ต่อปี ผลปรากฏว่าเงินล้านที่ 2 ที่กู้มาใหม่ก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการกู้ยืมของสมาชิก ปัจจุบันสมาชิกกองทุนหมู่บ้านหมู่ที่ 5 เกือบทุกราย มีหนี้สินเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่า และมีการนำเงินไปใช้ ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ ที่เห็นชัดๆ มี 4 รายที่นำเงินไปดาวน์รถปิกอัพป้ายแดง 4 ประตุม้าขับ (มีสมาชิกผู้เข้าร่วมวิจัยด้วย 1 ราย) ทำให้เกิดหนี้สินซ้ำซ้อน ต้องหาเงินส่งคืนกองทุนเป็นรายปีและส่งค่างวดรถเป็นรายเดือนไม่ต่ำกว่าเดือนละ 8,000-12,000 บาท และมีแนวโน้มว่าสมาชิกจะมีการกู้ยืมมากขึ้น เนื่องจากมีระบบการกู้ยืมไม่ต้องใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน แต่สิ่งที่น่าเป็นห่วงมากกว่านั้นคือ นอกจากสมาชิกจะหันมากู้เงินจากกองทุนมากขึ้น แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าหนี้สินที่ผูกพันอยู่กับแหล่งหนี้อื่นๆ จะลดลง ดูได้จากแบบคำขอกู้ ที่มีช่องว่างให้สมาชิกแจ้งว่าปัจจุบันท่านมีภาระหนี้สินอยู่กับสถาบันการเงินอื่นๆ หรือไม่ ถ้ามี จำนวนเท่าไร ทำให้ทราบสมาชิกแต่ละรายยังมีหนี้สินอยู่กับสถาบันการเงินต่างๆ อีกมาก เคยมีคนในชุมชนตั้งคำถามว่า กองทุนหมู่บ้านจริงๆ แล้วเป็นการสร้างโอกาสให้ประชาชนได้เข้าถึงแหล่งทุนหรือเป็นการโอกาสให้ประชาชนเป็นหนี้เพิ่มขึ้น

ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2547 โครงการ “ชุมชนเป็นสุข” ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันกรุงเก่าเพื่อการพัฒนา ได้เข้ามาเคลื่อนงานในพื้นที่ชุมชนบ้านตลาดใหม่ มีเป้าหมายเพื่อลดทุกข์สร้างสุขให้คนในชุมชน มีวิธีการดำเนินงานไม่เหมือนโครงการอื่นๆ ที่เคยเข้ามาเริ่มต้นจากการชักชวนกลุ่มคนกลุ่มเล็กๆ มานั่งคุยถึงสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน คุยถึงเรื่องราวความทุกข์ที่ชุมชนกำลังประสบอยู่ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ว่าอะไรที่เป็นสาเหตุของปัญหา แล้วจะอย่างไรให้ปัญหานั้นหมดไป ซึ่งผลปรากฏว่าทุกข์ของชุมชนในขณะนั้นคือ การมีหนี้สิน ที่เกิดจากสาเหตุหลักคือต้นทุนการผลิตในภาคเกษตรสูง และค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง รวมไปถึงค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตรหลานที่ต้องจ่ายทุกวัน ชุมชนจึงร่วมกันกำหนดกิจกรรมเพื่อลดทุกข์นั้น มีการเรียนรู้วิธีการลดต้นทุนการผลิต โดยการทำปุ๋ยชีวภาพ สมุนไพรขับไล่แมลง และฮอร์โมนต่างๆ ใช้ทดแทนการใช้สารเคมี หรือใช้ควบคู่กับการใช้สารเคมี โดยลดปริมาณสารเคมีลง เรียนรู้วิธีการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน โดยการผลิตของใช้เองทดแทนการซื้อ เช่น ปลูกผักปลอดสารพิษกินเอง ทำยาสระผม น้ำยาล้างจาน สบู่ น้ำยาซักผ้า เพื่อใช้เองในครอบครัว มีหลายครอบครัวจดบันทึก รายรับ-รายจ่าย ทั้งค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและต้นทุนการผลิต เพื่อให้รู้สถานการณ์การเงินภายในครอบครัว และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลง ผลที่ได้รับจากกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว ช่วยลดค่าใช้จ่ายได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ยังไม่สามารถนำไปสู่การลดหนี้สินที่เป็นก้อนใหญ่ๆ ได้

ตลอดเวลาที่ผ่านมา สมาชิกในชุมชนไม่ได้ละเลยต่อการแก้ปัญหาการมีหนี้สินที่ตนเองมีอยู่ และยังคงมองปัญหาหนี้สินเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไข แต่มีเหตุผลที่ทำให้สมาชิกแต่ละรายยังไม่

สามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินได้คือ สมาชิกยังมีภาระที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เช่น ค่าเล่าเรียนบุตรหลาน ค่ารักษาพยาบาล ทั้งของตัวเอง ของพ่อ-แม่ มีสมาชิกหลายรายที่ใช้จ่ายอย่างประหยัดแล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถหลุดพ้นจากสภาพหนี้สินได้ บางครั้งทยอยใช้หนี้เก่าจนเกือบจะหมด ก็ต้องมีเหตุที่ทำให้เกิดหนี้ใหม่ขึ้นมาอีก เช่น เมื่อปี 2549 เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมอย่างรุนแรง ทำให้พืชผลทางการเกษตรเสียหายทั้งหมด นอกจากจะไม่ได้ใช้หนี้เก่าแล้ว เกษตรกรยังต้องไปกู้หนี้ใหม่เพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายประจำวัน และลงทุนทำนา ทำสวนกันใหม่ และต้องรออีกอย่างน้อย 3-4 เดือน จึงจะมีรายได้จากการขายผลผลิต (ข้าว) ในบางรายเคยใช้วิธีควบคุมรายจ่ายด้วยการจดบันทึกรายรับ-รายจ่าย แต่ไม่สำเร็จ เพราะรายรับมีทางเดียวจากการขายผลผลิต ที่ขึ้นอยู่กับสภาพ ดิน ฟ้า อากาศ บางฤดูกาลผลิต โชคไม่ดีผลผลิตได้น้อยก็เสมอตัวหรือบางทีก็ขาดทุน รายรับมีแค่ปีละครั้งหรืออย่างมากที่สุดสองครั้ง แต่รายจ่ายต้องจ่ายทุกวัน บางครั้งเกิดอาการท้อไม่รู้ว่าจะทำอะไรให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ ก็ได้แต่อดทน และทำใจยอมรับ

ช่วงปลายปี พ.ศ. 2549 กลุ่มเกษตรกรบ้านตลาดใหม่ได้ส่งตัวแทน จำนวน 5 คน เพื่อเข้าร่วม “โครงการสัมมนาสถานการณ์ปัญหาหนี้สินเกษตรกรภาคกลาง” ภายใต้การสนับสนุนของศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และความร่วมมือของนักพัฒนาและผู้นำชุมชนที่สนใจศึกษาสถานการณ์หนี้สินทั้งในอดีตถึงปัจจุบัน ความเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการของหนี้สินของเกษตรกรในปัจจุบัน โดยมีตัวแทนจากกลุ่มเกษตรกร 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี, กาญจนบุรี, สิงห์บุรี, อ่างทอง จำนวน 6 กลุ่ม (แบ่งตามพื้นที่ตำบล) รวมจำนวน 150 ครัวเรือน ซึ่งการสัมมนาสถานการณ์ปัญหาหนี้สินเกษตรกร ภาคกลาง นี้ได้จัดขึ้น 2 ครั้ง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

เวทีที่ 1 เป็นการทบทวนสถานการณ์หนี้สิน และสาเหตุที่มาของปัญหาหนี้สินในครอบครัว โดยแบ่งผู้เข้าร่วมออกเป็นกลุ่มย่อย เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเป็นหนี้ในครอบครัว และได้ข้อสรุปเป็นภาพรวมในเบื้องต้นว่า ปัญหาหนี้สินในครอบครัวเกษตรกรแม้จะอยู่ต่างพื้นที่กัน แต่ก็มีสาเหตุที่มาจากหนี้คล้ายๆกัน คือ มีต้นทุนในการผลิตสูง ราคาผลผลิตต่ำไม่คุ้มทุน เกิดภัยธรรมชาติ มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง มีภาระค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของลูกหลาน ลงทุนค้าขายแล้วขาดทุน ซื้อมี ซื้อมีบ้าน ซื้อมีรถ และการกู้หนี้ใหม่ไปใช้หนี้เก่าที่ถึงกำหนดส่ง เป็นต้น

เวทีที่ 2 เป็นการแบ่งกลุ่มระดมความคิดเห็นเรื่อง กระบวนการจัดการปัญหาหนี้สินในครอบครัว พอสรุปได้ว่าถ้าต้องการลดปัญหาหนี้สินในครอบครัวลง เกษตรกรต้องยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางดำเนินชีวิต ต้องบันทึก รายรับ-รายจ่ายอย่างจริงจัง แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อวางแผนทางลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวลง ต้องผลิตของกินของใช้เองทดแทนการซื้อ เช่น ทำกับข้าวกินเอง ปลูกผักกินเอง ต้องลด ละ เลิก อบายมุข ทุกชนิด ต้องไม่กู้หนี้เพิ่ม ต้องหาวิธีลดต้นทุนการผลิต โดยการทำปุ๋ยหมักชีวภาพใช้เอง และสุดท้ายคือต้องมีเงินออม โดยตั้งกลุ่มออมทรัพย์ร่วมกันในชุมชน มีเป้าหมายเพื่อการพึ่งพาตนเอง และพึ่งพากันเองในเรื่องของแหล่งทุน

บทเรียนที่ได้รับจากการเข้าร่วมเวทีสัมมนาดังกล่าว ทำให้ตัวแทนเกษตรกรเห็นความสำคัญและความรุนแรงของปัญหาหนี้สินมากขึ้น ตระหนักถึงการแก้ปัญหานี้สินอย่างจริงจัง กระบวนการแลกเปลี่ยนในเวทีทำให้ได้เห็นจุดอ่อนของการแก้ปัญหานี้สินที่ผ่านมา ที่ทุกคนมัดไปแก้ปัญหาที่

ปลายเหตุ ไม่เคยทบทวนถึงสาเหตุที่มาของหนี้ เคยชินอยู่กับการหมุนหนี้ จนทำให้หนี้มีจำนวนสูงขึ้นเรื่อยๆ มองเห็นความเสี่ยงของครอบครัวที่ขาดการวางแผนการจัดการการเงิน และแผนการดำเนินชีวิตที่ดี ปล่อยตัวเองไปตามกระแสนิยมมากเกินไปจนตกเข้าไปอยู่ในวังวนของการมีหนี้สินจนถอนตัวไม่ขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ได้เรียนรู้ประสบการณ์การจัดการหนี้ที่ผ่านมา ของชุมชนบ้านตลาดใหม่ ซึ่งมีอยู่ 2 วิธีหลักๆ คือ การจัดการหนี้สินด้วยตนเอง เช่น การขายผลผลิตใช้หนี้ ทยอยใช้หนี้ เก่า ไม่กู้หนี้ใหม่เพิ่ม ทำอาชีพเสริมรายได้ การรวมหนี้ ขายทรัพย์สินใช้หนี้ และการหมุนหนี้ และอีกวิธีหนึ่งคือ มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยจัดการให้ โดยการให้ความรู้วิธีการลดต้นทุนการผลิต การลดรายจ่ายในครัวเรือน การทำอาชีพเสริมรายได้ และให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการเงินในครอบครัว โดยการทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งปรากฏว่าทุกวิธีที่กล่าวมาสามารถแก้ปัญหาหนี้สินในครอบครัวได้จริง แต่เป็นเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น ยังไม่ใช่วิธีที่เหมาะสม เพราะสมาชิกในชุมชนยังคงวนเวียนอยู่กับการมีหนี้สิน ที่ยังไม่รู้ว่าจะจบสิ้นลงเมื่อไร และดูเหมือนว่าสถานการณ์หนี้ยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น เมื่อพบว่าบางครอบครัวต้องขายทรัพย์สินเพื่อนำเงินมาใช้หนี้ และเกือบทุกครอบครัวมีภาระค่าใช้จ่ายที่นับวันจะสูงขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น ค่าศึกษาบุตรหลาน ค่ารักษาพยาบาล อีกทั้งการทำมาหากิน ที่มีต้นทุนการผลิตสูง

ดังนั้นทีมวิจัยและสมาชิกจึงมีความคิดที่จะศึกษาแนวทางการจัดการปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการหนี้สินของสมาชิกให้ถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งถ้าได้มีการศึกษาสถานการณ์และสาเหตุที่มาของหนี้สิน และเงื่อนไขปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการหนี้สิน รวมถึงบทเรียนประสบการณ์ที่แต่ละครอบครัวได้ดำเนินการมาแล้วอย่างเป็นระบบ ก็จะทำให้สามารถเห็นรูปแบบและแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของครอบครัวได้ชัดเจนขึ้น และเหมาะสมกับสภาพครอบครัวมากขึ้น

บทที่ 3

บริบทชุมชน

จังหวัดอ่างทอง

จังหวัดอ่างทองเป็นจังหวัดเล็กๆ ตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย โดยอยู่ห่างจาก กรุงเทพมหานคร ตามทางหลวงสายเอเชียระยะทางประมาณ 108 กิโลเมตร จังหวัดอ่างทองมีเนื้อที่ประมาณ 968,372 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 605,232.5 ไร่ แบ่งการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอไชโย อำเภอป่าโมก อำเภอโพธิ์ทอง อำเภอแสวงหา อำเภอวิเศษชัยชาญ และอำเภอสามโก้

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	จดจังหวัดสิงห์บุรี
ทิศใต้	จดจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ทิศตะวันออก	จดจังหวัดลพบุรีและพระนครศรีอยุธยา
ทิศตะวันตก	จดจังหวัดสุพรรณบุรี

ลักษณะทางภูมิศาสตร์

จังหวัดอ่างทอง มีลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม ลักษณะคล้ายอ่างไม่มีภูเขา ดินเป็นดินเหนียวปนทราย พื้นที่ส่วนใหญ่เหมาะแก่การปลูกข้าว ทำไร่ ทำนา และทำสวนมีแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่าน 2 สาย คือแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำน้อย แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแม่น้ำสายแขนงที่ไหลผ่าน จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดชัยนาท จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดอ่างทอง ซึ่งไหลผ่านอำเภอไชโย อำเภอเมืองอ่างทอง อำเภอป่าโมก รวมระยะทางที่ไหลผ่านจังหวัดอ่างทอง ประมาณ 40 กิโลเมตร

ลักษณะประชากร

จังหวัดอ่างทอง มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 283,523 คน เป็นชาย 136,713 เป็นหญิง 147,213 คน จำนวนครัวเรือน 80,220 ครัวเรือน

รายได้และค่าใช้จ่ายของครัวเรือน

จากผลการสำรวจ พบว่า ปี 2550 ครัวเรือนในจังหวัดอ่างทอง มีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 17,704 บาท มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเดือนละ 13,431 บาท และพบว่าครัวเรือนที่มีรายได้สูงส่วนใหญ่จะมีค่าใช้จ่ายและภาระหนี้สินสูงเช่นเดียวกัน

หนี้สินของครัวเรือน

ภาวะหนี้สินของครัวเรือนในจังหวัดอ่างทองปี 2550 มีมากกว่าร้อยละ 50 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการก่อหนี้เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยและใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภค ใกล้เคียงกัน คือร้อยละ 32.7 และ 30.3 ตามลำดับ รองลงมาใช้จ่ายทำธุรกิจร้อยละ 24.1 และใช้จ่ายการเกษตร ร้อยละ 9.1 สำหรับหนี้เพื่อใช้ในการศึกษามีเพียงร้อยละ 1.8 เท่านั้น และพบว่าครัวเรือนมีหนี้สินลดลงร้อยละ 11.1 (สำนักงานสถิติจังหวัดอ่างทอง ฉบับที่ 3 ปีที่ 1 พ.ศ.2551)

จากการที่จังหวัดอ่างทอง ประสบอุทกภัย (น้ำท่วม) ในปลายปี 2549 ซึ่งทำให้พื้นที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่ถูกน้ำท่วมได้รับความเสียหาย และในต้นปี 2550 เริ่มมีการฟื้นฟูพื้นที่ที่ถูกน้ำท่วม และเริ่มมีการเพาะปลูกพืช รวมทั้งมีการประกอบธุรกิจอย่างจริงจัง ประมาณไตรมาสที่ 2 ของปี 2550 จึงทำให้รายได้ประจำต่อคนต่อเดือน ปี 2550 ลดลงจากปี 2549 ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมือง ค่อนข้างประสบปัญหาในการบริหารประเทศ ขาดการยอมรับจากนานาชาติและอื่นๆ แม้ว่าจะเป็นปัจจัยภายนอกก็ตาม แต่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนจังหวัดอ่างทองโดยรวมด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ ข้อมูลสถิติที่ได้รับของครัวเรือนจังหวัดอ่างทอง ในด้านภาวะเศรษฐกิจและสังคม ยังคงต้องพึ่งพิงผลผลิตภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดนโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์ด้านเกษตร ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

อำเภอวิเศษชัยชาญ

อำเภอวิเศษชัยชาญเป็นอำเภอหนึ่งใน จังหวัดอ่างทอง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัด โดยอยู่ห่างจากตัวจังหวัด ตามถนนสายโพธิ์พระยา-ท่าเรือ ประมาณ 11 กิโลเมตร อำเภอวิเศษชัยชาญ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 15 ตำบล มีพื้นที่ 224.702 ตารางกิโลเมตร

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ
ทิศตะวันออก ติดต่อกับ
ทิศใต้ ติดต่อกับ
ทิศตะวันตก ติดต่อกับ

อำเภอสามโก้และอำเภอโพธิ์ทอง
อำเภอเมืองอ่างทอง อำเภอป่าโมก
อำเภอผักไห่ (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา)
อำเภอศรีประจันต์ และอำเภอเมืองสุพรรณบุรี

ลักษณะทางภูมิศาสตร์

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มไม่มีภูเขา ดินเป็นดินเหนียวปนทราย พื้นที่ส่วนใหญ่เหมาะแก่การปลูกข้าว ทำนา และทำสวน มีแม่น้ำน้อยไหลผ่านตำบลไผ่จำศีล ตำบลสีร้อย ตำบลคลองขนา และตำบลบางจัก รวมระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร

ลักษณะประชากร

อำเภอวิเศษชัยชาญมีประชากร 67,259 คน เป็นชาย 32,350 คน เป็นหญิง 34,909 คน จำนวนครัวเรือน 13,451 ครัวเรือน (พ.ศ. 2551)

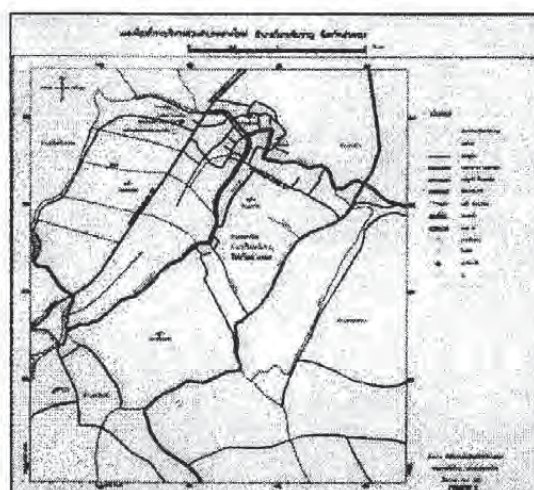
ลักษณะทางเศรษฐกิจ

อาชีพหลัก ได้แก่ ทำนา ทำสวน ทำไร่ ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ คือ ข้าว มะม่วง และ ผักสวนครัว

อาชีพเสริม ได้แก่ เลี้ยงสัตว์ จักสาน

ตำบลตลาดใหม่

การศึกษาบริบทชุมชนตำบลตลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง จากการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์กลุ่ม การศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยการจัดเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พบข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษานโยบายการจัดการหนี้สินชุมชนบ้านตลาดใหม่ที่เหมาะสม

ประวัติศาสตร์ชุมชน

ตำบลตลาดใหม่ เดิมชื่อบ้านกระเดื่อง มีวัด 1 แห่ง ชาวบ้านเรียกว่าวัดโบสถ์บ้านกระเดื่อง สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา ประมาณ พ.ศ.2210 และได้กลายเป็นสภาพวัดร้าง มีโคกเป็นอุโบสถปรากฏอยู่ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ประชาชนได้มาสร้างตลาดแห่งใหม่ใกล้บริเวณวัดนี้ (ตลาดเช้า) และมีคนมาอาศัยอยู่มากขึ้น ชื่อหมู่บ้านกระเดื่องจึงค่อยๆ หายไป เพราะผู้ที่มาอยู่ใหม่และผู้ที่มาซื้อของที่ตลาดเช้าจะเรียกชื่อหมู่บ้านตามชื่อตลาดว่าบ้านตลาดใหม่ และได้ช่วยกันบูรณปฏิสังขรณ์วัดขึ้น และตั้งชื่อวัดตามชื่อหมู่บ้าน ว่าวัดตลาดใหม่ และต่อมาได้เรียกนามวัดว่า "วัดตลาดใหม่เวฬุวนาราม" เนื่องจากเดิมบริเวณที่ตั้งวัดมีป่าไม้ไผ่จำนวนมาก ต่อมาทางราชการได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็นตำบล บ้านตลาดใหม่สมัยนั้นยังมีประชาชนไม่มากนักจึงถูกนำไปรวมอยู่กับตำบลห้วยคัน

แหลน กระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2525 จึงได้ขอแยกตัวออกจากตำบลห้วยคันแหลน มาตั้งเป็น “ตำบลตลาดใหม่” และแบ่งการปกครองออกเป็น 5 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านตลาดใหม่ (บ้านเหนือ)

หมู่ที่ 2 บ้านตลาดใหม่ (บ้านใต้)

หมู่ที่ 3 บ้านหลักขน

หมู่ที่ 4 บ้านหลักขน

หมู่ที่ 3 บ้านคลองเสาธง

ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ที่ตั้งตำบล

ตำบลตลาดใหม่ พื้นที่ทั้งหมดโดยประมาณ 10.00 ตารางกิโลเมตร หรือ คิดเป็น 6,250 ไร่ ตั้งอยู่ในเขต อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง โดยอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอวิเศษชัยชาญ ไปทางทิศตะวันตกประมาณ 7 กิโลเมตร และมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดตำบลท่าช้าง อำเภอวิเศษชัยชาญ

ทิศตะวันออก ติดตำบลคลองขนาก อำเภอวิเศษชัยชาญ

ทิศใต้ ติดตำบลคลองขนาก และตำบลหลักแก้ว อำเภอวิเศษชัยชาญ

ทิศตะวันตก ติดตำบลหลักแก้ว และตำบลห้วยคันแหลน อำเภอวิเศษชัยชาญ

ลักษณะทางกายภาพ

สภาพพื้นที่ เป็นพื้นที่ราบลุ่มมีน้ำท่วมขังในฤดูน้ำหลากและมีน้ำขังตลอดปีในพื้นที่บางแห่ง มีคลองธรรมชาติ และคลอง รพช. ขนานกัน ไหลผ่านตลอดแนวตำบลระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร ไหลผ่าน สภาพพื้นที่เหมาะสำหรับการทำการเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำสวน และปลูกพืชผักสวนครัว สภาพดินโดยทั่วไปเป็นดินเหนียวปนดินร่วน ไม่มีภูเขาและ ป่าไม้

ชุมชนตลาดใหม่ในอดีต

พื้นฐานทางทรัพยากรธรรมชาติ

ในอดีตพื้นที่ชุมชนบ้านตลาดใหม่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ มีคู คลอง หนองน้ำ และบ่อดิน จำนวนมาก ซึ่งนอกจากจะเป็นที่กักเก็บน้ำฝนเพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำกินน้ำใช้แล้วยังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์และที่อยู่ของสัตว์น้ำ อันส่งผลให้พื้นที่นี้อุดมไปด้วยพันธุ์ปลานานาชนิด กุ้ง หอย ปู กบ มีชุกชุมมากพอที่จะเป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชน และในบางฤดูกาลก็มีมากเพียงพอที่จะสามารถนำไปขาย หรือแลกเปลี่ยนกับผลผลิตอื่นที่มีในชุมชน หรือต่างชุมชน ผู้สูงอายุในชุมชนเล่าขานว่าพื้นที่ตำบลตลาดใหม่นี้เคยเป็น **อู่ข้าว อู่น้ำ** การทำมาหากิน

ภายใต้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เอื้ออำนวย ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงหาเลี้ยงชีพด้วยการทำนา และการจับสัตว์น้ำเป็นอาหาร โดยมีการจัดสรรพื้นที่ในการทำนาและพื้นที่ที่อยู่อาศัย โดยจัดให้พื้นที่อยู่อาศัยอยู่ติดกับแหล่งน้ำ เพื่อประโยชน์ในการใช้น้ำในการอุปโภค บริโภค บ้านเรือนจึงตั้งอยู่

ริมคลองโดยหันหน้าบ้านลงคลอง พื้นที่หลังบ้านจะเป็นที่ดอน มีการปลูกพืชสวนครัว ไม้ผล เลี้ยงเป็ด ไก่ เพื่อการบริโภคในครัวเรือนส่วนพื้นที่ลุ่มก็จัดเป็นที่นา ปลูกข้าว ตลอดจนการทำเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ การสร้างความมั่นคงในการบริโภคในครัวเรือน โดยการดำเนินกิจกรรมการผลิตเหล่านี้ จะสะท้อนให้เห็นถึงระบบความรู้ ความเข้าใจในธรรมชาติตลอดจนการประสานส่วนต่างๆ จากธรรมชาติเพื่อประโยชน์ในการผลิตและการบริโภค

การทำนา

การทำนาสมัยก่อนต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นสำคัญ ดังนั้นการดำรงชีวิตอยู่ได้ต้องเรียนรู้ธรรมชาติ เพื่อปรับใช้ในการทำมาหากิน

การทำนา จะทำปีละ 1 ครั้ง เรียกว่า นาปี อาศัยแรงงานคนและควายเป็นหลัก โดยใช้แรงงานควายในการไถเตรียมแปลงนา เริ่มจากการไถตะเพื่อพลิกดินให้หญ้าตาย จากนั้นก็ไถแปรเป็นการไถขวางแนวที่ไถตะไว้เพื่อชอยก้อนดินให้เล็กลง เสร็จแล้วหว่านเมล็ดพันธุ์ แล้วจึงไถกลบอีกรอบหนึ่งจากนั้นก็รอฝนตก และดูแลคันนาเพื่อปิดกั้นน้ำไว้ ผลผลิตที่ได้ขึ้นอยู่กับน้ำฝน ถ้าฝนตกดีมีน้ำหล่อเลี้ยงต้นข้าวก็จะได้ผลผลิตเยอะ

ชาวนาต้องเรียนรู้ ต้องมีการสังเกตพื้นที่ ถ้าพื้นดินไม่เรียบเสมอกันต้องอาศัยการไถ คราด ให้เรียบหรือใช้จอบเกลี่ยวันละเล็กละน้อย ต้องมีการปรับและสังเกตการจ่ายน้ำเข้าออก จากนา ในแปลงที่มีพื้นที่สูงต่ำจะใช้ข้าวสองสายพันธุ์เพื่อให้เหมาะกับสภาพพื้นที่ และเป็นการผ่อนแรงในการทำนาที่สามารถทยอยทำได้

“...สมัยก่อนมีควายอย่างเดียวไม่มีรถไถ ก็ใช้จอบเขี่ยวันละเล็กละน้อย ตรงนี้มันเอียงกว่านะ น้ำมันก็ไปข้างตรงนี้มากกว่า ตรงนี้ลุ่มกว่าก็จะเปลี่ยนทางเข้า และถ้าแปลงนี้ลุ่มข้าวพันธุ์นี้ไม่พืชน้ำ ตรงนี้น้ำตื้น จะใช้ข้าว 2 พันธุ์ ก็จะทำไม่พร้อมกัน ไม่เหนียวด้วยทยอยทำ...”

การวิดน้ำเข้านาจะใช้หัตถ์สูบน้ำ โดยใช้แรงคนและแรงลมจากธรรมชาติในการสูบน้ำขึ้นมาจากคลองเข้าแปลงนา แต่ส่วนใหญ่จะรอน้ำฝนจากธรรมชาติมากกว่า

การเก็บเกี่ยวก็ต้องมีการเตรียมพื้นที่ลานไว้สำหรับนวด หลังน้ำแห้งดินบริเวณลานจะไม่เรียบมีรอยแตกกระแหว ชาวบ้านก็จะเอาขี้ควายมาผสมน้ำเผลาดหน้าดินเพื่อให้ดินเรียบ ป้องกันเมล็ดข้าวจมหายไปนอกระแหว ข้าวที่เก็บเกี่ยวเสร็จแล้วจะถูกนำมากองเรียงกันเป็นวงกลมกลางลานนวดและอาศัยควายย่ำเดินวนจนกว่าเมล็ดข้าวจะหลุดจากรวง ส่วนข้าวที่ยังนวดไม่หมดก็นำมาจัดเรียงเป็นกองไว้ และทยอยนวดจนหมด

การทำนาสมัยก่อนไม่จัดว่าเป็นเรื่องส่วนตัว แต่เป็นกิจกรรมที่ต้องจัดทำร่วมกันของชาวนา ไม่ว่าจะเป็นการลงแขกเกี่ยวข้าว หรือการร่วมแรงกันในการขนข้าวขึ้นลาน การจัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันเป็นหมู่คณะทำให้การทำนามักจะเป็นงานหนัก กลายเป็นเรื่องสนุกสนานเพลิดเพลินไป

ในยุคนั้นข้าวเป็นสิ่งสำคัญที่ทุกคนครัวต้องมีไว้ใช้บริโภคเนื่องจากในช่วงนั้นไม่มีการซื้อข้าวกิน ทุกบ้านต้องทำนาเก็บเกี่ยวข้าวใส่ยุ้งไว้เพื่อใช้ในการบริโภคและเลี้ยงสัตว์ในครัวเรือน

“...ทุกคนครัวต้องมีข้าวใส่ยุ้งไว้สีกินเอง สมัยนั้นไม่ได้ซื้อข้าวกินคือทำแล้วส่วนใหญ่จะใส่ยุ้ง หรือใส่กระป๋อมซึ่งสานจากไม้ไผ่เป็นลูกใหญ่ๆ จะเก็บได้ประมาณ 30 ถังขึ้นไป ก็รู้เลยว่าปีหนึ่งจะกินข้าวก็ถึง ก็จะเก็บข้าวเปลือกไว้ แล้วทยอยไปสี สมัยนั้นมีการเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ก็จะเก็บรำ และข้าวเปลือกไว้เลี้ยง...”

จะเห็นได้ว่านอกจากความรู้ในการผลิตแล้ว ชาวนายังสมั่นก่อนยังมีความรู้เกี่ยวกับการคิดคำนวณ เพื่อเก็บสำรองข้าวไว้ใช้ ในการบริโภคในครัวเรือนให้เพียงพอสำหรับสมาชิกในครอบครัวและสัตว์เลี้ยง

การปลูกพืชอื่น ๆ

นอกจากปลูกข้าวกินเองแล้ว ยังใช้ที่ตอนหลังบ้าน ปลูกพืชผักสวนครัว เช่น แตง บวบ ถั่ว ข้าวโพด พริก-พราง แตงกวา ส่วนผลไม้ก็จะมี มะม่วง พุทรา มะกรูด มะนาว ฝรั่ง ปลูกไว้เพื่อบริโภคประจำวัน ขณะเดียวกันก็ช่วยเกาะเกี่ยวสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนในชุมชน มีการแจกจ่ายผลผลิตให้กันกินในหมู่บ้าน และบ้านใกล้เคียง

การจับสัตว์น้ำ

สมัยก่อนพื้นที่ตำบลนี้มีปลาชุกชุม ชาวบ้านจะผลิตเครื่องหาปลา เช่น ถักแห สานลุ่ม ข้องใส่ปลา ลอบดักปลา ลอบดักกุ้ง ทำเลาะกันปลาให้มาเข้าลอบ ส่วนอุปกรณ์พื้นบ้านอื่นๆ เช่น ตะกร้า ตะแกรง กระบุง กระดัง และเครื่องมืออื่นส่วนใหญ่จะทำมาจากไม้ไผ่ที่มีอยู่จำนวนมากในหมู่บ้าน

การดูแลสุขภาพ

จากคำบอกเล่าของผู้ใหญ่ ที่บอกว่าคนโบราณใช้สมุนไพรและอาหารเป็นยา การกินอยู่สมัยนั้น จะกินอาหารจากธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ไม่ใช้สารปรุงแต่งรสอาหาร และมีการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอในรูปของการทำงานเกษตร นิยมนำสมุนไพรมาทำเป็นยารักษาโรค เวลาเจ็บไข้ที่มีลักษณะพิเศษต้องอาศัยหมอพื้นบ้านรักษา และนิยมไปให้หลวงพ่อ พระครูข้า ที่วัดตลาดใหม่ ช่วยรักษาให้ ส่วนการคลอดลูกสมัยก่อน จะมีหมอดำแยเป็นผู้ทำคลอดให้

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

เมื่อสืบค้นย้อนไปพบว่า สมาชิกในหมู่บ้านนี้จัดได้ว่าเป็นเครือญาติกัน ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมต่างๆ มักเป็นไปในลักษณะที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันในหมู่เครือญาติก่อนที่จะขยายวงไปยังกลุ่มอื่นๆ

การแลกเปลี่ยน

จะแบ่งเป็น 2 แบบ คือแลกเปลี่ยนแรงงาน และแลกเปลี่ยนผลผลิต

การแลกเปลี่ยนผลผลิต เป็นการนำผลผลิตหลังจากที่กันไว้บริโภคในครัวเรือนแล้ว ไปแลกกับผลผลิตอื่นๆ ที่ครัวเรือนไม่ได้ผลิต มาใช้ในการบริโภค หรือเป็นการแจกจ่ายเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ

การแลกเปลี่ยนแรงงาน เป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างครัวเรือน เช่น การเอาแรงในการทำนา ตั้งแต่การหว่าน ไถ การเก็บเกี่ยว รวมทั้งการเอาแรงในการสร้างบ้านเรือน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ไม่สามารถทำได้โดยลำพัง

“...การทำนาสมัยก่อน เป็นการช่วยกันระหว่างชาวนาด้วยกันเป็นการลงแรง เรียกว่าลงแขก ไม่ว่าจะเป็นการเกี่ยวข้าว เอาข้าวเข้ามาในลาน ทุกอย่างช่วยกันหมดเลย เป็นการช่วยเหลือกันระหว่างครอบครัว อย่างที่บ้านมีพ่อ แม่ 2 คน ก็ไปเอาแรงกับเพื่อนบ้านอีก 2 คน ก็มาเป็น 4 คน ...”

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

ภายใต้ทุนเดิมของชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ประกอบกับ ทุนภูมิปัญญาซึ่งเป็นความรู้ในการทำมาหากินให้มีความสำคัญกับการผลิตเพื่อการบริโภค ในครัวเรือนและทุนทางสังคมให้มีความสำคัญกระชับความสัมพันธ์ที่เป็นไป ในลักษณะเกื้อกูลกันนั้น เมื่อความทันสมัยได้แพร่ขยายอิทธิพลเข้ามาในชุมชน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน การเข้ามาของคลองชลประทานถูกทำให้เห็นถึงความสำคัญในรูปของประโยชน์ ที่มีต่อพื้นที่การเกษตรที่สามารถส่งน้ำเข้าพื้นที่การเกษตรได้กว้างขวางและสามารถ มีน้ำใช้ในการทำนาได้ตลอดปี ขยายพื้นที่เพาะปลูกได้มากขึ้น อันเป็นผลให้เกิดความมั่นคง ในการดำเนินการผลิตด้านการเกษตรที่ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาน้ำฝนเพียงอย่างเดียว แต่ในขณะเดียวกันผลจากการจัดระบบน้ำเช่นนี้ส่งผลให้ คูคลอง หนองน้ำ ที่เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาและสัตว์น้ำอื่นๆ เหือดแห้งไป ความขุกขมของสัตว์น้ำที่ใช้เป็นอาหารก็ลดจำนวนลง ความเป็น อยู่ชั่ว อยู่ดีที่เคยสมบูรณ์ก็ลดความอุดมสมบูรณ์ลง

การเข้ามาของเครื่องสูบน้ำ เทคโนโลยีการเกษตรที่อาศัยเครื่องจักรกลต่างๆ ที่สามารถลดแรงงาน และเวลาในการผลิต ตั้งแต่การเข้ามาของรถไถ รถเกี่ยวข้าว ที่อาศัยเครื่องกลและน้ำมัน แทนที่ใช้แรงงานจากสัตว์ ส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็วขึ้น แต่มีเงื่อนไขว่าการนำเทคโนโลยีแผนใหม่มาใช้ได้ ก็ต่อเมื่อมีทุนในรูปของตัวเงิน เงินจึงกลายเป็นปัจจัย

การผลิตที่สำคัญ มากกว่าแรงงานที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิตหรือเป็นทุนที่มีอยู่ในการผลิตแบบเดิม

การเข้ามาของปุ๋ยและสารเคมีเกษตร ผ่านหลักการทำเกษตรแผนใหม่ มีเจ้าหน้าที่เกษตรเข้ามาแนะนำการใช้ปุ๋ยและสารเคมีที่ช่วยในการป้องกันโรคพืช หรือการเร่งการเจริญเติบโต และการเพิ่มผลผลิตด้วยฮอร์โมนต่างๆ ด้วยปัจจัยเหล่านี้ ทุนเงินจึงกลายมาเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต และเป็นปัจจัยที่ทำให้รูปแบบการผลิต เป้าหมายการผลิตเปลี่ยนไปจากการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ไปสู่การผลิตเพื่อขาย เพื่อให้ได้มาซึ่งเงินเพื่อใช้จ่ายในการสร้างความมั่นคงสะดวกสบายให้กับการดำรงชีวิต

การเข้ามาของไฟฟ้า น้ำประปา ช่วยอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต จากเดิมที่เคยต้องหิ้วน้ำจากท่า จากบ่อมาใช้ในครัวเรือนก็เปลี่ยนมาใช้เครื่องสูบน้ำและน้ำประปา มีไฟฟ้าใช้ มีเครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น ทีวี ตู้เย็น หม้อหุงข้าวตลอดจน เครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆ ขณะเดียวกันเครื่องอำนวยความสะดวกเหล่านี้ผูกโยงมากับค่าใช้จ่ายรายเดือนที่เข้ามาพร้อมกันกับความสะดวกสบายที่ได้รับด้วย

การเข้ามาของถนน รถมอเตอร์ไซด์และรถยนต์ ช่วยให้การเดินทางเพื่อติดต่อธุระต่างๆ เป็นไปได้สะดวกรวดเร็วมากขึ้น

การเข้ามาของการแพทย์สมัยใหม่ ที่ทำให้การดูแลสุขภาพของคนในชุมชนที่เคยทำในชุมชน เช่น การคลอดลูก ก็ไม่สามารถดูแลสุขภาพในชุมชนได้ ต้องพึ่งสถานอนามัยหรือโรงพยาบาล การเจ็บป่วยแต่ละครั้ง นอกจากจะมีค่าใช้จ่ายในเรื่องของค่าหมอ ค่ายา แล้วยังมีค่าเดินทางรวมด้วย

การเข้ามาของการศึกษาในระบบโรงเรียน เป็นสิ่งสำคัญที่ทุกคนไม่อาจละเลยได้และเป็นที่ยอมรับโดยปริยายว่าเด็กทุกคน ต้องเข้ารับการศึกษาระบบโรงเรียน แต่การเรียนแต่ละระดับจะมีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น ทั้งในส่วนอุปกรณ์การเรียน เช่น เครื่องแต่งกาย สมุด ดินสอ ปากกา และค่าใช้จ่ายประจำวัน เช่น ค่าอาหาร ค่าขนม ค่าเดินทางไปเรียน

“...โรงเรียนรัฐบาล ไม่ต้องเสียค่าเทอม แต่ต้องเสียค่าสมุด ดินสอ ปากกา ค่าอุปกรณ์การเรียนต่างๆ ค่าจ้างครูฝรั่งมาสอนภาษาอังกฤษ ค่าประกันชีวิต ค่าอาหารกลางวัน ลูกคนเล็กอยู่ ป.4 ให้อาหาร 20 บาท สอนให้ลูกออมเงินให้เหลือเงินค่าขนมมาหยอดออมสิน วันละ 5 บาท ลูกกลับมาก็หยอดออมสินทุกวัน แต่บางวันก็เหลือไม่ครบ พอเปลี่ยนเสื้อผ้า ทำการบ้านเสร็จ ขอเงินแม่อีก 10 บาท บางวันก็มากกว่า เพื่อไปซื้อขนม ชื่อน้ำปั่น ไม่ให้ ลูกก็บอกว่าหิว...”

การขยายตัวของความทันสมัยเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้วิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนผูกโยงเข้ากับเงิน และเงินกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ขาดไม่ได้ ไม่ว่าต่อการทำมาหากิน การผลิต การบริโภค การดูแลสุขภาพหรือการให้ได้มาซึ่งความรู้ และเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการดำรงชีวิต

ไม่ว่าจะเป็นค่าน้ำ ค่าไฟ ค่ากับข้าว ค่าไปโรงเรียนลูก ประกอบกับการขยายตัวของสมาชิกในชุมชน จากรุ่นบุกเบิกไปสู่รุ่นลูกหลาน ส่งผลให้การถือครองที่ดินมีขนาดเล็กลงเนื่องจากการเฉลี่ยที่ดินให้แก่ลูกหลาน ปริมาณพื้นที่ที่จะใช้ในการผลิตข้าวได้ จึงลดปริมาณลง การผลิตตามวิถีเดิมจึงไม่เพียงพอต่อการบริโภค ส่วนการพึ่งพาเทคโนโลยีในการผลิตก็ต้องอาศัยทุนสูงซึ่งไม่มีกำลังเพียงพอ ประกอบกับราคาข้าวไม่มีความแน่นอน รายได้จากการขายข้าวจึงไม่สามารถเป็นหลักประกันความมั่นคงให้กับการบริโภคได้ ดังนั้นการทำมาหากินลักษณะเดิม คือการทำนาหรือการผลิตเพื่อบริโภค การแลกเปลี่ยนเพื่อกระชับความสัมพันธ์ เกื้อกูลกัน จึงไม่สามารถตอบสนองต่อความมั่นคงและการดำรงชีพ ในยุคแห่งการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยนี้ได้

ความทันสมัยมีบทบาทต่อวิถีการดำรงชีวิต ทั้งการผลิตและการบริโภคของชุมชนส่งผลให้การผลิตแบบเดิมไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างปกติ ชาวบ้านต้องขวนขวายหาเงินมาลงทุนทำนา ที่มีต้นทุนการผลิตสูงขณะที่ราคาผลผลิตไม่แน่นอน ชาวบ้านตลาดใหม่ต้องตกอยู่ในภาวะของการมีหนี้สิน เริ่มต้นตั้งแต่การกู้ยืมญาติ เพื่อนบ้าน ร้านค้า และกู้จากบ้านที่มีเงินในชุมชน ตลอดจนกู้จากสถาบันการเงินที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อรองรับความต้องการเงินทุนของชาวบ้าน เช่น สหกรณ์การเกษตร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน และกลุ่มอาชีพอื่นๆ ในชุมชน นอกจากนี้ยังมีการย้ายไปทำงานต่างถิ่น เพื่อหาเงินส่งมาให้ลูกได้เรียนหนังสือ หรือค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

ตลาดใหม่ปี พ.ศ. 2551

1. ลักษณะประชากร

ปัจจุบันตำบลตลาดใหม่มีครัวเรือนทั้งหมด 546 ครัวเรือน มีประชากรรวม 2,231 คน แยกเป็นชาย 1,104 คน หญิง 1,127 คน ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 18-50 ปี ซึ่งอยู่ในช่วงของวัยทำงาน

2. ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทั้งตำบลมีพื้นที่ทำกินจำนวน 5,876 ไร่ ด้านการลงทุน (ต้นทุนการผลิต) มีทั้งที่เป็นทุนของตนเอง (ส่วนน้อย) และกู้จากแหล่งทุนต่างๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสตรี กลุ่มเกษตรกรในชุมชน ธกส. สหกรณ์ เจ้าหนี้ในระบบ ธ.ออมสิน ญาติ ฯลฯ

- ปัจจัยที่ผลิตได้เอง ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ (เป็นส่วนน้อย)
 - ปัจจัยที่ซื้อจากภายนอก ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาเคมี เชื้อเพลิง ราคาตามกลไกตลาด
 - การจัดการผลผลิต หลังเก็บเกี่ยวจะนำผลผลิต (ข้าวเปลือก) ที่ได้ทั้งหมดไปขายทันที โดยการจ้างรถบรรทุกไปขายให้พ่อค้าถึงที่ เช่น ลานตากข้าว โรงสี หรือสหกรณ์ข้าว

- ราคาจำหน่าย เป็นไปตามกลไกของตลาด และขึ้นอยู่กับพันธุ์และคุณภาพของผลผลิต

- การใช้แรงงาน มีทั้งใช้แรงงานของคนในครอบครัว และจ้างแรงงานทั้งภายในและนอกชุมชน ขึ้นอยู่กับเจ้าของกิจการ และจำนวนผู้รับจ้าง
- การสนับสนุนขององค์กรภายนอก ต้องเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร หรือกลุ่มอาชีพอื่นๆ จึงได้รับการสนับสนุน
- รูปแบบการสนับสนุน/ความต่อเนื่อง การประกันราคาข้าวของรัฐบาล/รับประกันทุกปี หรือสนับสนุนงบประมาณ ในการทำกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มอาชีพเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

3. ลักษณะทางสังคม

ปัจจุบันความสัมพันธ์ของคนในชุมชนการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยังคงมีหลงเหลืออยู่บ้าง ในหมู่เครือญาติแต่ไม่มากนัก จากการเปลี่ยนแปลงของภาวะเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้ชาวบ้านส่วนหนึ่งต้องออกไปทำงานนอกบ้าน หรือไปทำงานต่างจังหวัด จะกลับมาเยี่ยมพ่อแม่ญาติ พี่น้อง ในวันหยุดอย่างมากก็เดือนละ 1 ครั้ง หรือบางคนมีโอกาสดังกล่าวได้เพียงปีละ 1-2 ครั้ง เท่านั้น ทำให้ความสัมพันธ์ที่มีอยู่เดิมจางหายไป โดยเฉพาะเมื่อมีการเลือกตั้งในระดับต่างๆ ของท้องถิ่น เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน ทำให้เกิดความแตกแยกอย่างชัดเจน มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งและความไม่สามัคคีที่เกิดขึ้นในชุมชน

4. วัฒนธรรมประเพณี

วัฒนธรรมหรือประเพณีที่ดำรงรักษาไว้หรืออนุรักษ์ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา และประเพณีลอยกระทง ซึ่งช่วงหนึ่งได้เลือนหายไปจากชุมชน เนื่องจากความขัดแย้งทางการเมืองชุมชนมีการแบ่งพรรคแบ่งพวก ไม่อยากทำกิจกรรมร่วมกัน ต่อมาเมื่อ ปี พ.ศ. 2547 ทางองค์การบริหารส่วนตำบลลาดใหม่เห็นว่าถ้าขึ้นปล่อยให้สถานการณ์ดังกล่าวดำเนินต่อไปเรื่อยๆ วัฒนธรรมหรือประเพณีต่างๆ คงหายไปจากชุมชนอย่างถาวร และที่น่าเป็นห่วงมากกว่านั้นคือสภาพจิตใจและความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่นับวันจะยิ่งห่างเหินกันมากขึ้น ไม่มีการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน อยู่แบบตัวใครตัวมัน และจะยิ่งทำให้การพัฒนาในด้านต่างๆ ยากยิ่งขึ้น จึงได้ตั้งงบประมาณเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ขึ้นมาใหม่ เพื่อให้คนในชุมชนได้มีโอกาสมาทำกิจกรรมร่วมกันเหมือนสมัยก่อน โดยจัดให้มีการทำกิจกรรมตามประเพณีหรือวันสำคัญทางศาสนาด้วยกันทุกปี ต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน

5. การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

มีการสร้างบ้านทั้งรูปแบบดั้งเดิม และรูปแบบสมัยใหม่ผสมกัน แต่ละหมู่บ้านรวมกลุ่มอยู่ในจุดเดียวกัน ห่างกันไม่มากนักทำให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารและการพัฒนา

ภายในหมู่บ้าน/ตำบล มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น มีไฟฟ้าใช้ทุกหลังคาเรือนมีระบบประปาหมู่บ้าน มีเสียงตามสาย การติดต่อสื่อสารส่วนใหญ่นิยมใช้โทรศัพท์มือถือตามสมัยนิยม สิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านมีรายจ่ายเพิ่มมีหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบมากยิ่งขึ้น

6. การประกอบอาชีพ

ปัจจุบันมีการประกอบอาชีพหลากหลายมากขึ้น นอกจากทำนาแล้ว ยังมีค้าขาย รับราชการ ทำงานบริษัท โรงงาน อยู่ซ่อมรถ และอื่นๆ อีกหลายอาชีพตามความถนัด

7. ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์

พื้นดิน เป็นที่ดินส่วนบุคคล สภาพดินโดยทั่วไปเป็นดินเหนียวปนดินร่วน เหมาะสำหรับทำการเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำสวน และปลูกพืชผักสวนครัว

พื้นน้ำ ชุมชนมีน้ำสำหรับการ บริโภค / อุปโภค อุดมสมบูรณ์

- น้ำเพื่อใช้ในการทำเกษตรกรรม มีคลองธรรมชาติไหลผ่านกลางตำบลตลอดแนวตำบล และมีคลองชลประทานเข้าถึงพื้นที่ทำการเกษตรอย่างทั่วถึง
- น้ำใช้ในครัวเรือน มีประปาหมู่บ้านเข้าถึงทุกหลังคาเรือน

8. สภาพปัญหาของชุมชน

8.1 ปัญญาหาทางด้านเศรษฐกิจ

- ปัญหาหนี้สิน
- ปัญหาค่าครองชีพสูง รายรับน้อยกว่ารายจ่าย

8.2 ปัญหาทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

- ปัญหาครอบครัว พ่อแม่แยกทางกัน เด็กมีปัญหา
- ความก้าวร้าว ดุดัน ใช้อารมณ์กับคนในครอบครัว
- คนรุ่นหลังไม่ค่อยให้ความสำคัญกับสืบทอดวัฒนธรรมแบบเดิมๆ
- เด็กขาดความเคารพ ไม่ค่อยมีมารยาทต่อผู้ที่อาวุโสกว่า
- ความขัดแย้งของคนในชุมชน

8.3 ปัญหาทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

- ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล
- ดิน มีสภาพเสื่อมโทรม ขาดธาตุอาหาร
- น้ำ แห้งขอดในฤดูแล้ง ท่วมในฤดูน้ำหลาก พื้นคลองตื้นเขิน มีผักตบชวาและหญ้า

ขึ้นปกคลุมชายฝั่ง ทำให้น้ำไหลไม่สะดวก บางช่วงน้ำเน่าเสียเนื่องจากเกษตรกร ปล่อยน้ำจากพื้นที่ทำการเกษตรที่มีการใช้สารเคมีอย่างรุนแรงลงในลำคลอง ปัจจุบันนอกจาก ใช้น้ำเพื่อทำการเกษตรแล้ว ชาวบ้านไม่สามารถนำน้ำไปใช้ในด้านอื่นๆ ได้ ลำคลองที่เคย เป็นแหล่งหาอาหารตาม

ธรรมชาติเปลี่ยนไป สัตว์น้ำที่เคยมีจำนวนมาก กลับหายากขึ้นทุกวัน ธรรมชาติขาดความสมดุล ทำให้เกิดผลกระทบกับความเป็นอยู่และการทำมาหากิน

8.4 ปัญหาอื่นๆ

- ปัญหายาเสพติด
- ปัญหาการว่างงานแฝง
- เกษตรกรไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง
- ราคาผลผลิตตกต่ำ

9. ศักยภาพของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการหนี้สิน

1. การรวมกลุ่มทำอาชีพเสริม กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ กลุ่มจักสาน กลุ่มตัดลวด กลุ่มขนมหวาน กลุ่มช่างไม้ประดิษฐ์ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มเกษตรชีวภาพ กลุ่มนวดแผนไทย และกลุ่มรับจ้าง

จะว่าไปแล้ว คนในชุมชนบ้านตลาดใหม่ นับว่าเป็นคนขยันทำมาหากิน พอว่างจากทำนาของตัวเอง ก็จะมารวมกลุ่มกันประมาณกลุ่มละ 6-10 คน เพื่อออกรับจ้างตามความถนัด หรือบางคนยึดเป็นอาชีพหลัก เช่น กลุ่มรับจ้างหว่านข้าว หว่านปุ๋ย รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีเกษตร รับจ้างเก็บข้าวติดดำนา ซ่อมข้าว แหะร่องน้ำในนา กลุ่มรถไถนาดีเทือกเตรียมดิน (ดาวหาง) กลุ่มรถเกี่ยวข้าวและบรรทุกข้าวเปลือก นอกจากนี้ยังมีกลุ่ม จักสานหวายผสมไม้ไผ่ กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ ที่เกิดจากนำภูมิปัญญาของบรรพบุรุษมาดัดแปลงรูปแบบ เป็นสินค้าออกจำหน่าย และยังมีอีกอาชีพหนึ่งคือกลุ่มผู้รับเหมาก่อสร้าง ซึ่งกลุ่มต่างๆ นี้จะมีงานทำและมีรายได้ตลอดทั้งปี

2. มีโรงงานปั้นกระถาง ดินเผา 2 โรง อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 4 สามารถสร้างรายได้ให้กับคนงานกว่า 100 คน โดยเฉลี่ยวันละ 300-600 บาท ต่อคน ช่วยให้คนในชุมชนโดยเฉพาะคนหมู่ที่ 4 ที่เคยเป็นกลุ่มคนรับจ้างและมีฐานะยากจน ให้มีอาชีพมีรายได้ สามารถปลดหนี้สินที่เคยมีมาตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย สามารถสร้างบ้าน ซื้อที่ดิน ซื้อรถและส่งให้ลูกได้เรียนสูงๆ นอกจากโรงงานปั้นกระถางแล้วยังมีโรงงานหล่อพระอีก 2 โรง ที่สามารถสร้างงานสร้างรายได้ให้คนในชุมชนได้อีก

3. จุดเด่นของพื้นที่ (ที่เอื้อต่อการพัฒนาตำบล)

ตำบลตลาดใหม่มีสภาพพื้นที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ มีลำคลองผ่านตลอดตำบล พื้นที่เป็นลักษณะวงกลม แต่ละหมู่บ้านรวมกลุ่มอยู่ในจุดเดียวกัน ระยะห่างกันไม่มากนัก ทำให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารและการพัฒนา

บทที่ 4

กระบวนการวิจัย

ในการศึกษาแนวทางการจัดการหนี้สินในระดับครอบครัวชุมชนบ้านตลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง ครั้งนี้ ทีมวิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ซึ่งเป็นการสร้างโอกาสให้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยทั้ง 15 ครอบครัว ได้มาร่วมกันศึกษาบทเรียนสถานการณ์หนี้สิน สาเหตุที่มาของหนี้ แหล่งหนี้ ประเภทหนี้ จำนวนหนี้ มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับประสบการณ์การจัดการหนี้ การจัดการรายรับ-รายจ่ายของครอบครัว และต้นทุนการผลิต นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยยังมีส่วนร่วมในการค้นหาแนวทางการจัดการหนี้สินในระดับครอบครัวที่เหมาะสม โดยมีกระบวนการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์และสาเหตุที่มาของการมีหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่
2. เพื่อศึกษาบทเรียนการจัดการหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่
3. เพื่อศึกษาวิธีการจัดการการเงิน รายรับ-รายจ่าย และต้นทุนการผลิตในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ ที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาหนี้สิน
4. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ที่เหมาะสม

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

ทีมวิจัยได้ใช้เครื่องมือในการศึกษาแนวทางการจัดการหนี้สินในครอบครัว ของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ ที่เหมาะสม 4 รูปแบบ ดังนี้

1. เวทีเรียนรู้
2. แบบเก็บข้อมูล
3. การสัมภาษณ์
4. บัญชีครัวเรือน / บัญชีต้นทุนการผลิต

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยนี้ ทีมวิจัยให้ความสำคัญกับการระดมความคิดและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย และให้ความสำคัญกับการศึกษาข้อมูลความจริงอย่างมีเหตุผลในการตัดสินใจมากกว่าการใช้ความรู้สึกส่วนตัว โดยยึดแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ซึ่งมีหลักการสำคัญคือ ปัญหาต้องมาจากชาวบ้านหรือเป็นความต้องการของชาวบ้านจริงและมีการปฏิบัติจริงเพื่อแก้ปัญหา ใช้ความรู้ที่ศึกษาร่วมกันมาวางแผนการดำเนินงาน ทีมวิจัยจึงใช้การจัดเวทีเรียนรู้ (forum) ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และสังเคราะห์สรุปเป็นบทเรียน สถานการณ์หนี้สินในอดีตถึงปัจจุบัน ประสบการณ์การจัดการหนี้ และแนวทางการจัดการหนี้สินในระดับครอบครัวชุมชนบ้านตลาดใหม่ที่เหมาะสม พร้อมกับเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับทีมวิจัย, สมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการฯ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัยหนี้สินครั้งนี้ นอกจากนี้ข้อมูลเชิงคุณภาพบางอย่างอาจวิเคราะห์และสังเคราะห์ ในระหว่างการเก็บข้อมูลภาคสนาม แล้วแต่กรณี

ดังนั้น การวางแผนเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการหนี้สินในครอบครัว ของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่จึงเกิดขึ้น โดยมีทีมวิจัยเป็นแกนหลักในการดำเนินงาน และมีกระบวนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชุมทีมวิจัยทำความเข้าใจแนวคิดงานวิจัยชี้แจงโครงการ
2. เวทีทบทวนสถานการณ์หนี้สินและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน 2 ครั้ง
3. พัฒนาศักยภาพทีมวิจัยเรื่อง การตั้งคำถาม การเก็บข้อมูล
4. ออกแบบเครื่องมือการจัดเก็บข้อมูลสถานการณ์หนี้
5. ทีมวิจัยเก็บข้อมูลสถานการณ์หนี้สิน
6. ทีมวิจัยสรุปรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์หนี้สิน,สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชน 2 ครั้ง
7. เวทีนำเสนอข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับสมาชิก
8. ออกแบบเอกสารการจดบันทึกรายรับ-รายจ่าย
9. ทดลองบันทึกรายรับ-รายจ่ายในครอบครัวและต้นทุนการผลิต เป็นเวลา 3 เดือน
10. ทีมวิจัยติดตามหนุนเสริมการจดบันทึกรายรับ-รายจ่าย ของครอบครัวสมาชิก
11. ประชุมทีมวิจัย เดือนละ 1 ครั้ง
12. ประชุมทีมวิจัยร่วมกับสมาชิกเดือนละ 2 ครั้ง
13. เวทีสรุปบทเรียนผลการศึกษาวิจัย
14. จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

กระบวนการดำเนินงาน

กิจกรรมที่ 1 ประชุมทีมวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเตรียมความพร้อมทีมวิจัย
2. เพื่อวางแผน การดำเนินงาน
3. เพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดประชุม และเตรียมประเด็นพูดคุยกับสมาชิก
4. เพื่อพัฒนาการทำงานในขั้นต่อไป

ระยะเวลา / สถานที่

- ครั้งที่ 1 วันที่ 25 ตุลาคม 2550
 ครั้งที่ 2 วันที่ 13 พฤศจิกายน 2550
 ครั้งที่ 3 วันที่ 6 ธันวาคม 2550

วิธีการดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงมาประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานวิจัย
2. พี่เลี้ยงชี้แจงบทบาทของการเป็นนักวิจัย แนะนำเรื่องการทำเอกสาร รายงาน การแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน และวิธีการทำงานเป็นทีม ให้ทีมวิจัยมีความเข้าใจที่ตรงกัน
3. นัดหมายทีมวิจัยมาประชุมวางแผนและเตรียมความพร้อมในการประชุมร่วมกับสมาชิก ในวันที่ 23 พ.ย. 2550
4. ทีมวิจัยประชุมวางแผนการจัดประชุมในวันที่ 8 และ วันที่ 12 ธันวาคม 2550

ผลที่เกิดขึ้น

1. ทีมวิจัยได้จัดเตรียมกระบวนการและศึกษาโครงการ และร่วมวางแผนปฏิบัติการ
2. ทีมวิจัยได้บทบาทหน้าที่ของแต่ละคน
3. ได้แผนงานในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป
4. ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงมาประชุมเพื่อเตรียมความพร้อม ในการทำงาน และร่วมวางแผนการการจัดเวทีประชุมทำความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และการจัดทำโครงการวิจัยนี้ สืบเกษตรกรบ้านตลาดใหม่ เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการพื้นที่ที่เหมาะสม
5. ทีมวิจัยเตรียมกระบวนการในการจัดกิจกรรมประชุมประจำ เดือนร่วมกับสมาชิก และเตรียมการจัดเวทีศึกษาอดีต มีการแบ่งบทบาทความรับผิดชอบกันภายในทีมวิจัย คือ ป้าจู้ (หัวหน้าทีม) ดูแลเรื่องการเงินและเอกสาร การเงิน นักและสุนทรดูแลเรื่องสถานที่ ป้าตุ้ประสานงาน และการลงทะเบียน ก้อย ดูแลเรื่องอาหารและน้ำดื่ม ส่วนงานปลีกย่อยให้ช่วยกันทำ

6. ทีมวิจัยทบทวนผลการทำงานที่ผ่านมา พบว่า ทีมวิจัยยังพัฒนาตัวเองได้ไม่มากนัก ยังมีความคิดว่า พี่เลี้ยงต้องเป็นผู้สั่งการ พี่เลี้ยงต้องการให้งานเป็นแบบไหน ทีมก็จะทำแบบนั้น

ปัญหาอุปสรรคและการแก้ไขปัญหา

1. ทีมวิจัยยังไม่เข้าใจกระบวนการทำงานวิจัย
2. ทีมวิจัยยังสับสนในบทบาทของตัวเอง แนวทางแก้ไขพยายามปรับความคิดทีมวิจัย ให้สนใจบทบาทของทีมวิจัยให้เต็มที่ ให้เห็นความสำคัญของการทำงานมากกว่าที่เป็นอยู่ ไม่ใช่แค่ทำงานให้เสร็จในแต่ละครั้งเท่านั้น

บทเรียนจากการจัดกิจกรรม

ก่อนจัดกิจกรรมต้องมีการวางแผนการทำงานก่อน และควรนัดหมายผู้เข้าร่วมก่อนการจัด

ประชุมอย่างน้อย 3 วัน

ผู้เข้าร่วมเวที จำนวน 7 คน ประกอบด้วย

- ทีมวิจัย 5 คน
- พี่เลี้ยง 1 คน
- ที่ปรึกษา 1 คน

กิจกรรมที่ 2 ประชุมทำความเข้าใจแนวคิดโครงการวิจัย / ชี้แจงโครงการ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจงานวิจัย
2. เพื่อท้องถิ่น และโครงการศึกษาแนวทางการจัดการหนี้สินในระดับครอบครัวชุมชนบ้านตลาดใหม่

ระยะเวลา / สถานที่

23 พ.ย. 2550

วิธีการดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยเชิญสมาชิกมาร่วมประชุมรับฟังคำชี้แจงทำความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และโครงการศึกษาแนวทางการจัดการหนี้สิน ในระดับครอบครัวชุมชนบ้านตลาดใหม่ เพื่อสร้างความเข้าใจให้ตรงกัน และเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมเวทีเรียนรู้งานวิจัยหนี้สินได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

ผลที่เกิดขึ้น

1. สมาชิกและทีมวิจัยได้เรียนรู้คุณค่า ความสำคัญ วิธีการ ขั้นตอนของการวิจัย และเห็นประโยชน์ ของการเข้าร่วมโครงการวิจัย รวมทั้งทำความเข้าใจบทบาทของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยทุกคน

ปัญหาอุปสรรคและการแก้ไขปัญหา

บทเรียนจากการจัดกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมเวที จำนวน 17 คน ประกอบด้วย

- สมาชิก 10 คน
- ทีมวิจัย 5 คน
- ที่ปรึกษา 1 คน
- พี่เลี้ยง 1 คน

กิจกรรมที่ 3 เวทีทบทวนสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในอดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขปัจจัยจากการเปลี่ยนแปลงจากสถานการณ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
3. เพื่อหนุนเสริมกระบวนการทำงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การทำงานวิจัยนี้ขึ้น
4. เพื่อเพิ่มเติมข้อมูลที่ต้องเรียนรู้ให้ครบ
5. เพื่อให้สมาชิก มีความเข้าใจกระบวนการวิจัย และเข้าใจเหตุผลที่ต้องมีการศึกษาอดีตให้ชัดเจนขึ้น

ระยะเวลา / สถานที่

- ครั้งที่ 1 วันที่ 8 ธันวาคม 2550 เวทีศึกษาสถานการณ์ฯ
- ครั้งที่ 2 วันที่ 11 ธันวาคม 2550 เวทีศึกษาสถานการณ์ฯ
- ครั้งที่ 3 วันที่ 10 มกราคม 2551 เวทีสรุปผลการศึกษาสถานการณ์
- ครั้งที่ 4 วันที่ 22 มกราคม 2551 เวทีสรุปผลการศึกษาสถานการณ์ และวิเคราะห์
- ครั้งที่ 5 วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2551 เวทีศึกษาสถานการณ์ฯ
- ครั้งที่ 6 วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2551 เวทีสรุปผลการจัดเวทีศึกษาสถานการณ์ฯ

วิธีการดำเนินงาน

ครั้งที่ 1

1. ทีมวิจัยเชิญสมาชิกมาประชุมร่วมกัน โดยมีพี่เลี้ยงและทีมวิจัยเป็นผู้ดำเนินการประชุม
2. พี่เลี้ยงและทีมวิจัยชวนสมาชิกคุยถึงสถานการณ์ทั่วไปที่เกิดขึ้นในชุมชน การทำมาหากินในปัจจุบันพบเจอปัญหา/อุปสรรคอะไรบ้าง คุยถึงสถานการณ์หน้าที่สมาชิกแต่ละคนมีอยู่ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและแจกกระดาษให้แต่ละคนเขียนบรรยายความในใจว่ารู้สึกอย่างไรกับหน้าที่ที่มีอยู่ เพื่อจะเชื่อมโยงไปถึงเวทีศึกษาอดีต ในวันที่ 11 ธันวาคม 2550 คุยเกริ่นกับสมาชิกถึงสาเหตุที่เราเป็นหนี้

เรารู้หรือเปล่าว่าจริง ๆ มันเริ่มต้นมาจากสาเหตุใด ถ้าเราอยากรู้เราลองมาจัดเวทีศึกษาอดีตกันดีไหม ลองศึกษาดูว่าคนสมัยก่อน เขามีวิถีการดำเนินชีวิตเป็นอย่างไร จึงไม่ค่อยมีหนี้

ครั้งที่ 2

1. พี่เลี้ยงทบทวนโครงการเพื่อให้ที่ประชุมรับทราบ
2. บอกถึงเป้าหมายของการจัดกิจกรรมในวันนี้
3. ผู้เข้าร่วมประชุมทบทวนสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
4. ผู้ประสานงานสรุปภาพรวมเรื่องที่ได้มีการพูดคุย

ครั้งที่ 3

1. ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงนำข้อมูลการทบทวนสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนมาสรุปร่วมกันเพื่อสรุปทบทวนบทเรียนและผลการดำเนินงาน และวิเคราะห์สถานการณ์ในการทำงาน
2. ทีมวิจัยร่วมกันวางแนวทางในการพัฒนาการทำงานในขั้นต่อไป

ครั้งที่ 4

1. ทีมวิจัยเชิญสมาชิกมาประชุมร่วมกัน โดยมีพี่เลี้ยงและทีมวิจัยเป็นผู้ดำเนินการประชุม

ครั้งที่ 5

1. ทีมวิจัยเชิญสมาชิก และผู้อาวุโสในชุมชนมาร่วมประชุมทบทวนสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันเพิ่มเติมข้อมูลเพิ่มเติมที่ศึกษาไว้แล้วให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

ครั้งที่ 6

1. ทีมวิจัยเชิญสมาชิกมาประชุมร่วมกัน โดยมีพี่เลี้ยงและทีมวิจัยเป็นผู้ดำเนินการประชุม
2. พี่เลี้ยงและทีมวิจัยร่วมกันสรุปภาพรวมผลการจัดเวทีศึกษาอดีต และชี้ให้สมาชิกเห็นความสำคัญของข้อมูลที่ได้จากการศึกษาอดีต การนำข้อมูลที่ได้มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน

ผลที่เกิดขึ้น

1. พี่เลี้ยงและทีมวิจัยได้ทราบถึงสถานการณ์ทั่วไปที่เกิดขึ้นในชุมชน การทำมาหากินในปัจจุบันปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินชีวิต ทราบถึงสถานการณ์หนี้ที่สมาชิกแต่ละคนมีอยู่ ความรู้สึกที่มีต่อหนี้สิน
2. เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมเวที สามารถทำให้สมาชิกได้เรียนรู้ ความเป็น มาของชุมชน ได้มองเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ได้เรียนรู้ถึงปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้ชุมชนเกิดหนี้สินขึ้น และสรุปว่าความเจริญเป็นสาเหตุที่ทำให้ชุมชนเกิดหนี้สิน ซึ่งพอๆกับความอยากของคน จึงทำให้ตนเองเป็นหนี้ (หลงกระแส)

3. ทีมวิจัยเห็นข้ออ่อนของการจัดเวที ทบทวนสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงของชุมชน พบว่าในขณะที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในเวที สมาชิก ทีมวิจัย และผู้เข้าร่วมมีความสุขที่ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ แต่ไม่มีใครชวนคุยเปรียบเทียบ สถานการณ์ระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ทำให้สมาชิกวิจัย ยังมองไม่ออกว่าเรารู้อดีตวิถีการดำรงชีวิตของคนสมัยก่อนแล้วจะช่วยลดหนี้สินได้อย่างไร ประกอบกับการจัดประชุมเป็นช่วงบ่ายทำให้สมาชิกต้องรีบกลับไปทำหน้าที่แม่บ้าน ไม่ได้อยู่สรุปผลการเรียนรู้จากการจัดเวทีครั้งนี้
4. สมาชิกเสนอให้ปรับเปลี่ยนเวลา ที่เหมาะสมควรเป็นช่วงเช้า และปรับปรุงบทบาทของ ทีมวิจัยในเรื่องของการชวนคิด ชวนคุยให้สมาชิกคิดตามและมองเห็นประโยชน์จากการศึกษาอดีตที่จะนำมาเป็นบทเรียนในปัจจุบันได้อย่างไร ไม่ใช่แค่หาคนมาเล่าอดีตให้ฟัง เพราะในที่นี้หลายคนมีความรู้้อย ควรจะต้องมีคนพูดนำ ถึงจะเข้าใจและคิดตามได้
5. เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมเวที พี่เลี้ยงและทีมวิจัย ชวนคุยเปรียบเทียบสถานการณ์ในอดีตกับปัจจุบัน ผู้ประสานงานช่วยสรุปเพิ่มเติมเพื่อให้เห็นภาพความเปลี่ยนแปลงของชุมชนให้ชัดเจน
6. ทีมวิจัยและสมาชิกเข้าใจเหตุผลและเห็นความสำคัญการศึกษาอดีตชัดเจนขึ้น มีความเข้าใจและเห็นความสำคัญของศึกษาข้อมูลและการนำข้อมูลในอดีตมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เข้าใจงานวิจัยมากขึ้น เข้าใจชัดว่าทำไมข้อมูลจึงเป็นหัวใจสำคัญของงานวิจัย

ปัญหาอุปสรรคและการแก้ไขปัญหา

1. มีปัญหาเรื่องเวลา ที่ดำเนินการไม่เหมาะสม
2. สมาชิกมาประชุมไม่ครบ
3. ทีมวิจัยไม่สนใจเก็บข้อมูล เพลินกับการแลกเปลี่ยนเรื่องราวในอดีตกับผู้เข้าร่วมเวที ทำให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติมจากครั้งที่1 ไม่มากนัก

บทเรียนจากการจัดกิจกรรม

1. การรู้จักใช้สอย กินอยู่อย่างประหยัด อย่างมีเหตุผล ตามความจำเป็น กู้ยืมอย่างมีเหตุผลตามความจำเป็น
2. การเห็นคุณค่าที่อยู่ในตัวคน
3. การรู้จักพึ่งตนเอง การใช้แรงงานตน การเลี้ยงลูกการฝึกลูกให้รู้จักทำมาหากิน
4. การรู้จักวางแผน การจัดการสำหรับวันข้างหน้า -การออม
5. หลักการพึ่งพาธรรมชาติในการทำมาหากิน/การดำเนินชีวิต
6. การไม่ฝืนธรรมชาติ
7. การกินอาหารพื้นบ้าน/ผักพื้นบ้าน

8. การพึ่งพาอาศัยกันทำให้เกิดความรักความสามัคคี/ลดความขัดแย้ง
9. การสร้างการเรียนรู้ที่ทำให้คนรู้จักบทบาทหน้าที่ตนเองและบทบาทต่อผู้อื่น
10. สมาชิกเกิดความตระหนักว่า ถ้าเรารู้จักประมาณตนเอง ประมาณ กำลังที่จะสามารถหาเงินได้ มีการใช้จ่ายอย่างระมัดระวัง รู้จักความพอดี เราคงไม่ต้องเป็นหนี้มากมายขนาดนี้ ความเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบัน ดูเหมือนมันค่อยเป็นค่อยไปทำให้เราไม่ค่อยรู้สึกถึงความ รุนแรงของมัน แต่พอมานั่งทบทวนถึงเรื่องราวสถานการณ์ที่ผ่านมาทำให้ ทำให้เกิดความตระหนักว่า “การเป็นหนี้” เป็นเรื่องที่น่ากลัว คิดล่วงหน้าไปว่าขนาดรุ่นเรา (สมาชิก) ยังรุนแรงขนาดนี้ ยังไม่รู้จะจัดการกับมันอย่างไรให้ถึงขั้นเด็ดขาด ถ้าตัวเรายังใช้หนี้ไม่หมด แล้วเสียชีวิตก่อน ลูกหลานจะทำอย่างไร

ผู้เข้าร่วมเวที จำนวน 25 คน ประกอบด้วย

- สมาชิก 10 คน
- ทีมวิจัย 5 คน
- ที่ปรึกษา 1 คน
- พี่เลี้ยง 1 คน
- ผู้เข้าร่วม 6 คน
- ศูนย์ประสานงาน 2 คน

กิจกรรมที่ 4 การพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยเรื่อง การตั้งคำถามและการเก็บข้อมูล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเพิ่มศักยภาพการทำงานของทีมวิจัยในการใช้แบบสอบถาม การตั้งคำถาม ระยะเวลาสถานที่

วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2551

วิธีการดำเนินงาน

1. นัดหมายทีมวิจัยเพื่อเข้าร่วมเวทีฝึกอบรมการตั้งคำถาม
2. นำตัวอย่างแบบสอบถาม มาให้ทีมวิจัยทดลองซักถามกันเอง และฝึกการตั้งคำถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงความจริงมากที่สุด

ผลที่เกิดขึ้น

1. การพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยในการตั้งคำถาม ในการเก็บข้อมูล ทำให้ทีมวิจัยเกิดทักษะ ในการตั้งคำถามมากขึ้นมีความมั่นใจในการทำงานมากขึ้น

ปัญหาอุปสรรค

1. สมาชิกมาประชุมไม่ครบ

บทเรียน

1. ทีมวิจัยเกิดทักษะในการทำงานมากขึ้น

ผู้เข้าร่วมเวทีจำนวน 7 คน ประกอบด้วย

1. ทีมวิจัย 5 คน
2. ที่ปรึกษา 1 คน
3. ทีมพี่เลี้ยง 1 คน

กิจกรรมที่ 5 การออกแบบเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลสถานการณ์หนี้สิน

วัตถุประสงค์

1. เพื่หารูปแบบการจัดเก็บข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ สังคมให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษา

ระยะเวลาสถานที่

- ครั้งที่ 1 วันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2551
ครั้งที่ 2 วันที่ 4 มีนาคม 2551

วิธีการดำเนินงาน

1. จัดประชุมทีมวิจัยและสมาชิก เพื่อร่วมออกแบบเครื่องมือและกระบวนการในการเก็บข้อมูลหนี้สิน

ผลที่เกิดขึ้น

1. ทีมวิจัยและสมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทุกขั้นตอน ร่วมแสดงความคิดเห็นในการตั้งคำถาม ในแบบสอบถามซึ่งมีหัวข้อในการเก็บข้อมูลดังนี้
 - ชื่อ - นามสกุล
 - จำนวนหนี้ในปัจจุบัน
 - สาเหตุที่มาของหนี้
 - แหล่งหนี้ (ในระบบ , นอก ระบบ)
 - บทเรียนการจัดการหนี้สิน (หนี้ในระบบ, หนี้นอกระบบ)

ปัญหาอุปสรรค

1. สมาชิกมาประชุมไม่ครบ
2. สมาชิกที่มาร่วมประชุมมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นน้อย

บทเรียน

ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้กระบวนการออกแบบเครื่องมือการจัดเก็บข้อมูลสถานการณ์หนี้สินร่วมกัน

ผู้เข้าร่วมเวทีจำนวน 14 คน ประกอบด้วย

- สมาชิก 7 คน
- ทีมวิจัย 5 คน
- ที่ปรึกษา 1 คน

- พี่เลี้ยง 1 คน

กิจกรรมที่ 6 ทีมวิจัยเก็บข้อมูลสถานการณ์หนี้สินรายครอบครัว 15 ครอบครัว

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล หนี้สินในครอบครัวประเด็น
 - สาเหตุที่มาของหนี้
 - ประสบการณ์การ
 - จัดการหนี้
 - บริบทครอบครัว
 - ของครอบครัวสมาชิกและทีมวิจัย เพื่อเป็นฐานข้อมูลเปรียบเทียบผลการเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบันและหลังทำการวิจัย

ระยะเวลาสถานที่

- ครั้งที่ 1 วันที่ 6 มีนาคม 2551 เตรียมความพร้อมในการเก็บข้อมูล
- ครั้งที่ 2 วันที่ 17 มีนาคม 2551 เตรียมความพร้อมในการเก็บข้อมูล
- ครั้งที่ 3 วันที่ 18 มีนาคม 2551 ทีมวิจัยเก็บข้อมูลสถานการณ์หนี้สินของสมาชิก

วิธีการดำเนินงาน

ครั้งที่ 1

1. จัดประชุมทีมวิจัยและสมาชิกเพื่อชี้แจงกระบวนการในการเก็บข้อมูลหนี้สินของสมาชิก ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยและตัวทีมวิจัยเอง ให้ทุกคนเข้าใจตรงกันและขอความร่วมมือในการตอบคำถามให้ตรงความจริงมากที่สุด

ครั้งที่ 2

1. นัดหมายทีมวิจัยประชุมเตรียมความพร้อมในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลสถานการณ์หนี้สินจากสมาชิก
2. นำแบบ สอบถามที่ช่วยกันสร้างขึ้นจากเวทีออกแบบเครื่องมือการจัดเก็บข้อมูลสถานการณ์หนี้สิน มาให้ทีมวิจัยทดลองเก็บข้อมูลของตัวเองอีกครั้งก่อนลงพื้นที่ไปเก็บข้อมูลจริง

ครั้งที่ 3

1. ทีมวิจัยลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลสถานการณ์หนี้สิน ของครอบครัวสมาชิกและครอบครัวทีมวิจัย จำนวน 15 ครอบครัว

ผลที่เกิดขึ้น

1. ทีมวิจัยและสมาชิกมีความพร้อมและมีความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับการลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลสถานการณ์หนี้สิน มีการกำหนดวันเวลาในการจัดเก็บข้อมูลระหว่างทีมวิจัยกับสมาชิกที่แต่ละคนดูแล

2. ทีมวิจัยนำแบบสอบถามที่ช่วยกันสร้างขึ้น มาทดลองเก็บข้อมูลของเพื่อนทีมวิจัยด้วยตนเอง เพื่อทดสอบคุณภาพและความเที่ยงของแบบ สอบถามว่าครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการหรือไม่ พร้อมกับซักซ้อมทีมวิจัยในการตั้งคำถามจากแบบ
3. ทีมวิจัยนำแบบสอบถามที่มีคุณภาพครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการในการทำการวิจัย ไปเก็บข้อมูลจากสมาชิกที่แต่ละคนดูแลอยู่

ปัญหาอุปสรรค

1. สมาชิกบางคนไม่บอกข้อมูลหนี้สินทั้งหมด บางคนบอกว่าจำไม่ได้ว่ากู้ที่ไหนบ้าง และ ดอกเบี้ยแต่ละที่คิดไม่เท่ากันคำนวณไม่ถูก กู้หมุนไปหมุนมาเลยไม่รู้ว่าจะอะไรคือสาเหตุที่ทำให้เป็นหนี้ สมาชิกหลายคนก็ไม่เข้าใจคำถาม ทำให้ไม่รู้จะตอบอย่างไร
2. เวลาสมาชิกถามกลับทีมวิจัย อธิบายให้สมาชิกเข้าใจไม่ได้
3. ทีมวิจัยต้องกลับมาตั้งหลักใหม่โดยการเก็บประเด็นที่สมาชิกถามมาแลกเปลี่ยนกันเพื่อหาแนวทางลงไปทำงานใหม่อีกครั้ง

บทเรียน

- การมาประชุม การอบรมวิธีการทำงาน กับการลงมือปฏิบัติจริงมีความแตกต่างกันมาก

ผู้เข้าร่วมเวทีจำนวน 15 คน ประกอบด้วย

- สมาชิก 8 คน
- ทีมวิจัย 5 คน
- ที่ปรึกษา 1 คน
- พี่เลี้ยง 1 คน

กิจกรรมที่ 7 การสรุปรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์หนี้สิน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสรุป วิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์หนี้สิน ประสพการณ์ที่ผ่านมาในการจัดการหนี้สิน และบริบทครอบครัว
2. เพื่อหาแนวทางในการพัฒนางานขั้นต่อไป

ระยะเวลาสถานที่

ครั้งที่ 1 วันที่ 20 มีนาคม 2551

ครั้งที่ 2 วันที่ 23 มีนาคม 2551

วิธีการดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยร่วมกับทีมที่ปรึกษา และทีมพี่เลี้ยง นำข้อมูลสถานการณ์หนี้สินของครอบครัว เป้าหมาย 15 ครอบครัว มาสรุป วิเคราะห์ร่วมกัน
2. จัดทำเอกสารเพื่อเตรียมคืนข้อมูลแก่ครอบครัวสมาชิกกลุ่มเป้าหมาย

ผลที่เกิดขึ้น

1. ข้อมูลที่ทีมวิจัยรวบรวมมาได้ นั้น เป็นข้อมูลที่ค่อนข้างละเอียด สมาชิกบอกข้อมูลเท่าที่จำได้ทั้งหมดให้กับทีมวิจัย แต่เมื่อลงมือสรุปข้อมูลจริง ทีมวิจัยเกิดความสับสนมาก เพราะแบบสอบถามมีหลายหน้า และถามละเอียดมาก สังเกตจากข้อมูลในแบบสอบถามทำให้คาดเดาได้ว่า ข้อมูลที่ได้นั้นมีความคลาดเคลื่อนสูง เพราะดูความสมเหตุสมผลแล้วขัดแย้งกันโดยเฉพาะตัวเลข รายรับ รายจ่าย จำนวนหนี้ และการใช้เงินแต่ละปี สมาชิกผู้ให้ข้อมูลตอบไม่ตรงกัน เพราะจำไม่ค่อยได้ ทีมจึงได้วางแผนที่จะเชิญสมาชิก เข้ามาร่วมเพิ่มเติมข้อมูลในเวทีสรุปข้อมูลครั้งที่ 2 ก่อนที่จะคืนข้อมูลแก่สมาชิกในเวทีต่อไป
2. มีสมาชิกมาเข้าร่วมเพิ่มเติมข้อมูลด้วย 2 คนเนื่องจาก มีงานศพในหมู่บ้าน ทีมวิจัยจึงแก้ปัญหาโดยการสรุปข้อมูลที่พอสรุปได้ไปก่อน ส่วนที่ติดขัดของใคร ทีมจะช่วยกันลงไปเคลียร์ในรายละเอียดหรือเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ในส่วนของสมาชิกที่มาเข้าร่วมด้วยนั้น ทีมได้ทวนข้อมูลให้สมาชิกช่วยเช็คความตรงหรือไม่ ถ้าไม่ตรงก็แก้ไขเดี๋ยวนั้นเลย สรุปว่าในเวทีที่ 2 นี้สรุปได้เฉพาะข้อมูลของทีมวิจัย 5 คนและสมาชิกอีก 3 คน รวมเป็น 8 คน ส่วนที่เหลือต้องนัดมาปรับข้อมูลที่คลาดเคลื่อนให้ตรงก่อนจึงจะสรุปได้

ปัญหาอุปสรรค

1. สมาชิกผู้ให้ข้อมูลจำข้อมูลบางอย่างไม่ได้ ทำให้ข้อมูลมีความคลาดเคลื่อนจึงไม่สามารถสรุปได้
2. ครั้งแรกทีมวิจัยแยกกันเก็บข้อมูลสมาชิกของใครของมันแล้วนำข้อมูลที่ได้อามาเช็คความสมบูรณ์ พบว่าของทุกคนมีข้อบกพร่องจึงต้องไปเก็บเพิ่มเติมอีก โดยให้จับคู่กันลงไปช่วยกันถาม ถ้าทีมวิจัยหรือสมาชิกคนไหนไม่เข้าใจคำถาม ถาม-ตอบไม่ได้ ทีมพี่เลี้ยงก็จะลงไปช่วยเสริมให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนมากขึ้น

บทเรียน

1. ทีมวิจัยได้พัฒนาตัวเองเรื่องการจัดเก็บข้อมูล ได้เรียนรู้ว่าอะไรที่ยังไม่เคยลงมือทำจริงอย่าเห็นว่าเป็นเรื่องง่าย
2. ได้เรียนรู้วิธีการทำงานเป็นทีมมากขึ้น เปลี่ยนทัศนคติเดิมที่ว่า ทำคนเดียวไม่วุ่นวาย เปลี่ยนมาเป็นมีเพื่อนช่วยคิดทำให้ทำงานสนุกขึ้น ไม่เครียด

ผู้เข้าร่วมเวทีจำนวน 9 คน ประกอบด้วย

- ทีมวิจัย 4 คน
- ที่ปรึกษา 1 คน
- พี่เลี้ยง 1 คน
- สมาชิก 2 คน

กิจกรรมที่ 8 เวทีนำเสนอข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับสมาชิก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้รู้สถานการณ์หนี้สินของแต่ละครอบครัว
2. เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลกระทบต่อการจัดการหนี้ของสมาชิกแต่ละครอบครัว
3. เพื่อหาแนวทางการจัดการหนี้สินที่เหมาะสม

ระยะเวลาสถานที่

วันที่ 25 มีนาคม 2551

วิธีการดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และคืนข้อมูลสู่ชุมชน มีการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามความเหมาะสมเพื่อหาข้อสรุปรวมทั้งสังเคราะห์ข้อมูลเป็นแนวทางการที่นำไปสู่การจัดการหนี้สินของครอบครัวสมาชิกที่เหมาะสม
2. ทีมวิจัยและสมาชิกหาแนวทางการจัดการหนี้สินร่วมกัน

ผลที่เกิดขึ้น

1. ทีมวิจัยนำเสนอข้อมูลที่รวบรวมมาได้ ให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมจากที่ทีมวิจัยวิเคราะห์ไว้ และเกิดการแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับเงื่อนไขที่ทำให้แต่ละครอบครัวไม่สามารถจัดการหนี้สินได้ หลังจากนั้นให้ผู้เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการหนี้สินของแต่ละครอบครัว โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นร่วมกัน สมาชิกแต่ละคนได้ร่วมกันสรุปข้อมูลเพื่อวางแผนทางที่จะนำไปสู่การจัดการหนี้สินของครอบครัวสมาชิกที่เหมาะสม โดยเสนอให้มีการทดลองจัดบันทึกรายรับรายจ่ายทั้งในครัวเรือนและต้นทุนการผลิต เพื่อให้เห็นสถานะทางการเงินของครอบครัว นำไปสู่การวางแผนการบริหารจัดการการเงินของครอบครัวได้

ปัญหาอุปสรรค

1. สมาชิกมาประชุมไม่ครบทำให้ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับสถานการณ์หนี้สิน เงื่อนไขการจัดการหนี้และแนวทางการจัดการหนี้

บทเรียน

1. สมาชิกและทีมวิจัยได้รู้สถานการณ์หนี้สิน เงื่อนไขการชำระหนี้และแนวทางจัดการหนี้ของครอบครัวตัวเอง

ผู้เข้าร่วมเวทีจำนวน 15 คน ประกอบด้วย

- สมาชิก 8 คน
- ทีมวิจัย 5 คน
- ที่ปรึกษา 1 คน
- พี่เลี้ยง 1 คน

กิจกรรมที่ 9 เวทีการออกแบบการจดบันทึกรายรับรายจ่าย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อออกแบบเอกสารบันทึกรายรับ-รายจ่ายในครอบครัวและต้นทุนการผลิตที่ง่ายและครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษา
2. เพื่อเตรียมความพร้อมในการจดบันทึกรายรับ-รายจ่าย
3. เพื่อหนุนเสริมกระบวนการทำงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การทำงานวิจัยนี้ขึ้น
4. เพื่อให้กำลังใจแก่สมาชิก ร่วมแก้ปัญหา / อุปสรรคในการจดบันทึกรายรับ-รายจ่ายของสมาชิก

ระยะเวลาสถานที่

ครั้งที่ 1 วันที่ 30 มีนาคม 2551 ออกแบบการจดบันทึก

ครั้งที่ 2 วันที่ 18 เมษายน 2551 เตรียมความพร้อมทีมวิจัยและสมาชิกในการจดบันทึกรายรับรายจ่าย

วิธีการดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยและสมาชิกออกแบบการบันทึกรายรับ-รายจ่ายร่วมกัน
2. ชี้แจงสมาชิกเตรียมความพร้อมการจดบันทึกรายรับ-รายจ่าย
3. ทีมวิจัยนำเอกสารการจดบันทึกรายรับ -รายจ่ายของครอบครัวและ ต้นทุนการผลิต มามาให้สมาชิกทำความเข้าใจและเรียนรู้วิธีการการจดบันทึก ให้มีความเข้าใจที่ตรงกัน

ผลที่เกิดขึ้น

1. ทีมวิจัยและสมาชิกช่วยกันแสดงความคิดเห็นในการออกแบบเอกสารสำหรับใช้ในการการบันทึกรายรับ -รายจ่ายร่วมกัน ช่วยกันเพิ่มเติมรายละเอียดของการใช้จ่ายแต่ละหมวด ให้ครอบคลุมรายการที่ต้องจ่ายเป็นประจำ ทั้งรายจ่ายในครัวเรือน และต้นทุนการผลิต
2. ทีมวิจัยและสมาชิกเข้าใจวิธีการจดบันทึกรายรับ -รายจ่าย และเริ่มดำเนินการจดบันทึก โดยกำหนดให้ทดลองจดบันทึกเป็นเวลา 3 เดือน ในแต่ละเดือนต้องนำข้อมูลที่บันทึกได้มาสรุปวิเคราะห์ร่วมกัน

ปัญหาอุปสรรค

1. สมาชิกมาประชุมไม่ครบอาจไม่เข้าใจกระบวนการจดบันทึกข้อมูลรายรับ รายจ่ายและ ต้นทุนการผลิต
2. ทีมวิจัยลงไปหนุนเสริม สร้างความเข้าใจการจดบันทึกรายรับ รายจ่ายและ ต้นทุนการผลิต ให้ถูกต้อง

บทเรียน

1. แบบบันทึกที่ดีและเหมาะสมต้องมาจากการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นของทีมวิจัยและสมาชิกเพื่อจะได้มีข้อมูลครบทุกด้าน

2. ก่อนลงมือบันทึกกรายรับ-รายจ่าย ผู้บันทึกควรมีการทำความเข้าใจแบบเสียก่อนป้องกันความคลาดเคลื่อนของข้อมูล

ผู้เข้าร่วมเวทีจำนวน 15 คน ประกอบด้วย

- สมาชิก 8 คน
- ทีมวิจัย 5 คน
- ที่ปรึกษา 1 คน
- ทีมพี่เลี้ยง 1 คน

กิจกรรมที่ 10 การติดตามหนุนเสริมการจดบันทึกกรายรับ-รายจ่ายของครอบครัวสมาชิก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อติดตามให้กำลังใจและ หนุนเสริมกระบวนการ การจดบันทึกกรายรับ รายจ่าย ของสมาชิกในระดับครอบครัว ให้สามารถบันทึกได้อย่างถูกต้องและต่อเนื่อง
2. เพื่อหนุนเสริมกระบวนการทำงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานวิจัยหนี้สิน

ระยะเวลาสถานที่

- ครั้งที่ 1 วันที่ 30 เมษายน 2551
- ครั้งที่ 2 วันที่ 12 พฤษภาคม 2551
- ครั้งที่ 3 วันที่ 30 พฤษภาคม 2551
- ครั้งที่ 4 วันที่ 13 มิถุนายน 2551
- ครั้งที่ 5 วันที่ 30 มิถุนายน 2551

วิธีการดำเนินงาน

ครั้งที่ 1

1. ทีมวิจัยลงเยี่ยมครอบครัวสมาชิก ติดตามให้กำลังใจและ หนุนเสริมกระบวนการการจดบันทึกของสมาชิกที่แต่ละคนรับผิดชอบ พร้อมกับนำข้อมูลที่สมาชิกจดบันทึก มาวิเคราะห์ร่วมกัน

ครั้งที่ 2

1. ทีมวิจัยหนุนเสริมกระบวนการทำงาน โดยนำข้อมูลการจดบันทึกกรายรับ-รายจ่ายของครอบครัวและ ต้นทุนการผลิต ที่ทีมวิจัยพบปัญหาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกและหาแนวทางแก้ปัญหาร่วมกัน เช่น การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์/ และสะท้อนข้อมูล เพื่อให้สมาชิกเกิดความตระหนักในการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลง

ครั้งที่ 3

1. ทีมวิจัยลงเยี่ยมครอบครัวสมาชิก ติดตามให้กำลังใจและ หนุนเสริมกระบวนการการจดบันทึกของสมาชิกที่แต่ละคนรับผิดชอบ พร้อมกับนำข้อมูลที่สมาชิกจดบันทึก มาวิเคราะห์ร่วมกัน

ครั้งที่ 4

1. ทีมวิจัยหนุนเสริมกระบวนการทำงาน โดยนำข้อมูลการจดบันทึกรายรับ - รายจ่ายของครอบครัวและ ต้นทุนการผลิต มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูล และสะท้อนข้อมูลเพื่อให้สมาชิกเกิดความตระหนัก และหาแนวทางในการลดหนี้สินร่วมกัน

ครั้งที่ 5

1. ทีมวิจัยลงเยี่ยมครอบครัวสมาชิกที่ตนเองรับผิดชอบ ติดตามให้กำลังใจและ หนุนเสริมกระบวนการการจดบันทึกของสมาชิกที่แต่ละคนรับผิดชอบ พร้อมกับนำข้อมูลที่สมาชิกจดบันทึก มาวิเคราะห์ร่วมกัน

ผลที่เกิดขึ้น

1. ทีมวิจัยลงพื้นที่ติดตามหนุนเสริมการจดบันทึกรายรับ รายจ่าย ของครอบครัวสมาชิก ให้กำลังใจในการจดบันทึกให้สามารถจดบันทึกได้อย่างต่อเนื่อง
2. พบว่าข้อมูลรายรับรายจ่ายในครัวและต้นทุนการผลิตของสมาชิก มีค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นสูง ที่และยังมีความคลาดเคลื่อนสูงมาก จึงมีการเพิ่มช่องค่าใช้จ่ายในแบบบันทึกเดือน พฤษภาคมตามที่สมาชิกมีรายการจ่ายจริง และจัดทำช่องว่างต่อท้ายทุกหมวดค่าใช้จ่าย เพื่อป้องกันข้ออ้างว่าไม่มีช่องรายการให้ลงบันทึก
3. ทีมวิจัยลงพื้นที่ติดตามหนุนเสริมการจดบันทึกรายรับ รายจ่าย ของครอบครัวสมาชิก ให้กำลังใจในการจดบันทึกให้สามารถจดบันทึกได้อย่างต่อเนื่อง
4. ทีมวิจัยนำข้อมูลที่สมาชิกบันทึกได้มาวิเคราะห์เป็นภาพรวมเพื่อช่วยให้สมาชิก เห็นภาพการใช้จ่ายของตนเองที่นำไปสู่การมีหนี้สิน และมองเห็นแนวทางการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลง
5. ทีมวิจัยลงพื้นที่ติดตามหนุนเสริมการจดบันทึกรายรับ รายจ่าย ของครอบครัวสมาชิก ให้กำลังใจในการจดบันทึกให้สามารถจดบันทึกได้อย่างต่อเนื่อง ได้เรียนรู้สภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวสมาชิกมากขึ้นทำให้เห็นข้อจำกัดทางการเงินและแนวทางการจัดการหนี้ในแต่ละครอบครัวมากขึ้น

ปัญหาอุปสรรค

1. ในแบบบันทึกไม่มีรายการที่สมาชิกมีค่าใช้จ่ายจริง สมาชิกจึงไม่ลงบันทึกมาให้ ทำให้ข้อมูลที่ได้อาจมีความคลาดเคลื่อนที่เสี่ยงแนะนำให้บันทึกการจ่ายที่ไม่มีรายการในแบบไว้ที่ช่องว่างด้านท้ายของแต่ละหมวดที่เว้นว่างไว้ให้
2. สมาชิกมาร่วมประชุมไม่ครบและเป็นคนเดิมๆ อาจทำให้ความเข้าใจงานวิจัยคลาดเคลื่อน
3. สมาชิกและทีมวิจัยไม่ได้ลงบันทึกการใช้จ่ายบางรายการทันที ทำให้ลืมและปล่อยเลยตามเลย ที่เสี่ยงแนะนำให้มีการบันทึกการจ่ายทันทีถ้าลืมก็ให้พยายามทบทวนว่าวันนี้

เราไปไหนมาบ้าง ไปทำอะไร และที่สำคัญเราจ่ายค่าอะไรไปบ้าง เมื่อนี้ก้อออกให้จดบันทึกทันที

- สมาชิกและทีมวิจัยไม่ได้ลงบันทึกการใช้จ่ายบางรายการทันที ทำให้ลืมและปล่อยเลยตามเลยสมาชิกในครอบครัวสมาชิกใช้เงินแยกกระเป๋าและไม่บอกข้อมูลการใช้จ่ายทำให้ควบคุมการใช้จ่ายไม่ได้ และไม่สามารถบันทึกข้อมูลได้ครบถ้วน พี่เลี้ยงและทีมวิจัยลงไปช่วยคุยกับครอบครัวของสมาชิกที่มีปัญหาขอความร่วมมือ แต่ได้รับการปฏิเสธ อ้างว่ายุ่งยากซีเกียจจำ

บทเรียน

- สมาชิกและทีมวิจัยเห็นประโยชน์ของการบันทึกรายรับ รายจ่าย เกิดการทบทวนการใช้จ่ายของตัวเองว่าทำไมใช้จ่ายเยอะอย่างนี้ อะไรที่ไม่ควรซื้อก็ซื้อ มีความคิดว่าต้องประหยัดแล้วจะได้มีเงินเหลือไว้ใช้หนี้เริ่มเห็น "ช่องทาง" การจัดการหนี้
- การจดบันทึกจะเกิดประโยชน์ก็ต่อเมื่อผู้บันทึกเห็นประโยชน์ ต้องมีความมุ่งมั่นและศรัทธาว่าการบันทึกรับ-จ่ายจะสามารถทำให้ตนเองเห็นช่องทางการลดรายจ่าย ที่นำไปสู่การลดหนี้ได้จริง
- การบันทึกรายรับรายจ่ายควรทำอย่างต่อเนื่อง ควรคิดว่าเป็นหน้าที่หนึ่งที่เรากำลังทำในแต่ละวัน เมื่อบันทึกแล้วควรมีการคำนวณวิเคราะห์การใช้จ่ายในแต่ละวันด้วยว่าอะไรควรจ่าย และอะไรที่ไม่ควรจะต้องจ่าย เพื่อจะไปสู่การลดหนี้สินที่เกิดจากการใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น
- การนำข้อมูลที่สมาชิกบันทึกได้มาวิเคราะห์ร่วมกัน กับสมาชิกทำให้สมาชิกเห็นภาพการเกิดหนี้สิน และเห็นแนวทางการลดรายจ่าย เพื่อนำไปสู่การลดหนี้สินมากขึ้น
- การบันทึกรายรับรายจ่ายทำให้ผู้จดบันทึกมีความรอบคอบในการใช้จ่ายมากขึ้น เกิดการวางแผนการใช้จ่ายเงินมากขึ้น

ผู้เข้าร่วมเวทีจำนวน 12 คน ประกอบด้วย

- สมาชิก 6 คน
- ทีมวิจัย 3 คน
- ศูนย์ประสานงาน 2 คน
- พี่เลี้ยง 1 คน

กิจกรรมที่ 11 เวทีสรุปบทเรียนผลการศึกษาวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดเวทีสรุปบทเรียนผลการศึกษาวิจัย
2. เพื่อวิเคราะห์บทเรียน สรุปภาพรวมผลการศึกษาวิจัย
3. เพื่อร่วมเสนอแนวทาง ที่จะนำไปสู่การจัดการหนี้สินในระดับครอบครัว และวางแผนการดำเนินงานขั้นต่อไป

ระยะเวลาสถานที่

- ครั้งที่ 1 วันที่ 21 พฤศจิกายน 2551 ประชุมทีมวิจัยเตรียมความพร้อมการจัดเวที
สรุปบทเรียนผลการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1
- ครั้งที่ 2 วันที่ 29 พฤศจิกายน 2551 เวทีสรุปบทเรียนผลการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1
- ครั้งที่ 3 วันที่ 10 ธันวาคม 2551 ประชุมทีมวิจัยประเมินผลการจัดเวทีครั้งที่ 1
และเตรียมกระบวนการครั้งที่ 2
- ครั้งที่ 4 วันที่ 13 ธันวาคม 2551 เวทีสรุปบทเรียนผลการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 2

วิธีการดำเนินงาน

ครั้งที่ 1

1. ทีมวิจัยและพี่เลี้ยงร่วมปรึกษาหารือเพื่อเตรียมกระบวนการในการจัดเวทีสรุปบทเรียนผลการศึกษาวิจัย
2. แบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน

ครั้งที่ 2

1. ประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
2. ชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดเวทีครั้งนี้ให้ผู้เข้าร่วมเวทีทราบกลุ่มเป้าหมาย
3. จัดเวทีสรุปภาพรวมผลการศึกษาวิจัย
4. ผู้เข้าร่วมนำเสนอความคิดเห็นต่อผลการวิจัยในแต่ละขั้นตอน

ครั้งที่ 3

1. ทีมวิจัยและพี่เลี้ยงร่วมกันประเมินผลการจัดเวทีสรุปบทเรียนผลการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1
2. ทีมวิจัยวางแผนการทำงาน เตรียมกระบวนการในการจัดเวทีสรุปบทเรียนผลการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 2
3. แบ่งบทบาทหน้าที่การประสานงาน

ครั้งที่ 4

1. หัวหน้าทีมวิจัย ชี้แจงบทบาททวนผลการสรุปบทเรียนผลการศึกษาวิจัยครั้งที่ 1 และ ทำความเข้าใจ เป้าหมายของการสรุปบทเรียนผลการศึกษาวิจัยอีกครั้ง
2. ทีมวิจัยแต่ละคนเล่าประสบการณ์การทำงานของตนตามที่ได้รับมอบหมายตลอดจนปัญหา/อุปสรรคในการทำงานวิจัยจากนั้น จึงให้ ผู้เข้าร่วมเวทีนำเสนอความคิดเห็นต่อผลการวิจัย และข้อเสนอต่อการศึกษาในระยะต่อไป

ผลที่เกิดขึ้น

1. เกิดแผนงานกระบวนการทำงานในการจัดเวทีสรุปบทเรียนผลการศึกษาวิจัยฯ
 - มีวิทยากรกระบวนการ
 - มีประเด็นซักถาม
 - มีการเตรียมเอกสาร อาหาร สถานที่สำหรับจัดเวที

- มีการประสานงานผู้เข้าร่วมเวที

2. ผู้เข้าร่วมเวทีที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระบวนการวิจัยที่ได้ดำเนินการในพื้นที่เป็นภาพรวม โดยเริ่มตั้งแต่

- การพัฒนาโจทย์
- การสร้างความเข้าใจกับผู้เข้าร่วมโครงการ
- การออกแบบเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล
- การรวบรวมข้อมูล เช่น การศึกษาอดีต การเก็บข้อมูลตามเครื่องมือวิจัย การถามข้อมูล

แบบเจาะลึก

- การวิเคราะห์ข้อมูล
- การตรวจสอบข้อมูล
- การคืนข้อมูล
- การใช้ประโยชน์จากข้อมูล

3. ทีมวิจัยเห็นข้อบกพร่องของการจัดเวทีครั้งที่ 1 มีบางคนยังไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น ควรเปิดโอกาสพูดเหมือนคนอื่นๆ

4. ถ้าจะสรุปบทเรียนให้เห็นภาพชัดเจนนอกจากการนำเสนอกระบวนการทำวิจัยแล้วควรต้องมีการเสนอ case ตัวอย่างโดยนำข้อมูลของสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยมานำเสนอเปรียบเทียบให้เห็นความเปลี่ยนแปลงระหว่างก่อนและหลังทำวิจัย

- เกิดแผนการทำงาน ในการจัดเวทีสรุปบทเรียนผลการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 2
- เตรียมประเด็น และกระบวนการจัดเวทีสรุปบทเรียนผลการศึกษาวิจัย
- แบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน
- การเตรียมเอกสาร อาหาร สถานที่สำหรับจัดเวที
- การประสานงานผู้เข้าร่วมเวที

5. ผู้เข้าร่วมเวทีเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการสรุปผลการวิจัยเป็นภาพรวม มีการนำเสนอ case ตัวอย่างเพื่อเป็นแนวทางในการสรุปเป็นภาพรวมให้เห็นกระบวนการทำวิจัยตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการวิจัย ชัดขึ้น

ปัญหาอุปสรรค

- สมาชิกมาประชุมไม่ครบ

บทเรียน

1. การเตรียมความพร้อมของทีมเป็นเรื่องสำคัญ เตรียมตัวดีผลงานย่อมออกมาดี
2. การทบทวนกระบวนการทำงานทั้งหมด ทำให้เห็นภาพของงานวิจัยหนึ่งชิ้นในพื้นที่ชัดเจน
3. ถ้าจะให้เห็นภาพของงานวิจัยหนึ่งชิ้นชัดเจนควรต้องมีการเสนอ case ตัวอย่าง

4. การนำเสนอ case ตัวอย่างทำให้ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้แบบเจาะลึก เกิดการเปรียบเทียบกับตัวเอง เกิดความตระหนักถึงการจัดการหนี้อย่างจริงจัง

ผู้เข้าร่วมเวทีจำนวน 17 คน ประกอบด้วย

- สมาชิก 5 คน
- ทีมวิจัย 4 คน
- ทีมพี่เลี้ยง 4 คน
- ทีมที่ปรึกษา 1 คน
- ผู้ประสานงาน 1 คน
- ศูนย์ประสานงาน 2 คน

จากกระบวนการดำเนินการวิจัยการศึกษาแนวทางการจัดการหนี้สินในครอบครัว ของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ จะเห็นได้ว่าได้มีการนำเครื่องมือต่างๆ เช่น เวทีเรียนรู้ แบบเก็บข้อมูลหนี้สิน การสัมภาษณ์ และการทำบัญชีครัวเรือน มาใช้ในกระบวนการศึกษาวิจัย ซึ่งผลปรากฏว่าเครื่องมือเหล่านี้ได้ช่วยให้ทีมวิจัยและสมาชิกได้ค้นพบข้อมูลที่เป็นจริงมากขึ้น สามารถนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการจัดการหนี้สินในครอบครัว ที่เหมาะสม ได้ง่ายขึ้น

เวทีเรียนรู้

เวทีประชุมทีมวิจัย จะช่วยสนับสนุนให้ทีมวิจัยสามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่อง เพราะการประชุมแต่ละครั้งจะมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทำการศึกษาวิจัย ทั้งด้านความเคลื่อนไหวของสมาชิก และกระบวนการดำเนินงาน ทำให้ทีมวิจัยรู้เท่าทันสถานการณ์ สามารถนำข้อมูลต่างๆ มาปรับใช้ในการวางแผนการดำเนินงาน ให้สามารถดำเนินการวิจัยได้อย่างต่อเนื่อง

เวทีประชุมทีมวิจัยร่วมกับสมาชิก มีข้อดีคือ จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันมากขึ้น ทำให้เกิดความคุ้นเคยและไว้วางใจกันมากขึ้น ทั้งสมาชิกและทีมวิจัยจะไม่รู้สึกโดดเดี่ยว มีเพื่อนร่วมทางมากขึ้น

เวทีทบทวนสถานการณ์หนี้สินและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และการศึกษาอดีต ทำให้ทีมวิจัยและสมาชิกทราบข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ทั้งบริบทชุมชน ด้านเศรษฐกิจ สังคม การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี การตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ การกินการอยู่ การเกิดหนี้สิน สถานการณ์หนี้สินในอดีต ถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถนำมาเป็นบทเรียนในการดำรงชีวิต และเป็นเกราะป้องกันการเกิดหนี้ในปัจจุบันได้ สังเกตพบว่าผู้เข้าร่วมเวที มีความสุขที่ได้พูดเรื่องราวประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านให้ผู้ร่วมเวทีได้รับฟัง มีการซักถามและตอบโต้กันอย่างสนุกสนานช่วยละลายพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมโครงการได้เป็นอย่างดี

เวทีสรุปบทเรียนผลการศึกษาวิจัย เวทีนี้จะช่วยเติมเต็มให้กระบวนการวิจัยมีความชัดเจนขึ้น ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถมองเห็นภาพใหญ่ของผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ได้เห็น

ประโยชน์และข้อดีจากกระบวนการที่ทำ และได้เห็นข้ออ่อนที่ต้องนำมาพัฒนาในการทำวิจัยครั้งต่อไป

แบบเก็บข้อมูลหนี้สิน ข้อดีของการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบเก็บข้อมูลหนี้สิน จะช่วยให้ทีมวิจัยเก็บข้อมูลง่ายขึ้นเพราะมีคำถามให้อยู่แล้ว

ข้ออ่อนคือ ข้อมูลที่ได้จะไม่มียละเอียดมากนัก เป็นการถามตอบตามแบบสอบถามเท่านั้น

การสัมภาษณ์ ในกระบวนการที่จะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ สัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล และการสัมภาษณ์กลุ่ม ซึ่งทั้ง 2 ลักษณะ มีข้อดีแตกต่างกัน ดังนี้

การสัมภาษณ์รายบุคคล จะช่วยให้ทีมวิจัยได้ข้อมูลรายละเอียดเชิงลึกมากขึ้น เพราะผู้ถูกสัมภาษณ์ มีเวลาคิดและมีสมาธิในการตอบคำถามมากขึ้น ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด ผลดีอีกประการหนึ่งของการสัมภาษณ์รายบุคคล คือในช่วงแรกที่ทำวิจัยสมาชิกยังไม่คุ้นเคยกัน จึงไม่ต้องการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวให้คนอื่นรู้มากนัก เช่น จำนวนหนี้ และสาเหตุของการเป็นหนี้ การสัมภาษณ์แบบนี้ ผู้ตอบจะไม่รู้สึกอึดอัดมากนัก

การสัมภาษณ์กลุ่ม จะช่วยให้ทีมวิจัยได้ข้อมูลรายละเอียดที่กว้างขึ้น เช่น สถานการณ์หนี้สินในภาพรวม บริบทชุมชน วิธีการดำรงชีวิต และอื่นๆ ที่สมาชิกช่วยกันตอบได้ดีกว่าการสัมภาษณ์รายบุคคล

ข้ออ่อนของการสัมภาษณ์ ทั้ง 2 แบบ คือ ทีมวิจัยหรือผู้สัมภาษณ์ ต้องเตรียมประเด็นเอง ซึ่งถ้าเตรียมตัวไม่ดีก็อาจทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่ตรงความต้องการ หรือไม่สมารถนำไปใช้ประโยชน์ได้มากนัก

การทำบัญชีครัวเรือน / บัญชีต้นทุนการผลิต เป็นเครื่องมือที่สำคัญ ที่สามารถบ่งบอกถึงสถานการณ์เงินของครอบครัวสมาชิก และที่มาของหนี้สินได้ชัดเจนที่สุด ยิ่งถ้ามีการทำอย่างต่อเนื่องจะสามารถควบคุมค่าใช้จ่ายได้ดีที่สุด เพราะการทำบัญชีจะช่วยทำให้ทีมวิจัยและสมาชิกรู้จักตัวตนมากขึ้น เห็นตัวเลขรายรับ รายจ่าย แล้วสามารถวางแผนการใช้จ่ายเงินในครอบครัวได้ดีขึ้น เกิดการลด ละ เลิก อบายมุข ได้ เช่น จากเดิมสูบบุหรี่วันละ 1 ซอง ลดลงเป็น 2 - 3 วัน ต่อซอง , บางคนซื้อลอตเตอรี่เดือนละ 2 ครั้ง ๑ ละ 1,000 บาท ก็ลดลงเหลือซื้องวดละ 1 - 2 ใบ = 180 บาท เป็นต้น นอกจากนี้ยังนำไปสู่การลดค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าเครื่องแต่งตัว ค่าของใช้ฟุ่มเฟือย ลดต้นทุนการผลิต โดยการหาวิธีการทำปุ๋ยชีวภาพเอง ส่งผลให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวดีขึ้น เนื่องจากรู้สถานการณ์เงินในครอบครัว ทำให้ช่วยกันประหยัด หารายได้พิเศษ มีเงินออมของครอบครัวเพิ่มขึ้น

สรุป ประโยชน์ของการทำบัญชีครัวเรือน คือ

- เป็นพื้นฐานสำคัญของ กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สิน และการพัฒนาครอบครัวให้ดีขึ้น
- เป็นข้อมูลที่แสดงให้เห็นแหล่งที่มาของรายได้ ที่ไปของรายจ่าย เงินออม
- เป็นข้อมูลที่นำไปสู่การตั้งเป้าหมายการลดรายจ่าย เพิ่มการออม

- เป็นข้อมูลที่น่าไปใช้วิเคราะห์/พิจารณาการให้กู้ยืมเงินในระดับกลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ และพัฒนาไปสู่การสร้างอาชีพ รายได้ ของที่มวิจยและสมาชิก

ข้ออ่อนของเครื่องมือชนิดนี้ คือ เป็นเครื่องมือที่ต้องใช้ความอดทนในระยะแรก เพราะเป็นเรื่องจุกจิกถ้าสมาชิกหรือผู้บันทึกไม่ตั้งใจจริงก็ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ เสียเวลาเปล่า อีกประการหนึ่งคือเป็นเครื่องมือที่ ต้องเขียน สมาชิกบางคนเขียนหนังสือไม่เก่งก็จะเกิดความเบื่อหน่ายและเลิกลุ่มไปในที่สุด

บทที่ 5 ผลการวิจัย

ในการศึกษาแนวทางการจัดการหนี้สินในครอบครัว ของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ ตำบลตลาดใหม่ อำเภวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง ครั้งนี้ ทีมวิจัยได้ใช้เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบเก็บข้อมูลที่สมาชิกและทีมวิจัยช่วยกันสร้างขึ้น การสัมภาษณ์กลุ่ม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การจดบันทึกบัญชีครัวเรือน และบัญชีต้นทุนการผลิต เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัย และนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ มาดำเนินการวิเคราะห์และสังเคราะห์ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยในทุกขั้นตอน ซึ่งได้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับ “หนี้สิน” ของชุมชนบ้านตลาดใหม่ 4 ประเด็น คือ

1. สถานการณ์หนี้สิน
2. บทเรียนการจัดการหนี้สินในครอบครัวที่ผ่านมา ของครอบครัวสมาชิกชุมชน บ้านตลาดใหม่
3. การจัดการเงิน รายรับ-รายจ่าย และต้นทุนการผลิต ในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ ที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาหนี้สิน
4. แนวทางในการจัดการหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ที่เหมาะสม ซึ่งแต่ละประเด็นมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

สถานการณ์หนี้สิน

จากกระบวนการศึกษาข้อมูลสถานการณ์หนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ จำนวน 15 ครอบครัว ทำให้พบข้อมูลที่เป็นประโยชน์ที่นำไปสู่แนวทางการจัดการหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ ที่เหมาะสม ดังนี้

1. บริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

1.1 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

จากการศึกษาข้อมูลด้านเศรษฐกิจ พบว่า ทีมวิจัยและสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยหนี้สินชุมชนบ้านตลาดใหม่ ส่วนใหญ่มีพื้นฐานฐานะทางครอบครัวไม่ค่อยดีนัก บางรายต้องแบกรับภาระหนี้สินตั้งแต่แต่งงานแยกครอบครัวออกมาจากครอบครัวพ่อแม่ ต้องสร้างฐานะด้วยตัวเอง สร้างบ้าน ซื้อมอเตอร์รถ บางรายพ่อแม่แบ่งที่ดินให้มาทำกินแต่ไม่มีเงินลงทุน ก็ต้องหาเงินเขามาลงทุน บางรายไม่มีทั้งที่ดินทำกินและไม่มีเงินที่จะลงทุน ต้องทั้งเช่าที่ดินและต้องกู้เงินมาลงทุน บางรายพ่อแม่ให้มรดกมาพร้อมกับภาระหนี้สินที่รุ่นพ่อรุ่นแม่ก่อไว้ ยิ่งเมื่อมีลูกก็ยิ่ง มีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ทั้งค่านม ค่าขนม และที่สำคัญคือค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียนบุตรหลาน ทีมวิจัยและสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ทั้ง 15 รายประกอบอาชีพคล้ายๆ กัน คือ ทำนาเป็นอาชีพหลัก และรับจ้างเป็นอาชีพรอง และมีอย่างน้อย 4 ครอบครัว ยึดอาชีพรับจ้างเป็นอาชีพหลัก

การจัดการเงิน พบว่า ทั้งต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่ายในครอบครัว สมาชิกทั้ง 15 ครอบครัว มีรายรับไม่เพียงพอกับรายจ่าย มีการกู้เงินจากแหล่งทุนต่างๆ ทั้งในระบบและนอกระบบ มาลงทุนในการประกอบอาชีพ และนำมาใช้จ่ายในครัวเรือนมากขึ้น สมาชิกที่ประกอบอาชีพทำนา มีการลงทุนเพื่อจัดหาปัจจัยการผลิตสูง มีการจ้างแรงงานและใช้เครื่องทุ่นแรงแทนแรงงานคนในครอบครัว เนื่องจากแต่ละครอบครัวนิยมมีลูกเพียง 2-3 คน และนิยมส่งให้ลูกเรียนหนังสือสูงๆ หวังว่าลูกจะมีชีวิตและอาชีพที่ดีกว่าการเป็นเกษตรกร มีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีเกษตรซึ่งมีราคาแพงมาช่วยในการเพิ่มผลผลิต มีการเช่าที่นาเพิ่มขึ้น คิดว่าทำมากก็จะได้เงินมาก

จากข้อมูลยังพบว่า อาหารการกินก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ทีมวิจัยและสมาชิก มีหนี้เพิ่มขึ้น ข้อมูลที่ได้จากการทำบัญชีครัวเรือนของสมาชิกเฉพาะหมวดค่าอาหาร ในช่วง 3 เดือน พบว่า ทุกครอบครัวมีการซื้อกินแทบทุกอย่าง ไม่ค่อยผลิตเอง ครอบครัวที่มีสมาชิก 4-6 คน มีค่าใช้จ่ายในหมวดค่าอาหาร เฉลี่ยอยู่ที่เดือนละ 4,800-6,000 บาท ซึ่งยังไม่รวมถึงค่าใช้จ่ายหมวดอื่นๆ เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตรหลาน ซึ่งเป็นรายจ่ายที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และหมวดค่าใช้จ่ายทั่วไป เช่น ค่าน้ำมันรถ ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ ทำบุญ เสียงโชค และอื่นๆ ซึ่งรวมแล้วตกประมาณ เดือนละ 10,000-12,000 บาท ต่อครอบครัว ในขณะที่บางเดือนแทบไม่มีรายรับเข้ามาเลย เมื่อมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเวทีวิเคราะห์ข้อมูลทำให้ทราบเหตุผลที่ต้องซื้อกินแทบทุกอย่าง เพราะว่า อาหารจากธรรมชาติหายากขึ้น กุ้ง ปลา และผักต่างๆ มีน้อยลง ประกอบกับเด็กรุ่นใหม่ไม่ชอบกินผักกินปลาจากธรรมชาติ ชอบกินเนื้อหมู เนื้อไก่แทน ครอบครัวสมาชิกไม่นิยมเลี้ยงสัตว์ และปลูกผักไว้บริโภคเองเนื่องจาก เกิดโรคระบาด, เลี้ยงสัตว์แล้วขาดทุน, อาหารสัตว์แพงขึ้น นิยมซื้ออาหารสำเร็จรูปมาบริโภคมากกว่า เพราะมีตลาดนัดแทบทุกวัน ช่วยประหยัดเวลาในการเตรียมอาหาร แต่ผลที่ตามมาคือทำให้ครอบครัวมีรายจ่ายเพิ่มขึ้น

1.2 ลักษณะทางสังคม

ปัจจุบันความสัมพันธ์ของคนในชุมชนการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยังคงมีหลงเหลืออยู่บ้างในหมู่เครือญาติแต่ไม่มากนัก จากการเปลี่ยนแปลงของภาวะเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้ชาวบ้านส่วนหนึ่งต้องออกไปทำงานนอกบ้าน หรือไปทำงานต่างจังหวัด จะกลับมาเยี่ยมพ่อแม่ญาติ พี่น้อง ในวันหยุดอย่างมากก็เดือนละ 1 ครั้ง หรือบางคนมีโอกาสดังกลับมาเยี่ยมบ้านได้เพียงปีละ 1-2 ครั้ง เท่านั้น ทำให้ความสัมพันธ์ที่มีอยู่เดิมจางหายไป โดยเฉพาะเมื่อมีการเลือกตั้งในระดับต่างๆ ของท้องถิ่น เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน ทำให้เกิดความแตกแยกอย่างชัดเจน มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งและความไม่สามัคคีที่เกิดขึ้นในชุมชน

1.3 วัฒนธรรมประเพณี

วัฒนธรรมหรือประเพณีที่ดำรงรักษาไว้หรืออนุรักษ์ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา และประเพณีลอยกระทง ซึ่งช่วงหนึ่งได้เลือนหายไปจากชุมชน เนื่องจากความขัดแย้งทางการเมืองชุมชนมีการแบ่งพรรคแบ่งพวก ไม่อยากทำกิจกรรมร่วมกัน ปัจจุบัน

ผู้นำชุมชนได้มีการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ขึ้นมาใหม่ เพื่อให้คนในชุมชนได้มีโอกาสมาทำกิจกรรมร่วมกันเหมือนสมัยก่อน โดยจัดให้มีการทำกิจกรรมตามประเพณีหรือวันสำคัญทางศาสนา ร่วมกันทุกปี ต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน

2. สาเหตุที่มาของการมีหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่

การศึกษาข้อมูลสถานการณ์หนี้สิน โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เกี่ยวกับสาเหตุที่มาของการมีหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ พบว่า สาเหตุที่ทำให้สมาชิก เป็นหนี้ เพราะต้องการสร้างความมั่นคงในอนาคต กลุ่มนี้มาจากครอบครัวขยาย เมื่อแต่งงานแยกครอบครัว ไม่มีมรดกเดิมจากพ่อแม่ แต่อยากรวย อยากมีเหมือนคนอื่น จึงกู้เงินเข้ามาเพื่อสร้างบ้าน ซื้อที่ดิน ซื้อรถยนต์ และส่งลูกเรียน ต้องสร้างเองทุกอย่างทำให้มีหนี้สินมากกว่าสมาชิกกลุ่ม ที่ 2 ที่เป็นหนี้เพราะการลงทุนทำนา กลุ่มนี้บางครอบครัวมีที่ดินทำกินแต่ไม่มีเงินทุน ไม่มีอุปกรณ์เครื่องทุ่นแรง จึงกู้เงินมาเพื่อ ซื้อรถบรรทุก รถมอเตอร์ไซด์ รถขลุบ เครื่องวิดน้ำ เครื่องหว่านปุ๋ย เครื่องพ่นสารเคมี นอกจากนี้ยังขาดเงินทุนหมุนเวียนที่จะต้องจ่าย เช่น ค่าจ้างที่มีการจ้างเกือบทุกอย่าง ค่าน้ำมัน ค่าปุ๋ย ค่าสารเคมี ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าเกี่ยว ค่าเตรียมดิน ฯลฯ บางคนไม่มีที่ทำกินต้องไปเช่าที่นาคนอื่นทำ ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นไปอีก นอกจากนี้ 2 สาเหตุที่กล่าวมาแล้วยังมี อีกสาเหตุหนึ่งคือ หนี้ที่เกิดจากการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่รู้เท่าทันสถานการณ์ สมาชิกไม่มีการวางแผนการใช้จ่ายในครอบครัว ความอยากได้ยากมีเหมือนคนอื่น ต้องการความสะดวกสบาย กู้มาใช้จ่ายกินอยู่ในครอบครัว ใจอ่อนขี้สงสารคน จึงต้องรับใช้หนี้แทนเพื่อน ซื้อรถมอเตอร์ไซด์ให้ลูก บางคนเห็นว่ากู้ง่าย ดอกถูก เช่น กองทุนหมู่บ้าน จึงกู้ไว้ก่อนเพื่อจำเป็นต้องใช้จะได้ไม่เดือดร้อนจึงหาทุกหลายคนเป็นหนี้โดยไม่ตั้งใจ

นอกจากนี้ยังมีสาเหตุอื่นๆ ที่มีผลทำให้ครอบครัวสมาชิกมีหนี้สินเพิ่ม เช่น ในครอบครัวมีสมาชิกที่อยู่ในวัยแรงงานและสามารถทำงานหาเงินได้เพียง 1-2 คน ในขณะที่มีคนใช้จ่ายเงิน 5-6 คน ทำให้รายรับไม่พอรายจ่าย และมีการว่างงานในช่วงรอเก็บเกี่ยวผลผลิต

3. ประเภทหนี้สิน ในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่

จากการศึกษาสถานการณ์หนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ ทั้ง 15 ราย พบว่าหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

ประเภทที่ 1 หนี้เพื่อสร้างความมั่นคงในอนาคต

มีสมาชิกที่เป็นหนี้ประเภทนี้รวม 4 ครอบครัว ได้แก่ นางช่อม, นางอรุณ สะอาดศรี นางวัฒนา และนายสุนทร เป็นหนี้ที่กู้มาเพื่อสร้างบ้าน ซื้อที่ดิน ซื้อรถยนต์ และส่งลูกเรียน เป็นหนี้ในระบบ หรือกู้จากสถาบันการเงิน เช่น ธกส. สหกรณ์ กองทุนหมู่บ้าน บริษัทประกันชีวิต ฯลฯ มีระยะเวลาในการชำระคืน 5 ปีขึ้นไป หรือขึ้นอยู่กับสัญญา ข้อตกลง สมาชิกที่เป็นหนี้ประเภทนี้จะมีการวางแผนการใช้จ่ายเงินที่ดี มองการณ์ไกล ขยันทำงาน ทะเยอทะยานอยากได้ อยากมี อยากรวย

ประเภทที่ 2 หนี้เพื่อการลงทุน

มีสมาชิกที่เป็นหนี้ประเภทนี้รวม 8 ครอบครัว ได้แก่ นางวรรณณี, นางวรรณนา นายสมชาย, นางมะยวี, น.ส.สุชาดา, นางณัฐธินีย์, นางบุญนำ และนางปราณี เป็นหนี้ที่กู้มาเพื่อลงทุนทำนา มีทั้งหนี้ในระบบ และนอกระบบ ส่วนใหญ่มีระยะการใช้คืนปีต่อปี แหล่งนี้ เช่น ร้านค้า กองทุนหมู่บ้าน พ่อแม่ เพื่อนบ้าน ชกส. กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มองค์กรการเงินในชุมชน สมาชิกที่เป็นหนี้ประเภทนี้มีลักษณะ ชอบเสี่ยงที่จะลงทุน เพราะคิดว่าลงทุนไปเดี๋ยวก็ได้คืน ครอบครัวมีการวางแผนการใช้เงินพอสมควร มีความคิดเรื่องความคุ้มค่าของการลงทุน ชอบแข่งขันการทำมาหากินกับผู้อื่น

ประเภทที่ 3 หนี้ฟุ่มเฟือย ไม่รู้เท่าทันสถานการณ์

มีสมาชิกที่เป็นหนี้ประเภทนี้รวม 3 ครอบครัว ได้แก่ นางอรุณ นวลจันทร์, น.ส.ทวี และ น.ส.กมลทิพย์ เป็นหนี้ที่เกิดจากความอยากมี เป็นครอบครัวที่มีรายได้น้อย แต่มีค่าใช้จ่ายมาก ครั้งแรกเป็นหนี้ก้อนเล็ก แต่ถูกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ไม่มีการวางแผนการใช้จ่ายเงิน มี 1 ราย (น.ส.กมลทิพย์) ใจอ่อนขี้อสงสารคนอื่น จึงต้องรับใช้หนี้แทนเพื่อน

ปริมาณหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่มียอดรวมทั้งสิ้น 3,512,700 บาท สามารถแยกจำนวนหนี้ตามแหล่งได้ดังนี้

- หนี้ในระบบ ได้แก่ หนี้ที่สมาชิกกู้มาจากกองทุนหมู่บ้าน สหกรณ์เกษตร ชกส. กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตร กลุ่มสตรี และกรมธรรม์ รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 2,421,700 บาท
- หนี้นอกระบบ ได้แก่ หนี้ที่สมาชิกกู้มาจาก ร้านค้า พ่อแม่ เพื่อนบ้าน พี่น้อง รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 1,091,000 บาท

4 ปริมาณหนี้สินแต่ละประเภท

จากการศึกษาสถานการณ์หนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ ทั้ง 15 ราย พบว่า ปริมาณหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ มียอดรวมทั้งสิ้น 3,512,700 บาท โดยแยกยอดหนี้ออกเป็นหนี้แต่ละประเภทมีจำนวน มีรายละเอียด ดังนี้

4.1 หนี้เพื่อสร้างความมั่นคงในอนาคต มี 4 ครอบครัว มียอดหนี้รวม 1,714,000 บาท โดยเฉลี่ยประมาณ 428,500 บาท ต่อครอบครัว

4.2 หนี้เพื่อการลงทุน มี 8 ครอบครัว มียอดหนี้รวม 1,448,700 บาท โดยเฉลี่ยประมาณ 181,088 บาท ต่อครอบครัว

4.3 หนี้ฟุ่มเฟือย ไม่รู้เท่าทันสถานการณ์ มี 3 ครอบครัว มียอดหนี้รวม 350,000 บาท โดยเฉลี่ยประมาณ 116,666 บาท ต่อครอบครัว

5. หนี้สินประเภทที่จัดการได้

จากการศึกษาสถานการณ์หนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ทั้ง 15 ราย พบว่าหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ แต่ละประเภทมีวิธีการจัดการ ดังนี้

ประเภทหนี้สิน	การจัดการในระยะสั้น	การจัดการในระยะยาว
หนี้เพื่อสร้างความมั่นคงในอนาคต	-	- แบ่งรายได้ทยอยส่งเป็นรายปี - ไม่กู้หนี้เพิ่ม
หนี้เพื่อการลงทุน	- ถ้ายังไม่มีเงินใช้วิธีหมุนหนี้ไปก่อน, ออมเงินใส่กระปุกไว้จ่ายดอกเบี้ยย - เมื่อมีรายได้ รีบแบ่งไปชำระหนี้ทันที ไม่พอกหนี้ - บันทึกต้นทุนการผลิต เพื่อควบคุมค่าใช้จ่าย รู้ทุน รู้กำไร - ลดการใช้สารเคมีเกษตร เพื่อลดต้นทุนการผลิต แล้วใช้สารชีวภาพทดแทน - วางแผนการทำนาไม่ให้พร้อมกันเพื่อลดการจ้างงาน	- ค่อยๆ ลดจำนวนการกู้ลง - กู้ดอกถูกมาปิดดอกแพง แล้วค่อยๆ แบ่งชำระไปเรื่อยๆจนกว่าจะหมด - ออมทรัพย์กับกลุ่มหรือธนาคารพอมีมากๆ ก็ถอนไปปลดหนี้
ประเภทหนี้สิน	การจัดการในระยะสั้น	การจัดการในระยะยาว
หนี้ฟุ่มเฟือย ไม่รู้เท่าทันสถานการณ์	- บันทึกบัญชีรับ-จ่าย เพื่อควบคุมการใช้จ่าย - ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง เพื่อออมเงินไว้ใช้หนี้ - หารายได้เพิ่ม เพื่อให้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครอบครัว และมีเหลือไว้ใช้หนี้ - ลดการเล่นไฟ และลดการเสี่ยงโชค แล้วออมเงินใส่กระปุกไว้จ่ายดอกเบี้ยย	- กู้ดอกถูกมาปิดดอกแพง แล้วทยอยส่งเป็นรายเดือน ไม่กู้หนี้เพิ่ม - ไม่ค้าประกันเงินกู้ให้ใครอีก - ขายทรัพย์สินเพื่อตัดหนี้ที่โตขึ้นเรื่อยๆ - เลิกเล่นไฟ และเลิกเสี่ยงโชค แล้วออมเงินใส่กระปุกไว้จ่ายดอกเบี้ยยและชำระหนี้ - ผลิตใช้เอง ทำกินเอง เพื่อลดรายจ่ายในครอบครัว

6. หนี้สินที่ยังจัดการไม่ได้

จากการศึกษาสถานการณ์หนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ พบว่าหนี้สินที่สมาชิกยังจัดการไม่ได้ในขณะนี้คือหนี้ทุกประเภท แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าในอนาคตจะจัดการไม่ได้ เพราะการจัดการหนี้มันมีระบบและกลไกในตัวของมันเอง เช่น หนี้ ธกส. ก็จะมีกำหนดการแบ่งชำระคืนเป็นงวด หนี้กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มองค์กรการเงินต่างๆ ในชุมชน มีกำหนดการส่งชำระเป็นรายปี ซึ่งกำหนดการชำระคืนก็ไม่ตรงกันอยู่แล้ว ทำให้สมาชิกไม่รู้สึกว่าหนี้เป็นเรื่องน่ากลัว แต่กลับคิดว่าเป็นพลังที่ช่วยให้ครอบครัวขยันทำงานมากขึ้น เพราะหนี้ที่มีอยู่ไม่ใช่หนี้สูญทั้งหมด แต่เป็นหนี้ที่เกิดจากการสร้างฐานะ ซื้อทรัพย์สิน การลงทุนซื้ออุปกรณ์ทำมาหากิน ถ้าไม่มีหนี้ครอบครัวก็จะมีทรัพย์สิน เช่นบ้าน รถยนต์ ที่ดิน และก็จะไม่มีเงินส่งลูกเรียน

จากการสัมภาษณ์ นางวัฒนา ผลไพบูลย์ ในฐานะที่มีหนี้มากที่สุดของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย คือ มีหนี้สินประมาณ 930,000 บาท พบว่า “ถ้าถามว่าเป็นหนี้แล้วเครียดไหม แนนอนคือต้องเครียดและเป็นทุกข์ใจที่สุด แต่ก็ปลอบใจตัวเองว่า ฐานะอย่างเราถ้าไม่เริ่มต้นจากเป็นหนี้ ก็ไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นการทำมาหากินอย่างไร ถึงมีที่ดินทำกินก็เถอะ ถ้าไม่มีทุนก็ทำอะไรกับมันไม่ได้ ไม่รู้ว่าจะไปขุดเงินขุดทองจากที่ดินได้อย่างไร ทุกวันนี้คิดแค่ว่า トラบใดที่ยังมีแรง มีนาทำ หนี้เท่าไรก็ไม่กลัว เพราะถ้าเรากลัวเราก็ท้อ ไม่มีกำลังใจ เราต้องทำใจรับมันให้ได้”

ถ้ามองในภาพรวมแล้ว สถานการณ์หนี้ของครอบครัวสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ในปัจจุบันนับได้ว่าอยู่ในขั้นรุนแรง แต่เมื่อศึกษาถึงบริบทของแต่ละครอบครัว พบว่ามีสมาชิก 13 ครอบครัว มีแนวทางจัดการหนี้ที่เหมาะสมอยู่แล้ว แต่ยังมีสมาชิกอีก 1 ครอบครัว คือครอบครัว นางอรุณ นวลจันทร์ ที่ยังไม่สามารถจัดการได้ เพราะเกินกำลังความสามารถของคนในครอบครัวจะสามารถหาเงินมาชำระหนี้ให้หมดได้ในขณะนี้ ยังเป็นหนี้หมุนเวียนที่ยังหาคำตอบไม่ได้ว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อใด แต่ก็มีความหวังว่าลูกจะช่วย แต่ต้องรอให้ลูกผ่อนงวดรถหมดก่อน และมีอีก 1 ครอบครัว คือครอบครัว นางสาวทวี สกุณณี ที่ยังไม่มีช่องทางที่จะจัดการหนี้ได้เลย เมื่อศึกษาถึงบริบทของครอบครัว พบว่าพึ่งแยกทางกับสามี หนี้ที่เกิดขึ้นตนเองเป็นคนก่อ ปัจจุบันสมาชิกรายนี้ไม่มีอาชีพที่แน่นอน มีพฤติกรรมส่วนตัวคือชอบเล่นไฟหนักมาก ถ้ามีเงินก็จะเล่นไฟหมด หนี้ที่เกิดขึ้นก็มีสาเหตุมาจากเล่นไฟแล้วเสีย และยังมีพฤติกรรมชอบเสี่ยงโชค และสูบบุหรี่จัด จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ได้ข้อมูลว่า “เลิกเล่นไฟไม่ได้ ยังไงก็ไม่เลิก ส่วนเรื่องหนี้ก็ไม่คิดอะไร หนี้กองทุนหมู่บ้านก็หมุนไปเรื่อย ๆ ส่วนหนี้ญาติถ้าไม่มีใช้เขา ก็ให้เขายืดที่ไป ก็ไม่รู้จะทำอย่างไร”

สรุป ถึงแม้ว่าในปัจจุบันสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ยังไม่สามารถจัดการหนี้ให้หมดลงได้ แต่ก็ยังมีความหวังและมีแนวทางในการจัดการหนี้สินที่เหมาะสมกับครัวของตัวเอง ส่วนในรายที่ยังไม่เห็นช่องทางการจัดการก็ยังพอมีทรัพย์สินที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาหนี้ได้

บทเรียนการจัดการหนี้สินในครอบครัว ที่ผ่านมา ของครอบครัวสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่

จากการศึกษาสถานการณ์หนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ พบว่า ที่ผ่าน มา สมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่มีบทเรียนในการจัดการหนี้สินหลายวิธี มีทั้งจัดการด้วยตนเอง เช่น การขายผลผลิตใช้หนี้ ทอยยใช้หนี้เก่า ไม่กู้หนี้ใหม่เพิ่ม ทำอาชีพเสริมรายได้ การรวมหนี้ บางราย ถึงกับขายทรัพย์สิน เช่น ที่นา ทองคำ เพื่อนำเงินมาชำระหนี้ แต่วิธีที่พบมากที่สุดคือการกู้หนี้ใหม่ไปใช้ หนี้เก่าที่ถึงกำหนดส่ง หรือที่นิยมเรียกอีกอย่างว่าการ “หมุนหนี้” โดยขอนำเสนอข้อมูลบทเรียนการ จัดการหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยเป็นตาราง ดังนี้

ลำดับ ที่	ชื่อ - นามสกุล	บทเรียนการจัดการหนี้สินในครอบครัว	
		หนี้ในระบบ	หนี้นอกระบบ
1	น.ส.กมลทิพย์ ไชยสังข์	- กทบ. ส่งรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่ - สหกรณ์ผ่อนส่งรายเดือน	-
2	นางวรรณณี พลายแก้ว	- กทบ. ส่งรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่ - ธกส. ส่งรายปี ปีละ 10,000 บาท	-
3	นางวัฒนา ผลไพบูลย์	- สหกรณ์, ธกส. ผ่อนส่งรายปี - กทบ., กลุ่มออมทรัพย์, กลุ่มสตรี, กลุ่มเกษตร ส่งรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่	- แล้วแต่ข้อตกลง ส่วนใหญ่มีเมื่อไรก็จะรีบชำระคืน เพราะดอกเบี้ยแพง
4	นางณัฐธิดีย์ รักเชื้อสาย	- กทบ. ส่งรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่	-
5	นายสุนทร คุณารูป	- กทบ. ส่งรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่ - ธกส. ส่งรายปี	- ร้านคอมฯ ส่งเป็นรายเดือน - เพื่อนบ้าน มีเมื่อไรก็คืน เพราะดอกเบี้ยแพง ที่ผ่านมาใช้วิธีหมุนหนี้มาตลอดหนี้สินขึ้นๆ ลงๆ
6	นางวรรณดา พรหมเดช	- กทบ. ส่งรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่	-
7	นางปราณี ปิ่นวิเศษ	- กทบ. ส่งรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่	- พี่น้อง ไม่มีกำหนด มีเงินเมื่อไร ค่อยใช้คืนเพราะไม่มีดอกเบี้ย
8	น.ส.ทวี สกุลณี	- กทบ. ส่งเป็นรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่	- ญาติ ตั้งแต่กู้ยังไม่เคยส่งทั้งดอกและต้นเลย
9	นางบุญนา ผลไพบูลย์	- กทบ. กลุ่มสตรี ส่งรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่ - ธกส. สหกรณ์ แบ่งส่งรายเป็นรายปี	-
10	นางอรุณ นวลจันทร์	- ธกส. ขาดส่งมา 5 ปี ทำให้	-

ลำดับ ที่	ชื่อ - นามสกุล	บทเรียนการจัดการหนี้สินในครอบครัว	
		หนี้ในระบบ	หนี้นอกระบบ
		ดอกทบต้น - กทบ. ส่งเป็นรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่	
11	นางช่อม ช้างเชื้อ	- กทบ. ส่งเป็นรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่	- ญาติ ทยอยใช้คิน แบ่งรายได้จากการขายข้าวทยอยใช้หนี้
12	นางมะยรี สวนศรี	- กทบ. ส่งเป็นรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่	- แบ่งรายได้จากการขายข้าวทยอยใช้หนี้
13	นายสมชาย ช้างเชื้อ	- กทบ. ส่งเป็นรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่	- พ่อตามีเมื่อไรค่อยส่ง ไม่มีดอกเบีย
14	น.ส.สุชาดา ศรีศักดิ์	- กทบ. ส่งเป็นรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่	- หนี้แม่ ทยอยใช้คิน แบ่งรายได้จากการขายข้าวไปใช้หนี้
15	นางอรุณ สะอาดศรี	- ทุกที่ส่งเป็นรายปี ส่งหมดแล้วกู้ใหม่	- แบ่งรายได้จากการขายข้าวไปใช้หนี้

วิธีการจัดการการเงิน รายรับ-รายจ่าย ในครอบครัว และต้นทุนการผลิตที่นำไปสู่ แนวทางการจัดการหนี้สิน ของครอบครัวสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ จำนวน 15 ครอบครัว

จากการศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มย่อย เกี่ยวกับวิธีการจัดการการเงิน รายรับ-รายจ่าย ในครอบครัว และต้นทุนการผลิตที่นำไปสู่แนวทางการจัดการหนี้สิน ของครอบครัวสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ จำนวน 15 ครอบครัว พบว่า แต่ละครอบครัวมีวิธีการจัดการการเงินรายรับรายจ่ายที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทของครอบครัว โดยมีรายละเอียดตามตารางที่แสดงไว้ ดังนี้

ลำดับ ที่	ชื่อ - นามสกุล	การจัดการเงิน รายรับ-รายจ่าย และต้นทุนการผลิต
1	น.ส.กมลทิพย์ ไชยสังข์	มีรายได้จากค่าเช่านา 20 ไร่ และเงินปันผลที่ออมเงินไว้กับสหกรณ์ที่เคยทำงานอยู่ มีการวางแผนการใช้จ่ายโดยจัดสรรรายได้ออกเป็นสัดส่วน ใช้เงินอย่างประหยัด มีรายจ่ายน้อย กินอยู่กับหลาน และพี่สาว แบ่งรายได้ส่วนหนึ่งชำระหนี้เป็นรายเดือน

ลำดับ ที่	ชื่อ - นามสกุล	การจัดการเงิน รายรับ-รายจ่าย และต้นทุนการผลิต
2	นางวรรณณี พลายแก้ว	มีรายได้หลักจากการรับจ้างตัดเสื้อ จัดสรรรายได้ ออกเป็นสัดส่วน แบ่งเป็นค่าใช้จ่ายทั่วไป เช่น ค่าน้ำ ค่า ไฟ ค่าโทรศัพท์ ทำบุญ ช่วยงาน และค่ารักษาพยาบาล ค่าใช้จ่ายประจำวัน เช่นค่าอาหาร ค่าใช้จ่ายลูก(ค่าเล่า เรียน) และแบ่งเก็บออมส่วนหนึ่ง ไว้ใช้หนี้แทนน้อง
3	นางวัฒนา ผล ไพบุลย์	มีรายได้หลักจากการทำนาเช่า 85 ไร่ มีการจดบันทึก รายรับรายรับ-รายจ่าย และต้นทุนการผลิต ส่วนตัวเป็น คนประหยัดไม่แต่งตัว ไม่นิยมของแพง แต่ไม่สามารถ ควบคุมค่าใช้จ่ายคนในครอบครัวได้ ใช้เงินคนละครება สามีและลูกไม่ช่วยประหยัด และไม่รับรู้หนี้สิน เมื่อขาย ข้าวได้สามีจะขอแบ่งส่วนหนึ่งไปเป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัว ที่ เหลือก็นำมาใช้จ่ายในครอบครัว และแบ่งไปชำระหนี้ ตามตารางที่วางไว้ "หมุนหนี้"
4	นางณัฐฉิณี รักเชื้อ สาย	สามีรับราชการครู ตนเองรับจ้างและทำงานจักสานเป็น อาชีพเสริม มีการจดบันทึกรายรับรายรับ-รายจ่าย มี การวางแผนการใช้เงิน แบ่งเงินเป็นหมวดหมู่เพื่อ ควบคุมการใช้จ่าย เช่น ค่าอาหารสัปดาห์ละ 1,000 บาท ก็จะต้องใช้ไม่ให้เกินนั้น ถ้าเหลือก็จะเก็บออมไว้ ไม่มีหนี้ เป็นของตนเอง แต่กู้ยืมไปลงทุน 30,000 บาท และ น้องเป็นคนจัดการหนี้เอง
5	นายสุนทร คุณารูป	มีรายได้หลักจากการทำนาเช่า 17 ไร่ และรับเหมาปู กระเบื้อง และต่อเติมบ้าน ครอบครัวมีการจดบันทึก รายรับรายรับ-รายจ่ายในครอบครัว และต้นทุนการทำ นา ภรรยาเป็นคนถือเงิน และจัดการค่าใช้จ่ายทั้งหมดมี การวางแผนการใช้จ่าย แบ่งรายได้ส่วนหนึ่งเตรียมไว้ ชำระหนี้
6	นางวรรณา พรหมเดช	ไม่มีการจัดสรรรายได้เป็นสัดส่วน แต่ก็ไม่ได้ฟุ่มเฟือย มากนัก ลูกๆ เรียนจบหมดแล้ว และมีครอบครัว แต่ก็ยัง กินอยู่กับพ่อแม่ อยากให้ลูกมีเงินเก็บ จึงรับภาระ ค่าใช้จ่ายเองทั้งหมด แต่ไม่หนักใจเพราะมีหนี้ไม่มาก

ลำดับ ที่	ชื่อ - นามสกุล	การจัดการเงิน รายรับ-รายจ่าย และต้นทุนการผลิต
7	นางปราณี ปิ่นวิเศษ	มีรายได้หลักจากการทำนา คนในครอบครัวใช้เงินคนละครึ่งเป่า ไม่สามารถควบคุมค่าใช้จ่ายได้ เป็นครอบครัวใหญ่ มีค่าใช้จ่ายทั่วไปสูง สามีรับราชการ จะจ่ายเงินภรรยาต่อเมื่อภรรยาขอ แต่สามีจะเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายลูกๆ ครอบครัวมีการบันทึกค่าใช้จ่าย และต้นทุนการผลิตแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งไปชำระหนี้ พยายามลดปริมาณหนี้ลงเรื่อยๆ
8	นางอรุณ นวลจันทร์	ประหยัดทุกอย่าง ปลูกผัก หาบปลาไว้กินเอง ไม่มีรายได้ที่หาได้เอง รอลูกๆ ส่งมาให้ ไม่ค่อยได้จดบันทึก เพราะมีค่าใช้จ่ายน้อย และมีเงินใช้อย่างจำกัด
9	นางช่อม ช้างเชื้อ	มีรายได้จากการทำนา มีการบันทึกค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และต้นทุนการผลิต พยายามเก็บออมเพื่อนำเงินไปปลดหนี้คิดว่าปีหน้าจะหยุดกู้กองทุนหมู่บ้าน
10	นางมะยรี สวนศรี	มีรายได้หลักจากการทำนา ร้านเสริมสวย และเงินเดือนสามี (ส.อบต.) หาเงินเก่ง แต่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่มีการจดบันทึกใช้จ่าย การหมุนเงินยังอยู่ในสภาพคล่อง
11	นายสมชาย ช้างเชื้อ	มีรายได้หลักจากการทำนา ไม่มีการวางแผนการใช้เงิน มีกักใช้ ไม่มีกักหาทุ ที่เป็นหนี้เพราะขาดทุนวัว หวังว่าขายข้าวคราวหน้าก็จะหมดหนี้
12	น.ส.สุชาดา ศรีศักดิ์	มีรายได้หลักจากการทำนา 14 ไร่ มีรายได้เสริมจากการรับจ้างในภาคเกษตร มีการบันทึกค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และต้นทุนการผลิตอย่างละเอียด เป็นคนประหยัดไม่แต่งตัว ไม่นิยมของแพง
13	นางอรุณ สะอาดศรี	มีรายได้หลักจากการทำนาเช่า มีรายได้เสริมจากการเปิดอู่ซ่อมรถ สามีใช้เงินกระเป๋เดียวทั้งนางอรุณเป็นผู้จัดการค่าใช้จ่ายทุกอย่าง มีการบันทึกค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และต้นทุนการผลิต วางแผนการทำนาไม่ทำพร้อมกันเพื่อลดการจ้างแรงงาน มีการวางแผนการใช้จ่าย ฝึกลูกให้เป็นคนประหยัด ชื้อของใช้คราวละมากๆ ประหยัดทั้งเวลาและค่าน้ำมันรถ ไม่นิยมของแพง

ลำดับ ที่	ชื่อ - นามสกุล	การจัดการเงิน รายรับ-รายจ่าย และต้นทุนการผลิต
		ปัญหาหนี้ของครอบครัวทุกคนต้องรับรู้และช่วยกัน ประหยัด เพื่อจะได้นำเงินมาปลดหนี้

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สมาชิกแบบเจาะลึก เกี่ยวกับการจัดการการเงินรายรับ-รายจ่าย และต้นทุนการผลิต ที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาหนี้สินของครอบครัวสมาชิก พบว่า ครอบครัวที่เป็นหนี้เพื่อความมั่นคงในอนาคต จะมีการวางแผนการใช้จ่ายที่ดี มีการจดบันทึกค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และต้นทุนการผลิต มีการแบ่งรายได้ออกเป็นสัดส่วนตามความจำเป็น คนในครอบครัวต้องรับรู้เกี่ยวกับหนี้สินและช่วยกันหาทางแก้ไข และพบว่าการให้แม่บ้านหรือพ่อบ้านเป็นผู้บริหารค่าใช้จ่ายภายในบ้าน และการลงทุนเพียงผู้เดียว มีผลในทางบวกคือสามารถควบคุมค่าใช้จ่ายให้เพียงพอกับรายรับ และสามารถจัดสรรรายได้ส่วนหนึ่งไว้จัดการหนี้สิน ส่วนครอบครัวที่เป็นหนี้เพื่อการลงทุน จะไม่ค่อยสนใจเรื่องการลดรายจ่ายในครอบครัวมากนัก แต่จะมุ่งไปที่กระบวนการผลิตว่าทำอย่างไรจึงจะได้ข้าวคราวละมากๆ เพื่อจะได้มีเงินใช้หนี้และมีเงินเหลือเก็บไว้ลงทุนซื้อเครื่องมือทำนาอย่างอื่นอีก ข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์พบว่าสมาชิกกลุ่มนี้ ไม่กลัวหนี้เพราะเป็นหนี้ที่มีความหวัง ตราบใดที่ยังมีที่ดินทำกิน ยังมีเรี่ยวแรงทำงาน ก็ไม่กลัวอะไรทั้งนั้น คนกลุ่มนี้จะคิดว่าทำมากได้มาก ลงทุนมากก็ได้กำไรมาก การมีหนี้ถือเป็นกำลังใจอย่างหนึ่งที่ทำให้มีความพยายามและขยันมากขึ้น ส่วนกลุ่มที่เป็นหนี้ฟุ่มเฟือย พบว่าเป็นครอบครัวที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ไม่มีอาชีพและรายได้ที่แน่นอน หนี้ต่างๆจะเกิดจากการซื้อกิน การพนัน และความรู้เท่าทันสถานการณ์ ไม่มีการวางแผนการใช้จ่ายที่ดี

แนวทางการจัดการหนี้สินที่เหมาะสม กับครอบครัวสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่

จากการศึกษาแนวทางการจัดการหนี้สินที่เหมาะสม กับครอบครัวสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ พบว่า สมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการทั้ง 15 ครอบครัว มีแนวทางการจัดการหนี้สินที่เหมาะสมดังนี้

ลำดับ ที่	ชื่อ - นามสกุล	แนวทางการจัดการหนี้สินที่เหมาะสมของครอบครัว
1	น.ส.กมลทิพย์ ไชยสังข์	- ขอร้องให้เพื่อนนำเงินมาชำระหนี้ของตนเอง (เคยคุยแล้วเขารับปาก แต่ยังไม่มีการ) - แบ่งรายได้ส่วนหนึ่งออมไว้กับกลุ่มเกษตรฯ ในหมู่บ้านสหกรณ์ที่ทำงานเดิม และกองทุนหมู่บ้าน - ลดการเสี่ยงโชค - ทำประกันชีวิตเพื่อไม่ให้ลูกหลานรับภาระ - ทำบัญชีครัวเรือนเพื่อควบคุมรายรับรายจ่าย - ปลูกผักกินเองเพื่อลดค่าใช้จ่าย

ลำดับ ที่	ชื่อ - นามสกุล	แนวทางการจัดการหนี้สินที่เหมาะสมของครอบครัว
2	นางวรรณณี พลายแก้ว	- หวังว่าเมื่อน้องชายพันโทษออกมา ก็จะกลับมาชำระหนี้เอง แต่ระหว่างที่รอน้องชายพันโทษตนเองก็ต้องผ่อนชำระไปเรื่อย ๆ ก่อนถ้าไม่ไหวจริงๆก็จะขอให้ลูกช่วย - แบ่งรายได้ส่วนหนึ่งออมไว้กับกลุ่มเกษตรและกลุ่มออมทรัพย์ เมื่อมีมากพอก็ถอนมาปลดหนี้ - ปลุกผักกินเองเพื่อลดค่าใช้จ่าย
3	นางวัฒนา ผลไพบูลย์	- แบ่งรายได้จากการขายข้าว ผ่อนชำระหนี้ไปเรื่อย ๆ - ไม่กู้หนี้เพิ่มถ้าไม่จำเป็นจริงๆ - หารายได้เพิ่ม เช่น รับจ้าง - ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง ลดการจ้างแรงงาน - ช่วยกับคนในครอบครัวให้ช่วยกันประหยัด - แบ่งรายได้ส่วนหนึ่งออมไว้กับกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน - ทำบัญชีครัวเรือนเพื่อควบคุมรายรับรายจ่าย
4	นางณัฐฉิณี รักเชื้อสาย	- กู้ให้น้อง เมื่อถึงเวลาชำระคืนน้องจะเป็นคนจัดการเอง
5	นายสุนทร คุณารูป	- เช้านาเพิ่ม หารายได้เพิ่ม เช่น รับจ้าง - แบ่งรายได้ไปใช้หนี้ ลดการกู้หนี้ลงเรื่อย ๆ - ทำบัญชีครัวเรือนเพื่อควบคุมรายรับรายจ่ายลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลง - ปลุกผักกินเองเพื่อลดค่าใช้จ่าย
6	นางวรรณภา พรหมเดช	- ขายข้าวปลดหนี้ เพราะหนี้ไม่มากเหมือนเมื่อก่อนแล้ว ถ้าไม่กู้เพิ่มขายข้าวรอบหนี้ก็หมดหนี้แล้ว - แบ่งรายได้ส่วนหนึ่งออมไว้กับกลุ่มต่างๆในชุมชน และฝากธนาคาร
7	นางปราณี ปิ่นวิเศษ	- เรียนรู้การทำนาแบบลดต้นทุน เพื่อลดต้นทุนการผลิต เมื่อรายรับเหลือมากขึ้น ก็จะนำไปชำระหนี้ได้ - ทำบัญชีครัวเรือน และบัญชีต้นทุนการผลิตเพื่อควบคุมรายรับรายจ่าย และลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลง
8	น.ส.ทวี สุกุลณี	- ยังไม่ได้คิดเรื่องการชำระหนี้ ถึงเวลาก็หมุนตัวเอง
9	นางบุญนำ ผลไพบูลย์	- นำรายได้จากการขายข้าวทยอยใช้หนี้เก่า ไม่กู้หนี้เพิ่ม - ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง ลดการเสี่ยงโชค

ลำดับ ที่	ชื่อ - นามสกุล	แนวทางการจัดการหนี้สินที่เหมาะสมของครอบครัว
10	นางอรุณ นวลจันทร์	- หมุนหนี้ไปก่อน รอลูกผ่อนรถหมด ให้ลูกช่วยใช้นี้ - ปลุกผัก หาปลามาไว้กิน เพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน
11	นางช่อม ช้างเชื้อ	- นำรายได้จากการขายข้าวทั้งหมดทยอยใช้นี้เก่า ไม่กู้หนี้เพิ่ม - ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง - ทำงานจักสานและทำขนมขาย ไว้ใช้จ่ายประจำวัน - ออมเงินใส่กระปุกเพื่อไว้จ่ายดอกเบี้ยย
12	นางมะยรี สวนศรี	- แบ่งรายได้ส่วนหนึ่งทยอยใช้นี้เก่า ไม่กู้หนี้เพิ่ม - ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง - ทำขนมขาย เพิ่มรายได้ - แบ่งรายได้ส่วนหนึ่งออมไว้กับกลุ่มต่างๆ ในชุมชน
13	นายสมชาย ช้างเชื้อ	- แบ่งรายได้ส่วนหนึ่งทยอยใช้นี้เก่า ไม่กู้หนี้เพิ่ม - ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง - หารายได้เพิ่มโดยการรับจ้างในภาคเกษตร
14	น.ส.สุชาดา ศรีศักดิ์	- นำรายได้จากการขายข้าวทั้งหมดทยอยใช้นี้ ไม่กู้หนี้เพิ่ม หรือถ้ากู้ก็ต้องจำเป็นและคุ้มค่า เช่น ซื้อที่นาที่แม่มองๆ ให้อยู่ - ทำบัญชีครัวเรือนและต้นทุนการผลิตเพื่อควบคุมค่าใช้จ่าย และลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง ไม่จ้างแรงงาน - หารายได้เพิ่มโดยการรับจ้างในภาคเกษตร
15	นางอรุณ สะอาดศรี	- แบ่งรายได้จากการขายข้าว ผ่อนชำระหนี้ไปเรื่อยๆ - หารายได้เพิ่ม เช่น รับจ้างในภาคเกษตร - ทำบัญชีครัวเรือนและต้นทุนการผลิตเพื่อควบคุมค่าใช้จ่าย และลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง ไม่จ้างแรงงาน - พูดคุยถึงสถานการณ์หนี้สินกับคนในครอบครัวให้เข้าใจและ ช่วยกันแก้ไข - แบ่งรายได้ส่วนหนึ่งออมไว้กับกลุ่มต่างๆ ในชุมชน - ทำประกันชีวิต

จากข้อมูลดังกล่าว พอสรุปได้ว่า แนวทางการจัดการหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ ที่เหมาะสม มีด้วยกันหลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละครอบครัว เช่น กลุ่มครอบครัวที่เป็นหนี้เพื่ออนาคต ก็จะมุ่งทำงานหารายได้ ประหยัดค่าใช้จ่ายทุกทาง มีการบันทึกรายรับรายจ่ายในครอบครัวและต้นทุนการผลิตอย่างละเอียด เพื่อควบคุมค่าใช้จ่าย และลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลง มีการวางแผนการใช้เงินที่เป็นระบบ จัดการการเงินให้เหลือรายรับมากที่สุดเพื่อนำไปปลด

หนี้ และถ้าไม่จำเป็นจริงๆ จะไม่กู้หนี้ใหม่ ส่วนกลุ่มครอบครัวที่เป็นหนี้เพื่อการลงทุน ก็จะมุ่งทำงานหา รายได้จากการลงทุน เพื่อนำมาใช้หนี้ แต่เป็นที่สังเกตว่าคนกลุ่มนี้จะไม่ค่อยประหยัดค่าใช้จ่ายใน ครอบครัวมากนัก เป็นกลุ่มที่กล้าได้กล้าเสีย คิดว่าลงทุนมากก็จะได้ผลกำไรหรือมีรายได้มากขึ้น มีการ บัณฑิตกรายรับรายจ่ายในครอบครัวไม่ค่อยละเอียดมากนัก แต่จะบันทึกต้นทุนการผลิตอย่างละเอียด เพราะต้องการรู้ผลกำไร ขาดทุนที่แน่นอน การจัดการหนี้จะใช้วิธีหมุนหนี้เป็นส่วนใหญ่ คือ กู้มาลงทุน ขายผลผลิต แบ่งไปใช้หนี้ แล้วกู้กลับมาลงทุนใหม่ และกลุ่มสุดท้ายคือกลุ่มที่เป็นหนี้ฟุ่มเฟือย กลุ่มนี้จะ เป็นผู้ที่มียาได้น้อย กำลังในการชำระหนี้มีน้อย ต้องให้ลูกหลานมาช่วยชำระหนี้ หรืออาจจะต้องปล่อย ให้ทรัพย์สินถูกยึดเพราะยังไม่มีเงินใช้หนี้

อย่างไรก็ตามการเข้าร่วมโครงการวิจัยหนี้สินครั้งนี้ ได้ทำให้ชาวบ้านกลุ่มนี้ได้มี ประสบการณ์และการเรียนรู้เกี่ยวกับ “หนี้สิน” เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการได้มีโอกาสทบทวนตนเองด้าน การบริหารจัดการการเงินรายรับ-รายจ่ายของครอบครัว การลงทุนการผลิตทำให้เกิดความตระหนัก ซึ่ง ที่ผ่านมาชาวบ้านมีความเชื่อมั่นตัวเองมากเกินไปคิดว่าตนเองมีวางแผนที่ดี คิดแต่ว่ากู้เงินมาลงทุน แล้วต้องได้กำไรแน่ ซึ่งลืมนึกถึงปัจจัยเสี่ยงอื่นๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น ตอนนี้ราคาข้าวดีก็อยากได้บ้าง ลงทุน ปุ๋ย ยา อย่างหนัก เพื่อให้ได้ผลผลิตเยอะๆ โดยลืมนึกไปว่า ราคาปุ๋ย ยา มันแพงขึ้นเท่าตัว และ ผลระยะยาวที่เกิดผลเสียกับดินในนาซึ่งมันอาจจะต้องเสียค่าใช้จ่ายมากกว่าผลกำไรที่ได้ในตอนนี้อีก งานวิจัยทำให้ชาวบ้านมีความละเอียดรอบคอบมากขึ้น จึงทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยมีแนวทางใน การจัดการหนี้สินที่เหมาะสมกับครอบครัวของตนเอง โดยสามารถกำหนดเป็นแนวทางได้ดังต่อไปนี้

1. จากบทเรียนการจัดการหนี้สินของชุมชนที่เป็นบทเรียนที่ดี ซึ่งสามารถทำให้ครอบครัว สามารถจัดการหนี้สินได้นั้น จะต้องมีการพูดคุยสถานการณ์หนี้สินกับคนในครอบครัวให้ เข้าใจ และช่วยกันแก้ปัญหา
2. ครอบครัวจะต้องมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อควบคุมรายรับ – รายจ่าย เพื่อใช้ในการลด รายจ่ายที่ไม่จำเป็นของครอบครัว
3. ครอบครัวต้องมีการวางแผนการใช้จ่ายเงิน เช่น การแบ่งรายได้ไว้ใช้หนี้ ออม หรือไว้ใช้ จ่ายในชีวิตประจำวัน
4. นอกจากครอบครัวจะหาทางลดหนี้ของตนเองแล้วจะต้องไม่มีการกู้หนี้เพิ่ม
5. ครอบครัวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจึงต้องมีการเรียนรู้การทำนาแบบลดต้นทุน เน้นการพึ่งตนเองให้มากที่สุด
6. การหารายได้เพิ่มจากศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ เช่น ทำขนมขาย ทำงานจักสาน เปิดตู้ซ่อม รถ

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการนำเสนอการสรุป/วิเคราะห์ ปัญหาอุปสรรคที่พบ บทเรียนที่ได้ ข้อเสนอแนะ เพื่อการขยายผลหรือการเคลื่อนงานต่อไป ขอเสนอเป็น 4 ตอน ดังนี้

1. สรุป/วิเคราะห์ผลการวิจัย
 2. ปัญหาอุปสรรคที่พบในการวิจัย
 3. บทเรียนที่ได้จากการวิจัย
 4. ข้อเสนอแนะเพื่อการขยายผลหรือการเคลื่อนงานต่อ
- ซึ่งแต่ละตอนมีรายละเอียด ดังนี้

สรุป/วิเคราะห์ผลการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการหนี้สินในครอบครัว ของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ที่เหมาะสมนี้ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ 4 ประการ

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์และสาเหตุที่มาของการมีหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่
2. เพื่อศึกษาบทเรียนการจัดการหนี้สินในครอบครัว ของสมาชิกชุมชน
3. เพื่อศึกษาวิธีการจัดการการเงิน รายรับ-รายจ่าย และต้นทุนการผลิตในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ ที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาหนี้สิน
4. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการหนี้สินในครอบครัว ของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ ที่เหมาะสม

การวิจัยนี้เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการศึกษาแนวทางการจัดการหนี้สินในระดับครอบครัว และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่เชื่อมั่นว่า สมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการ มีศักยภาพเพียงพอที่จะสามารถจัดการหนี้สินของครอบครัวตนเองได้ ถ้ามีแนวทางการจัดการหนี้สินที่เหมาะสม ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research : PAR) โดยอาศัยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ชุมชน เกี่ยวกับสถานการณ์หนี้สินในครอบครัว สาเหตุที่มาของหนี้ ประเภทหนี้ แหล่งหนี้ ปริมาณหนี้ บริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านตลาดใหม่ บริบทของครอบครัวสมาชิก บทเรียนการจัดการหนี้สินในครอบครัว ที่ผ่านมา วิธีการจัดการการเงิน รายรับ - รายจ่าย ในครอบครัว และต้นทุนการผลิต ที่นำไปสู่แนวทางการจัดการหนี้สิน ของครอบครัวสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ จำนวน 15 ครอบครัว แล้วร่วมกันแสวงหาแนวทางหรือวิธีการจัดการหนี้สินของครอบครัวสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ ที่เหมาะสม โดยกำหนดกระบวนการดำเนินการวิจัยไว้ 10 ขั้นตอน ต่อเนื่องกัน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ประชุมทีมวิจัยทำความเข้าใจแนวคิดงานวิจัยชี้แจงโครงการ

ขั้นตอนที่ 2 เวทีทบทวนสถานการณ์หนี้สินและการและการเปลี่ยนแปลงของ

ชุมชน 2 ครั้ง

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาศักยภาพทีมวิจัยเรื่อง การตั้งคำถาม การเก็บข้อมูล

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือการจัดเก็บข้อมูลสถานการณ์หนี้

ขั้นตอนที่ 5 ทีมวิจัยเก็บข้อมูลสถานการณ์หนี้สิน

ขั้นตอนที่ 6 ทีมวิจัยสรุปรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์หนี้สิน, สถานการณ์

การเปลี่ยนแปลงของชุมชน 2 ครั้ง

ขั้นตอนที่ 7 เวทีนำเสนอข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ร่วมกับสมาชิก

ขั้นตอนที่ 8 ออกแบบเอกสารการจดบันทึก รายรับ-รายจ่าย

ขั้นตอนที่ 9 ทดลองบันทึกรายรับ-รายจ่ายในครอบครัวและต้นทุนการผลิต

เป็นเวลา 3 เดือน

ขั้นตอนที่ 10 ทีมวิจัยติดตามหนุนเสริมการจดบันทึกรายรับ-รายจ่าย ของ

ครอบครัวสมาชิก

ขั้นตอนที่ 11 ประชุมทีมวิจัย เดือนละ 1 ครั้ง

ขั้นตอนที่ 12 ประชุมทีมวิจัยร่วมกับสมาชิกเดือนละ 2 ครั้ง

ขั้นตอนที่ 13 เวทีสรุปบทเรียนผลการศึกษาวิจัย

ขั้นตอนที่ 14 จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัยเป็นดังนี้

ชุมชนบ้านตลาดใหม่เป็นชุมชนที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งมีทั้งครอบครัวที่เป็นเครือญาติ และไม่ได้เป็นญาติกัน ยังมีการช่วยเหลือกันในวิถีความเป็นอยู่ให้เห็นอยู่บ้าง ส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้อง แต่ในด้านอาชีพยังต่างคนต่างทำตามขีดความสามารถของแต่ละครอบครัว จากวิถีการดำรงชีพที่เปลี่ยนไปตามสถานการณ์โลกในปัจจุบัน การได้รับค่านิยมใหม่ๆ ที่เน้นวัตถุและการแสวงหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการดำรงชีวิต ทำให้ ค่าครองชีพสูงขึ้น นอกจากนี้ปัจจัยการผลิตที่จำเป็นต้องใช้ในการประกอบอาชีพก็มีราคาแพงขึ้นตามมา ทำให้มีความต้องการเงินทุนไปใช้จ่ายในการประกอบอาชีพสูง ส่งผลให้ชาวบ้านมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น บางครอบครัวต้องออกไปทำงานรับจ้างทั้งในภาคเกษตรในยามว่างจากฤดูการเก็บเกี่ยวผลผลิต และบางครอบครัวเข้าไปรับจ้างในภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดใกล้เคียง เพื่อหารายได้มาใช้จ่ายในครอบครัว มีหลายครอบครัวต้องกู้เงินจากแหล่งทุนทั้งในและนอกระบบ มาเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว และลงทุนการผลิต จากภาวะความจำเป้นดังกล่าวทำให้ชาวบ้านอยู่แบบตัวใครตัวมัน คนในครอบครัวขาดการพูดคุยและปรึกษาหารือเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาหนี้สินของครอบครัว ทำให้การจัดการทุนและการจัดการปัญหานี้สินที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

ประเภทหนี้สิน ในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่

จากการศึกษาสถานการณ์หนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ ทั้ง 15 ราย พบว่าหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

ประเภทที่ 1 หนี้เพื่อสร้างความมั่นคงในอนาคต

มีสมาชิกที่เป็นหนี้ประเภทนี้รวม 4 ครอบครัว ได้แก่ นางช่อม, นางอรุณ สะอาดศรี นางวัฒนา และนายสุนทร เป็นหนี้ที่กู้มาเพื่อสร้างบ้าน ซื้อที่ดิน ซื้อรถยนต์ และส่งลูกเรียน เป็นหนี้ในระบบ หรือกู้จากสถาบันการเงิน เช่น ธกส. สหกรณ์ กองทุนหมู่บ้าน บริษัทประกันชีวิต ฯลฯ มีระยะเวลาในการชำระคืน 5 ปีขึ้นไป หรือขึ้นอยู่กับสัญญา ข้อตกลง สมาชิกที่เป็นหนี้ประเภทนี้จะมีการวางแผนการใช้จ่ายเงินที่ดี มองการณ์ไกล ขยันทำงาน ทะเยอทะยานอยากได้ อยากมี อยากรวย

ประเภทที่ 2 หนี้เพื่อการลงทุน

มีสมาชิกที่เป็นหนี้ประเภทนี้รวม 8 ครอบครัว ได้แก่ นางวรรณณี, นางวรรณนา นายสมชาย, นางมะยรี, น.ส.สุชาดา, นางณัฐธินิย์, นางบุญนำ และนางปราณี เป็นหนี้ที่กู้มาเพื่อลงทุนทำนา มีทั้งหนี้ในระบบ และนอกระบบ ส่วนใหญ่มีระยะการไ้คืนปีต่อปี แหล่งนี้ เช่น ร้านค้า กองทุนหมู่บ้าน พ่อแม่ เพื่อนบ้าน ธกส. กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มองค์กรการเงินในชุมชน สมาชิกที่เป็นหนี้ประเภทนี้มีลักษณะ ชอบเสี่ยงที่จะลงทุน เพราะคิดว่าลงทุนไปเดี๋ยวกี้ได้คืน ครอบครัวมีการวางแผนการใช้จ่ายเงินพอสมควร มีความคิดเรื่องความคุ้มค่าของการลงทุน ชอบแข่งขันการทำมาหากินกับผู้อื่น

ประเภทที่ 3 หนี้ฟุ่มเฟือย ไม่รู้เท่าทันสถานการณ์

มีสมาชิกที่เป็นหนี้ประเภทนี้รวม 3 ครอบครัว ได้แก่ นางอรุณ นวลจันทร์, น.ส.ทวี และ น.ส.กมลทิพย์ เป็นหนี้ที่เกิดจากความอยากมี เป็นครอบครัวที่มีรายได้น้อย แต่มีค่าใช้จ่ายมาก ครั้งแรกเป็นหนี้ก้อนเล็ก แต่กู้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ไม่มีการวางแผนการใช้จ่ายเงิน มี 1 ราย (น.ส.กมลทิพย์) ใจอ่อนขี้สงสารคนอื่น จึงต้องรับใช้หนี้แทนเพื่อน

ปริมาณหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่มียอดรวมทั้งสิ้น 3,512,700 บาท สามารถแยกจำนวนหนี้ตามแหล่งได้ดังนี้

- หนี้ในระบบ ได้แก่ หนี้ที่สมาชิกกู้มาจากกองทุนหมู่บ้าน สหกรณ์เกษตร ธกส. กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตร กลุ่มสตรี และกรมธรรม์ รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 2,421,700 บาท
- หนี้นอกระบบ ได้แก่ หนี้ที่สมาชิกกู้มาจาก ร้านค้า พ่อแม่ เพื่อนบ้าน พี่น้อง รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 1,091,000 บาท

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สมาชิกแบบเจาะลึก เกี่ยวกับการจัดการการเงินรายรับ-รายจ่าย และต้นทุนการผลิต ที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาหนี้สินของครอบครัวสมาชิก พบว่า ครอบครัวที่เป็นหนี้เพื่อสร้างความมั่นคงในอนาคต จะมีการวางแผนการใช้จ่ายเงินที่ดี มีการจดบันทึกค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และต้นทุนการผลิต มีการแบ่งรายได้ออกเป็นสัดส่วนตามความจำเป็น คนในครอบครัวต้องรับรู้เกี่ยวกับ

หนี้สินและช่วยกันหาทางแก้ไข และพบว่าทำให้แม่บ้านหรือพ่อบ้านเป็นผู้บริหารค่าใช้จ่ายภายในบ้าน และการลงทุนเพียงผู้เดียว มีผลในทางบวกคือสามารถควบคุมค่าใช้จ่ายให้เพียงพอกับรายรับ และสามารถจัดสรรรายได้ส่วนหนึ่งไว้จัดการหนี้สิน ส่วนครอบครัวที่เป็นหนี้เพื่อการลงทุน จะไม่ค่อยสนใจเรื่องการลดรายจ่ายในครอบครัวมากนัก แต่จะมุ่งไปที่กระบวนการผลิตว่าทำอย่างไรจึงจะได้ข้าวคราวละมากๆ เพื่อจะได้มีเงินใช้หนี้และมีเงินเหลือเก็บไว้ลงทุนซื้อเครื่องมือทำนาอย่างอื่นอีก ข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์พบว่าสมาชิกกลุ่มนี้ ไม่กลัวหนี้เพราะเป็นหนี้ที่มีความหวัง トラบได้ที่ยังมีที่ดินทำกิน ยังมีเรี่ยวแรงทำงาน ก็ไม่กลัวอะไรทั้งนั้น คนกลุ่มนี้จะคิดว่าทำมากได้มาก ลงทุนมากก็ได้กำไรมาก การมีหนี้ถือเป็นกำลังใจอย่างหนึ่งที่ทำให้มีความพยายามและขยันมากขึ้น ส่วนกลุ่มที่เป็นหนี้ฟุ่มเฟือย พบว่าเป็นครอบครัวที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ไม่มีอาชีพและรายได้ที่แน่นอน หนี้ต่างๆจะเกิดจากการซื้อกิน การพนัน และความรู้เท่าทันสถานการณ์ ไม่มีการวางแผนการใช้จ่ายเงินที่ดี

จากข้อมูลดังกล่าว พอสรุปได้ว่า แนวทางการจัดการหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ ที่เหมาะสม มีด้วยกันหลายวิธี ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ลำครอบครัว เช่น กลุ่มครอบครัวที่เป็นหนี้เพื่ออนาคต ก็จะมุ่งทำงานหารายได้ ประหยัดค่าใช้จ่ายทุกทาง มีการบันทึกรายรับรายจ่ายในครอบครัวและต้นทุนการผลิตอย่างละเอียด เพื่อควบคุมค่าใช้จ่าย และลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลง มีการวางแผนการใช้จ่ายเงินที่เป็นระบบ จัดการการเงินให้เหลือรายรับมากที่สุดเพื่อนำไปปลดหนี้ และถ้าไม่จำเป็นจริงๆ จะไม่กู้หนี้ใหม่ ส่วนกลุ่มครอบครัวที่เป็นหนี้เพื่อการลงทุน ก็จะมุ่งทำงานหารายได้จากการลงทุน เพื่อนำมาใช้หนี้ แต่เป็นที่สังเกตว่าคนกลุ่มนี้จะไม่ค่อยประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนมากนัก เป็นกลุ่มที่กล้าได้กล้าเสีย คิดว่าลงทุนมากก็จะได้ผลกำไรหรือมีรายได้มากขึ้น มีการบันทึกรายรับรายจ่ายในครอบครัวไม่ค่อยละเอียดมากนัก แต่จะบันทึกต้นทุนการผลิตอย่างละเอียด เพราะต้องการรู้ผลกำไร ขาดทุนที่แน่นอน การจัดการหนี้จะใช้วิธีหมุนหนี้เป็นส่วนใหญ่ คือ กู้มาลงทุนขายผลผลิต แบ่งไปใช้หนี้ แล้วก็กลับมาลงทุนใหม่ และกลุ่มสุดท้ายคือกลุ่มที่เป็นหนี้ฟุ่มเฟือย กลุ่มนี้จะเป็นผู้มีรายได้น้อย กำลังในการชำระหนี้มีน้อย ต้องให้ลูกหลานมาช่วยชำระหนี้ หรืออาจจะต้องปล่อยให้ทรัพย์สินถูกยึดเพราะยังไม่มีเงินใช้หนี้

อย่างไรก็ตามการเข้าร่วมโครงการวิจัยหนี้สินครั้งนี้ ได้ทำให้ชาวบ้านกลุ่มนี้ได้มีประสบการณ์และการเรียนรู้เกี่ยวกับ “หนี้สิน” เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการได้มีโอกาสทบทวนตนเองด้านการบริหารจัดการการเงินรายรับ-รายจ่ายของครอบครัว การลงทุนการผลิต จึงทำให้มีแนวทางในการจัดการหนี้สินที่เหมาะสมกับครอบครัวของชุมชนบ้านตลาดใหม่ดังต่อไปนี้

1. การจัดการหนี้สินของครอบครัวที่ดี ซึ่งสามารถทำให้ครอบครัวสามารถจัดการหนี้สินได้นั้น จะต้องมีการพูดคุยสถานการณ์หนี้สินกับคนในครอบครัวให้เข้าใจ และช่วยกันแก้ปัญหา
2. ครอบครัวจะต้องมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อควบคุมรายรับ – รายจ่าย เพื่อใช้ในการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นของครอบครัว
3. ครอบครัวต้องมีการวางแผนการใช้จ่ายเงิน เช่น การแบ่งรายได้ไว้ใช้หนี้ ออม หรือไว้ใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

4. นอกจากครอบครัวจะหาทางลดหนี้ของตนเองแล้วจะต้องไม่มีการกู้หนี้เพิ่ม
5. ครอบครัวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจึงต้องมีการเรียนรู้การทำนาแบบลดต้นทุน เน้นการพึ่งตนเองให้มากที่สุด
6. การหารายได้เพิ่มจากศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ เช่น ทำขนมขาย ทำงานจักสาน เปิดตู้ซ่อมรถ

ปัญหาอุปสรรคที่พบในการวิจัย

1. สมาชิกบางรายให้ข้อมูลหนี้สินไม่ตรงความจริง
2. ทีมวิจัยบางรายขาดความรู้ความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง
3. ทีมวิจัยไม่สามารถดำเนินการประชุมเองได้
4. สมาชิกและทีมวิจัยมาประชุมไม่ครบ อ่างงานยุ่ง
5. สมาชิกบางรายไม่ค่อยเข้าร่วมประชุมและมีส่วนร่วมในการจัดเวทีเรียนรู้เพื่อ
6. แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ น้อยเกินไป
7. สมาชิกบางรายไม่เห็นความสำคัญของงานวิจัย
8. การจดบันทึกรายรับรายจ่ายของสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย ไม่สามารถทำได้
9. 100% เนื่องจากสมาชิกในครอบครัว ไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการบอกค่าใช้จ่ายในแต่ละวัน บางครอบครัวสามี ภรรยา ใช้เงินคนละครึ่งเป่า ทำให้ไม่สามารถรู้ค่าใช้จ่ายในแต่ละวันได้

บทเรียนที่ได้จากการวิจัย

บทเรียนที่ได้จากการศึกษาวิจัยหนี้สินของชุมชนบ้านตลาดใหม่พบว่า หนี้สินของคนตลาดใหม่มีสภาพความรุนแรงในระดับมาก โดยเฉพาะหนี้ที่เกิดจากค่าใช้จ่ายในครัวเรือน รองลงมาคือหนี้ที่เกิดจากการลงทุนการผลิต การจัดการหนี้ที่ผ่านมาพบว่าสมาชิกผู้เข้าร่วมวิจัย นิยมใช้วิธีการหมุนหนี้ ซึ่งผลด้านบวกก็คือสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ แต่ผลลบคือครอบครัวสมาชิกเกิดความเครียดที่ต้องแบกรับภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น เพราะการหมุนหนี้ต้องเสียดอกเบี้ยหลายทาง ทำให้ครอบครัวสมาชิกต้องตกอยู่ในวงจรของการมีหนี้สินเรื่อยมา และที่สำคัญคือสมาชิกยังไม่มีวิธีการจัดการหนี้ที่เหมาะสม

ทีมวิจัยจึงใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการสร้างความรู้โดยกระบวนการพึ่งตนเองของสมาชิก การบริหารจัดการการเงินของครอบครัวอย่างเป็นระบบ โดยมีบัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือ สมาชิกมีการบันทึกรายรับ-รายจ่าย และต้นทุนการผลิต นำข้อมูลที่บ้านทักได้มาวิเคราะห์ ให้สมาชิกเห็นรายรับ-รายจ่ายของตัวเอง และตัดการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลง ทำให้สมาชิกเห็นแนวทางการจัดการหนี้สิน ที่เหมาะสมของครอบครัวตนเอง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ นอกจากจะทำให้สมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการฯ ได้รู้จักและเห็นประโยชน์ของการทำงานวิจัยแล้ว ยังทำให้สมาชิกได้ทราบถึงบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของครอบครัว ชุมชน สาเหตุที่มาของหนี้ จำนวนหนี้ การจัดการการเงิน รายรับ-รายจ่ายในครอบครัว และ

ต้นทุนการผลิต บทเรียนการจัดการหนี้สินที่ผ่านมาของครอบครัวสมาชิก ได้ทราบข้อมูลสถานการณ์ปัญหาอันเกิดจากการไม่มีแนวทางการจัดการหนี้สินที่ดี และสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปประกอบการวางแผนทางการจัดการหนี้สินในระดับครอบครัวชุมชนบ้านตลาดใหม่ที่เหมาะสมได้ต่อไป

นอกจากผลด้านการจัดการหนี้สินแล้ว งานวิจัยกลุ่มนี้ยังนำไปสู่เรื่องการจัดการคน สามารถลดความขัดแย้งของคนในชุมชน ผลการดำเนินงานของชุมชนในโครงการวิจัย ยังสามารถนำไปขยายผลสู่ชุมชนอื่นๆ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้อีกด้วย

บทเรียนที่ได้จากการวิจัย

1. ผลที่เกิดขึ้นกับผู้ร่วมโครงการวิจัย

- **พี่เลี้ยง** เกิดการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ จนเกิดความเชื่อมั่นในการทำงานวิจัยมากยิ่งขึ้น เกิดการพัฒนากระบวนการทำงานให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการฯ สามารถถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์การทำงานวิจัย และให้คำแนะนำแก่ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้พอสมควร

- **ทีมวิจัย** การทำงานวิจัยถือเป็นประสบการณ์ใหม่ของชีวิต ช่วงเข้าโครงการใหม่ๆ ทุกคนงงมาก ไม่รู้ ไม่เข้าใจว่าให้มาทำอะไร ไม่รู้ว่าจะเก็บข้อมูลต่างๆไปทำอะไร มีข้อมูลแล้วจะช่วยลดหนี้ได้อย่างไร แต่เมื่อเข้าร่วมกระบวนการวิจัยแล้ว พี่เลี้ยงบอกให้ทำอะไรเราก็ทำจริง แต่ก็ทำไปงั้นๆ เข้าใจบ้างไม่เข้าใจบ้าง ในกระบวนการวิจัยก็จะมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีการออกแบบเครื่องมือเพื่อใช้เก็บข้อมูลหนี้สินร่วมกับสมาชิก ออกแบบเครื่องมือบันทึกรายรับรายจ่ายและต้นทุนการผลิต การเก็บข้อมูลหนี้สินจากแบบสอบถาม การทำบัญชีครัวเรือน และการวิเคราะห์ข้อมูล จากการลงมือทำงานจริง ได้เข้าร่วมประชุมบ่อยๆ ทำให้ตัวเองได้รับการพัฒนาความคิดให้เป็นระบบมากขึ้น ได้เรียนรู้ว่าวิธีการทำงานเป็นขั้นตอน งานทุกอย่างต้องมีวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย เกิดการสั่งสมประสบการณ์การทำงานเป็นทีม ได้เรียนรู้และมีความเข้าใจเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น สามารถถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์การทำงานแก่เพื่อนร่วมงานได้พอสมควร (ข้อมูลจากเวทีประชุมทีมวิจัย ช่วงก่อนปิดโครงการ)

- **สมาชิก** งานวิจัยหนี้สิน คิดว่าน่าจะมีการเตรียมความพร้อมของกลุ่มเป้าหมาย ให้มีความพร้อมที่จะทำงานวิจัยมากกว่านี้ ชาวบ้านเราไม่รู้หรือกว่าวิจัยคืออะไร อยู่ๆ มาชวนคิดชวนคุยเพื่อหาแนวทางการจัดการหนี้สิน ในระยะเวลาแค่ปีสองปีมันเป็นไปได้ เพราะหนี้สินบางครอบครัวมีมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่ เป็นมรดกหนี้เลยก็ว่าได้ กระบวนการที่ทำก็ยังไม่สามารถทำให้สมาชิกมั่นใจว่าจะสามารถลดหนี้ได้จริง ระยะเวลาที่ทำวิจัยก็สั้น ยังไม่เห็นผลงานเลยว่าสมาชิกคนไหนจะสามารถนำแนวทางการจัดการหนี้สินที่ได้จากการทำวิจัยไปใช้ในทางปฏิบัติแล้วจะจัดการหนี้สินได้จริง ควรต้องมี case ให้เห็นกันชัดๆ ไปเลยว่างานวิจัยสามารถช่วยให้ชาวบ้านลดหนี้ได้จริง

2. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ ที่เหมาะสม ครั้งนี้ ทำให้เกิดการเรียนรู้และมีประสบการณ์ว่า แนวทางการจัดการหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ ที่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็น การแบ่งรายได้ไปผ่อนชำระหนี้ การหารายได้เพิ่ม การทำบัญชีครัวเรือนและต้นทุนการผลิตเพื่อควบคุมค่าใช้จ่าย การลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง ไม่จ้างแรงงาน ลดการเสี่ยงโชค ทำประกันชีวิตเพื่อไม่ให้ลูกหลานรับภาระ ปลุกผักกินเองเพื่อลดค่าใช้จ่าย ฯลฯ นั้น ถ้าได้ดำเนินการอย่างจริงจังแล้วจะสามารถจัดการหนี้สินในครอบครัวของสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ ได้จริงและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ระบบการบริหารจัดการการเงิน รายรับ-รายจ่าย ของครอบครัวมีผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ของการจัดการหนี้สินมากที่สุด ดังนั้น ควรให้ความสำคัญต่อการทำบัญชีครัวเรือนและบัญชีฟาร์มให้มากยิ่งขึ้น และควรขยายผลการเรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือนและบัญชีฟาร์มให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์การจัดการหนี้สินซึ่งกันและกัน ระหว่างสมาชิกในชุมชนด้วยกันเอง หรือสนับสนุน พาไปศึกษาดูงาน ชุมชนที่สามารถจัดการหนี้ได้สำเร็จ ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเห็นแนวทางการจัดการหนี้สินได้ชัดเจน นำไปสู่การจัดการหนี้สินของครอบครัวอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อแสวงหาแนวทางหรือวิธีการจัดการหนี้สินของครอบครัวสมาชิกชุมชนบ้านตลาดใหม่ที่เหมาะสม ซึ่งในความเป็นจริงแล้วการจัดการหนี้สินของครอบครัวสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการ จะประสบผลสำเร็จได้นั้นขึ้นอยู่กับความมุ่งมั่น ความเอาใจใส่ ที่จะจัดการหนี้สินของตัวเองอย่างจริงจัง ฉะนั้น การศึกษาครั้งต่อไป จึงควรเน้นศึกษาวิธีการบริหารจัดการการเงิน รายรับ รายจ่าย ของครอบครัวสมาชิก เพื่อจะได้เห็นภาพกระบวนการบริหารจัดการการเงิน รายรับ รายจ่าย และการจัดการหนี้สิน ที่มีความเชื่อมโยงสอดคล้องสัมพันธ์กันชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2.2 สถานการณ์ของแต่ละครอบครัวในชุมชน จะมีวิถีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมและทรัพยากร ระบบความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ทำให้แต่ละครอบครัวมีทุนที่ต่างกัน เช่น ทุนมรดก ทุนความรู้ ทุนความรักความผูกพันของคนในครอบครัว และทุนจิตวิญญาณ ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขสำคัญของการแสวงหาแนวทางการจัดการหนี้สิน ที่เหมาะสม ฉะนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ทีมวิจัยต้องศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของครอบครัวสมาชิก

ทรัพยากร ทุนเดิม ระบบความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวเพื่อให้รู้ฐานรากของแต่ละครอบครัว และนำความรู้ที่ได้มาใช้ในการทำความเข้าใจเพื่อวางแนวทางการจัดการหนี้สินของครอบครัว ที่เหมาะสม

ภาคผนวก

ประวัติทีมวิจัย

1. น.ส.กมลทิพย์ ไชยสังข์

อยู่บ้านเลขที่ 88/3 หมู่ที่ 2 ต.ตลาดใหม่ อ.วิเศษชัยชาญ จ.อ่างทอง ปัจจุบันอายุ 67 ปี สถานภาพโสด อดีตเคยรับราชการที่กระทรวงเกษตร เมื่อเกษียณอายุราชการจึงกลับมาอยู่ที่ตำบลตลาดใหม่ ซึ่งเป็นบ้านเกิด จากนั้นก็เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ช่วยเหลือสังคมเท่าที่จะทำได้ เช่น เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มเกษตรชีวภาพ กลุ่มออมทรัพย์ และเป็นที่ปรึกษากลุ่มต่างๆ ในชุมชน และเมื่อปี 2547 ได้เข้าร่วมโครงการชุมชนเป็นสุข ในตำแหน่งแกนนำชุมชน ต่อมาได้เข้าร่วมโครงการวิจัยหนี้สินในฐานะหัวหน้าโครงการกระทั่งปัจจุบัน

2. นางวรรณณี พลายแก้ว

อยู่บ้านเลขที่ 67 หมู่ที่ 1 ต.ตลาดใหม่ อ.วิเศษชัยชาญ จ.อ่างทอง ปัจจุบันอายุ 57 ปี จบการศึกษาชั้นประถม 4 สถานภาพหม้าย สามีเสียชีวิต มีอาชีพรับจ้างตัดเสื้อ เป็นคนที่มีความรับผิดชอบสูง ชอบเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน และเมื่อปี 2547 ได้เข้าร่วมโครงการชุมชนเป็นสุข ในตำแหน่งแกนนำชุมชน ต่อมาได้เข้าร่วมโครงการวิจัยหนี้สินในฐานะทีมวิจัยหนี้สิน ปัจจุบันดำรงตำแหน่งคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มเกษตรชีวภาพ

3. นางณัฏฐิณี รักเชื้อสาย

อยู่บ้านเลขที่ 22/1 หมู่ที่ 1 ต.ตลาดใหม่ อ.วิเศษชัยชาญ จ.อ่างทอง ปัจจุบันอายุ 39 ปี จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อดีตเป็นสาวโรงงาน ปัจจุบันเป็นแม่บ้าน สามีรับราชการครู เป็นผู้หนึ่งที่คล่องตัวชอบช่วยเหลืองานต่างๆ ในชุมชน เข้าร่วมโครงการวิจัยหนี้สินในฐานะทีมวิจัยหนี้สิน เป็นโครงการแรก โดยการชักชวนจากพี่เลี้ยงทีมวิจัย

4. นางวัฒนา ผลไพบูลย์

อยู่บ้านเลขที่ 1/3 หมู่ที่ 3 ต.ตลาดใหม่ อ.วิเศษชัยชาญ จ.อ่างทอง ปัจจุบันอายุ 43 ปี จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ครอบครัวยุโรปประกอบอาชีพทำนา เป็นคนที่มีความรับผิดชอบสูง ชอบช่วยเหลืองานในชุมชน ปัจจุบันมีตำแหน่งในชุมชนหลายตำแหน่ง เช่น อสม. คณะกรรมการกลุ่มเกษตรชีวภาพ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเพาะเห็ด เป็นต้น และล่าสุดเข้าร่วมโครงการวิจัยหนี้สินในฐานะเป็นทีมวิจัย เพราะต้องการหาแนวทางการจัดการหนี้สินของตนเอง

5. นายสุนทร คุณารูป

อยู่บ้านเลขที่ 14/2 หมู่ที่ 5 ต.ตลาดใหม่ อ.วิเศษชัยชาญ จ.อ่างทอง ปัจจุบันอายุ 46 ปี จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ครอบครัวยุโรปประกอบอาชีพทำนา ช่วยเหลืองานในชุมชนเป็นประจำ เข้าร่วมโครงการวิจัยหนี้สินในฐานะทีมวิจัยหนี้สินเป็นโครงการแรก โดยการชักชวนจากพี่เลี้ยงทีมวิจัย

ประวัติทีมพี่เลี้ยง

นางเรวดี บุญรอด

ที่อยู่ปัจจุบัน 150 หมู่ที่ 2 ต.ตลาดใหม่ อ.วิเศษชัยชาญ จ.อ่างทอง 14110 โทรศัพท์ : 035-872445, 087-8201548 Email: rwdat@hotmail.com

วันเดือนปีเกิด : 1 มีนาคม 2510

การศึกษา : ปริญญาตรี มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประวัติการทำงาน :

- ปี พ.ศ. 2530 - 2544 พนักงานบริษัท
- ปี พ.ศ. 2544 - 2545 บัณฑิตกองทุนหมู่บ้าน
- ปี พ.ศ. 2545 - 2547 พนักงานบริษัท
- ปี พ.ศ. 2547 - ปัจจุบัน ผู้ประสานงาน “โครงการพัฒนาตำบลสุขภาวะ ภาคกลาง”

ภายใต้ความดูแลของสถาบันกรุงเก่าเพื่อการพัฒนา

ประวัติสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการและสถานการณ์หนี้สินในครอบครัว

นางอรุณ สะอาดศรี

สภาพครอบครัว นางอรุณ สะอาดศรี อายุ 40 ปี อยู่บ้านเลขที่ 17 หมู่ 5 ตำบลตลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สามีนายสมพงษ์ เกษสังข์ อายุ 37 ปี จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีบุตรด้วยกัน 3 คนเป็นหญิงล้วน คนโตอายุ 17 ปี กำลังเรียนระดับชั้น ปวช. ปีที่ 3 อีก 2 คนเป็นฝาแฝด เรียนอยู่ชั้น ป.1 ที่โรงเรียนใกล้บ้าน

การประกอบอาชีพ ครอบครัวไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง แต่เช่าพื้นที่จำนวน 107 ไร่ ทำนาเป็นอาชีพหลัก และเปิดอยู่ซ่อมรถเป็นอาชีพเสริม

เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในชุมชน หลายกลุ่ม เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตร กลุ่มเพราะเห็ด และกองทุนหมู่บ้าน

รายได้ของครอบครัว ได้มาจากการขายผลผลิต (ข้าว) ปีละ 2 ครั้งๆละประมาณ 500,000 บาท (ยังไม่หักต้นทุน)

การบริหารจัดการการเงินภายในครอบครัว เป็นหน้าที่ของนางอรุณ ในรอบ 1 ปี ค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวรวมทุกอย่างทั้งค่าอุปโภค บริโภคประมาณ 105,120 บาท ค่าใช้จ่ายในการลงทุนทำการเกษตร ต่อรอบการผลิตประมาณ 312,490 บาท จ่ายค่าเล่าเรียนบุตร และค่าขนมประมาณปีละ 21,040 บาท ซึ่งยังไม่รวมค่าใช้จ่ายอื่นๆ อีกประมาณปีละ 39,180 บาท

ครอบครัวมีเงินออมกับกลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน เล่นแชร์ (ไม่ได้เปียร์) มีการบันทึกรายรับ-รายจ่าย แต่ไม่ละเอียด พฤติกรรมการกินอยู่ เป็นครอบครัวที่ประหยัดแต่ไม่ถึงขนาดให้อด อดทนอดไม่ป่วย จะซื้อข้าวตุนไว้คราวละมากๆ ไม่นิยมซื้อของแพง

ปัจจุบันครอบครัวมี 240,000 บาท กู้มาจาก ธกส. 90,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 14 ต่อปี กลุ่มแม่บ้าน 15,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 8 ต่อปี กองทุนหมู่บ้าน 20,000 บาท ดอกเบี้ย ร้อยละ 8 ต่อปี ผ่อนอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ 16,000 บาท ส่งเป็นรายเดือน 18 เดือน หักต้นหักดอก เดือนละ 950 บาท และที่เหลืออีก 30,000 บาท กู้มาจากเพื่อนบ้าน ดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาทต่อเดือน

สถานการณ์หนี้สิน เป็นหนี้ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2540 กู้มาจาก ธกส. จำนวน 240,000 บาท นำมาสร้างบ้าน ดอกเบี้ยร้อยละ 8 ต่อปี ใช้เงินสดที่ดินค้ำประกัน

การจัดการหนี้สิน

แนวทางการจัดการหนี้สินในอนาคต

ความรู้สึกกับงานวิจัย ตอนแรกที่เข้าร่วมโครงการ เพราะอยากหาแนวทางแก้ไขปัญหาหนี้สินให้หมดไป

นายสุนทร คุณารูป

สภาพครอบครัว นายสุนทร คุณารูป อายุ 44 ปี จบการศึกษาระดับชั้นประถมปีที่ 6 ภรรยาชื่อนางน้ำค้าง คุณารูป อายุ 40 ปี จบการศึกษาระดับชั้นประถมปีที่ 6 เป็นครอบครัว ขนาดเล็ก มีสมาชิกรวม 4 คน ทำงานมีรายได้ 2 คน มีบุตรชาย-หญิง ซึ่งอยู่ในวัยเรียน 2 คน คนโตเป็นชาย อายุ 17 ปี กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอ่างทองปัทมโรจน์ อยู่ห่างจากบ้านพักประมาณ 23 ก.ม. ขับรถมอเตอร์ไซด์ไปเรียนเอง ส่วนคนเล็กเป็นหญิงกำลังศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนอมรวิทย์วิทยามณี อยู่ห่างจากบ้านพักประมาณ 10 ก.ม. นั่งรถรับส่งไปเรียน

การประกอบอาชีพ ครอบครัวไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง แต่ยึดการทำนาเป็นอาชีพหลัก โดยเช่าที่ทำนา จำนวน 20 ไร่ เสียค่าเช่า 1,200 บาท/ไร่/ปี นอกจากการทำนาครอบครัวยังมีอาชีพรองคือรับจ้างต่อเติมบ้าน งานช่างไม้ และงานปูพื้นกระเบื้อง

รายได้ของครอบครัว ได้มาจากการขายผลผลิต (ข้าว) ปีละ 2 ครั้ง ประมาณ 320,000 บาท (ยังไม่หักต้นทุน) และรายได้จากการรับจ้างต่อเติมบ้านและปูกระเบื้อง ซึ่งก่อนหน้านี้อาชีพนี้มีรายได้จากอาชีพรองนี้ปีละ แสนกว่าบาทขึ้นอยู่กับลักษณะงาน ปัจจุบันรายได้ลดลงมากตั้งแต่ปีใหม่มาถึงเดือนตุลาคมนี้ ได้เงินมาห้าแค่หมื่นกว่าบาท เนื่องจากสามีมารับตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ทำให้รับงานได้น้อยลง ส่วนใหญ่เป็นงานใกล้บ้านและเป็นงานชิ้นเล็กๆ ไม่กล้ารับงานใหญ่ที่ได้เงินมากเพราะไม่มีเวลาทำงานต่อเนื่อง ส่งผลให้ครอบครัวต้องประหยัดมากขึ้นกว่าเดิมที่ประหยัดอยู่แล้วบางเดือนก็ไม่พอใช้

การบริหารจัดการการเงิน ภายในครอบครัวเป็นหน้าที่ของนางน้ำค้าง จากการประมาณค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวรวมทุกอย่างทั้งค่าอุปโภค บริโภค และค่าเล่าเรียนบุตร ถัวเฉลี่ยประมาณวันละ 300 บาท หรือประมาณ 9,000 บาท ต่อเดือน ซึ่งยังไม่รวมค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าผ่อนอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ของลูกชาย ค่าประกันชีวิต ค่าส่งชำระหนี้ ทั้งดอกและต้น ส่วนด้านต้นทุนการผลิตอยู่ที่ 50 % ของรายรับ เนื่องจากเป็นนาเช่า และจ้างแรงงานเป็นส่วนใหญ่ เพราะตนเองและภรรยาต้องออกไปรับจ้างทำงานที่ได้เงินมากกว่า ค่าจ้างที่ต้องเสียไป

สถานการณ์หนี้สิน ปัจจุบันครอบครัวมีหนี้สิน 156,000 บาท กู้มาจาก ธกส. 90,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 14 ต่อปี กลุ่มแม่บ้าน 15,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 8 ต่อปี กองทุนหมู่บ้าน 20,000 บาท ดอกเบี้ย ร้อยละ 8 ต่อปี ผ่อนอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ 16,000 บาท ส่งเป็นรายเดือน 18 เดือน หักต้นหักดอก เดือนละ 950 บาท และที่เหลืออีก 30,000 บาท กู้มาจากเพื่อนบ้าน ดอกเบี้ยร้อยละ 2 ต่อเดือน

เป็นหนี้ครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2534 กู้เงินมาเลี้ยงเปิด แล้วเกิดโรคระบาดเปิดตายเกือบหมด ที่เหลือก็ขายไม่ได้ราคาเพราะเปิดเป็นโรคไม่มีใครซื้อต้องขายราคาถูกลง ต่อมาแม่ยายยกที่ดินให้หนึ่ง

แปลง แต่ก็ต้องรับใช้หนี้ให้แม่ยายด้วย 20,000 กว่า พอใช้หนี้ให้แม่ยายหมดก็อยากมีบ้านเป็นของตัวเองจึงเป็นหนี้เพิ่มอีกจำไม่ได้ว่าเท่าไร

ประสบการณ์การจัดการหนี้สิน ที่ผ่านมาใช้วิธีหมุนหนี้มาตลอด หนี้สินก็ขึ้นๆลงๆ แต่มาระยะปี 51 นี้ ไม่สามารถจัดการหนี้ได้เลยทำได้แค่ตัดดอกและก็หมุนหนี้ เช่นกองทุนหมู่บ้านพอใช้กินปุ๊บ ก็ถูกลบมาทันที เหมือนแค่เอาดอกไปส่งเขาเฉยๆ ที่เป็นอย่างนี้เนื่องจาก รายได้ส่วนหนึ่งลดลง (รับจ้าง) อีกอย่างตอนที่ขายข้าวได้ ไม่ได้นำเงินไปชำระหนี้เพราะต้องซื้อรถมอเตอร์ไซด์ให้ลูกชายขับไปโรงเรียน (โรงเรียนนี้ไม่มีรถรับส่ง) เป็นเงิน 50,000 บาท ส่งประกันชีวิต 8,300 บาท ซื้อ TV ใหม่ 4,000 บาท ที่เหลือก็ต้องเก็บไว้เป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว จนกว่าจะได้ข้าวรุ่นใหม่ ประมาณ ปลายเดือนมกราคม 2552 และก็ต้องเตรียมไว้ส่ง หนี้ ธกส. อีกก็ยังไม่รู้ว่าจะได้ข้าวเท่าไร จึงยังกำหนดจำนวนเงินใช้หนี้ได้ ขึ้นอยู่กับผลผลิต

แนวทางการจัดการหนี้สินในอนาคต ทุกวันนี้ก็เป็นทุกข์ว่าเมื่อไรจะหมดหนี้แล้วมีเงินเหมือนคนอื่นเขาบ้าง เราเป็นหัวหน้าครอบครัวเราก็เครียด ในครอบครัวมีการวางแผนการใช้เงิน และคุยกันว่าเราต้องจัดการกับหนี้ให้ได้เราต้องเป็นไท ถึงแม้วันนี้ยังจัดการไม่ได้แต่เราก็มีความหวัง พอดีแล้งหน้านี้มีคนที่เรานับถือเขาส่งสารเราที่เห็นเราทำงานหนัก เพื่อหาเงินเตรียมให้ลูกเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย อย่างน้อยๆ เปิดเทอมก็ต้องมีถึง 50,000 บาท เขาก็เลยแบ่งนาให้เขาเพิ่ม ประมาณ 75 ไร่

ความรู้สึกกับงานวิจัย ก็คือทำให้เราเกิดความตระหนัก ที่ผ่านมาเราเชื่อมั่นตัวเองมากเกินไปว่าเราวางแผนดี เราคิดแต่ว่ากู้เงินมาลงทุนแล้วเราต้องได้กำไรแน่ ลืมคิดถึงปัจจัยเสี่ยงอื่นๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น ตอนนี้ราคาข้าวดี เราก็อยากได้บ้าง ลงทุน ปุ๋ย ยา อย่างหนัก เพื่อให้ได้ผลผลิตเยอะๆ โดยลืมนึกไปว่า ราคาปุ๋ย ยา มันแพงขึ้นเท่าตัว และผลระยะยาวที่เกิดผลเสียกับดินในนาซึ่งมันอาจจะต้องเสียค่าใช้จ่ายมากกว่าผลกำไรที่ได้ในตอนนั้นเสียอีก งานวิจัยทำให้เรามีความละเอียดรอบคอบมากขึ้น เราอาจลดค่าใช้จ่ายให้น้อยไปกว่าเดิมไม่ได้ แต่เราสามารถมีแนวทางในการจัดการหนี้ได้ เช่น เราจะไม่กู้หนี้เพิ่ม หรือถ้าต้องเป็นหนี้เราต้องมีช่องทางในการใช้หนี้เตรียมไว้

นางวัฒนา ผลไพบูลย์

หรือ “นก” อายุ 42 ปี อยู่บ้านเลขที่ 1/3 หมู่ที่ 3 ตำบลตลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง จบการศึกษาระดับชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6 จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง เป็นบุตรคนที่ 3 ของนายเล็ก และนางบุญนาถ แก้วอร่าม ช่วงวัยเด็กมีชีวิตที่ค่อนข้างสุขสบาย พ่อ-แม่ มีฐานะอยู่ในเกณฑ์ดี สามารถส่งลูกๆ ให้ได้เรียนหนังสือตามสมควร นางวัฒนาได้เล่าเรียนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ชีวิตก็ผกผันเพราะ รืออานมี “ความรัก” ในวัยเรียน และได้ตัดสินใจหนีพ่อ-แม่ ไปอยู่กับแฟน คือ นายสนั่น ผลไพบูลย์ ซึ่งในขณะนั้น นางวัฒนา มีอายุเพียง 17 ปี จากมือที่เคยจับปากกา เคยนั่งเรียนหนังสืออย่างสุขสบาย กลายเป็นชาวนาในพริบตา โชคดีที่แม่สามีคอยให้ความช่วยเหลือทุกอย่าง เมื่อมีครอบครัวก็ต้องช่วยกันทำมาหากินเลี้ยงครอบครัว แรกๆ สามีก็ช่วยกันดี ต่อมานางวัฒนาได้ให้กำเนิดลูกชายคนโต ทำให้ครอบครัวมีภาระเพิ่มขึ้น ด้านสามีที่ครั้งรักกันใหม่ๆ ก็แสนดี ทำอะไรก็ดูดีไปซะทุกอย่าง “งานหนักก็เอางานเบาๆ” ทุกอย่างได้กลายเป็นความฝัน เพราะให้หลังประมาณ 2 ปี สามีก็เปลี่ยนไป “งานหนักก็ไม่เอา งานเบาๆ ไม่สู้” แถมกินเหล้าสูบบุหรี่ เล่น การพนันทุกอย่าง แถมระยะหลังมานี้สุขภาพไม่ค่อยดี ปวดแขน ปวดขา เจ็บตรงโน้น เจ็บตรงนี้ ไปเรื่อย ทำงานไม่ไหว ใช้แต่เงิน ยิ่งเมื่อนางวัฒนาได้ให้กำเนิดลูกชายคนที่ 2 ออกมาอีกคน ชีวิตยิ่งลำบากมากขึ้น ต้องดูแลลูก ทำงานบ้าน งานนา จนพ่อ-แม่ ของนางวัฒนาทนไม่ได้ที่เห็นลูกลำบาก จึงได้แบ่งภาระเอาลูกชายคนโตไปเลี้ยง ค่อยทำให้นางวัฒนาได้หายใจโล่งขึ้น

เป็นหนี้ครั้งแรก : จำไม่ได้ว่าเริ่มเป็นหนี้ครั้งแรก พ.ศ. อะไร จำได้แต่เพียงว่ากู้มาลงทุนทำนาแล้วเกิดน้ำท่วมข้าวเสียหายหมด ทำให้ไม่มีเงินไปคืนเจ้าหนี้ หนี้เข้าต้องเป็นหนี้เพิ่มเพราะไม่มีเงินลงทุนทำนาในรอบต่อไป แหล่งนี้ส่วนใหญ่ก็จะเป็นญาติๆ ทั้งฝ่ายตนเอง และฝ่ายสามี ต่อมาลูกชายทั้ง 2 คน เข้าเรียนหนังสือทำให้มีรายจ่ายมากขึ้น จึงคิดเช่านาทำเพิ่มจากเดิมที่เคยทำเฉพาะ ที่นาของแม่สามี คิดว่าทำนามากขึ้นจะทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น หวังจะปลดหนี้และมีเงินส่งลูกเรียน ตอนนั้นยังไม่คิดว่าจะต้องมีเงินเหลือเก็บ ประกอบกับช่วงนั้นสามีทำตัวดีขึ้น ช่วยทำงานและช่วยทำนาบ้าง แต่ยังไม่เลิกกินเหล้าสูบบุหรี่ และยังเล่นการพนันเหมือนเดิม โดยเฉพาะชนไก่ จะเล่นหนักมาก เมื่อทำนาเพิ่มขึ้น ก็ต้องไปกู้เงินก่อนโตมาลงทุน พอขายข้าวได้เงินก็ไม่ได้ใช้คืนเท่าที่กู้มา แบ่งคืนเป็นงวดๆ พอมีเงินเหลือบ้างก็ไปซื้อรถขลุบ ซื้อเครื่องรหัส ซื้อท่อวิดน้ำ และอุปกรณ์ทำนาอื่นๆ หลังจากเริ่มมีหนี้ก้อนแรกก็เป็นหนี้ผูกพันเรื่อยมาไม่มีเงินก็ไปกู้ พอมีก็ไปใช้คืน หมุนหนี้มาเรื่อยพอใกล้จะหมดหนี้ก็มีเรื่องให้เป็นหนี้เพิ่มอีก กระทั่ง ปี 2540

สาเหตุที่เป็นหนี้เพิ่ม : เมื่อปี 2549 ลงทุนทำนาไป 83 ไร่ เกิดน้ำท่วมใหญ่ เสียหายทั้งหมด พอจะทำนาครั้งใหม่ก็ไปกู้ ธกส. บ้าง สหกรณ์บ้าง มาลงทุน โชคดีที่ได้ข้าวมาก กะว่าจะปลดหนี้ให้เหลือน้อยที่สุด ลูกชายคนโตก็สร้างปัญหาให้อีก ต้องวิ่งเต้นเสียค่าใช้จ่ายอีกนับแสนบาท หนี้ที่ใกล้จะหมดกลับเพิ่มมากขึ้นอีก เมื่อลูกชายพ้นคดี ก็เกิดอยากจะได้รถ 6 ล้อ มารับจ้างบรรทุกข้าวเปลือก จึงได้หารือกับญาติๆ ก็เห็นพ้องต้องกันว่าน่าจะซื้อรถบรรทุกมือสองให้ลูก เพราะเห็นว่าลูกก็โตแล้วควรมีอาชีพเป็นหลักแหล่ง พร้อมกับตัวเลขหนี้ที่เพิ่มขึ้น

หนี้สินปัจจุบัน : ประมาณแปดแสนกว่าบาท

แหล่งหนี้ : ในระบบ ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตร สหกรณ์ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์
นอกระบบ ได้แก่ เพื่อบ้าน ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน

วิธีการจัดหนี้การที่ผ่านมา : ส่งคืนเป็นรายไป หมุนเวียนกันไปเรื่อยๆ

ผลที่เกิดจากการเป็นหนี้ : ทางบวก สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ ในทางลบ เป็นทุกข์ กลัวไม่มีเงินใช้หนี้

เหตุผลที่เข้าร่วมโครงการวิจัยหนี้สิน : อยากมีแนวทางในการแก้ปัญหาหนี้สิน

เมื่อพี่เลี้ยงมาชวนคุยถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ ก็เกิดความสนใจ และคิดว่าโครงการนี้อาจจะช่วยให้ค้นพบทางออกที่ดี สามารถแก้ปัญหาหนี้สินได้บ้าง

นางวรรณณี พลายแก้ว

นางวรรณณี พลายแก้ว อยู่บ้านเลขที่ 67 หมู่ที่ 1 ตำบลตลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง อายุ 56 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 อาชีพหลักรับจ้างตัดเย็บเสื้อผ้า และปลูกผักสวนครัว และขยายพันธุ์พืชขายเป็นรายได้เสริม ครอบครัวมีพื้นที่ทำการเกษตร 7 ไร่ มีบุตร 3 คน สามีเสียชีวิตตั้งแต่ลูกสาวคนเล็กยังอยู่ในท้องได้ 7 เดือน นางวรรณณีต้องทำงานหาเงินเลี้ยงดูลูกทั้ง 3 คน ตามลำพัง ลูกสาวคนโต เรียนจบปริญญาตรี จาก ม.จุฬาลงกรณ์ คนที่ 2 เป็นบุตรชายเรียนจบ ม.เชียงใหม่ ปัจจุบันทำงานแล้วทั้ง 2 คน ส่วนคนเล็กเป็นลูกสาวกำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 บุตรทั้ง 3 คน เป็นเด็กขี้ฉ้อขี้โกง เรียนหนังสือเก่งทุกคน ระหว่างที่ส่งลูก 2 คนโตเรียนนั้น นางวรรณณีต้องทำงานหนักมาก โชคดีที่ลูกๆ เป็นคนประหยัด รู้จักกินรู้จักใช้จ่ายแต่สิ่งจำเป็น ส่วนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาก็จะให้ลูกทั้ง 3 คนกู้เงินรัฐบาลมาเก็บไว้เป็นค่าเล่าเรียน

ปัจจุบัน นางวรรณณี อาศัยอยู่กับลูกสาวคนเล็ก 2 คน มีรายได้จากการรับจ้างตัดเย็บเสื้อผ้าประมาณปีละ 48,000 บาท ลูกส่งให้ปีละ 48,000 บาท ขายผักขายต้นไม้ ประมาณปีละ 15,000 บาท รวมรายได้ทั้งปี ประมาณ 100,000 บาท คุ้มกลุ่มเกษตร 7,500 บาท คุ้มมาเก็บไว้เพื่อจำเป็นต้องใช้เงิน

ด้านค่าใช้จ่ายแยกเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ประมาณ 48,000 บาทต่อปี ค่าเล่าเรียนบุตรประมาณ 9,300 บาทต่อปี จ่ายค่าสมาคมฌาปนกิจ ธกส. ปีละ 9,000 บาท สหกรณ์ 500 บาท ทำบุญ 1,000 บาท ช่วยงาน 3,000 บาท มีเงินฝากธนาคาร 40,000 บาท ฝากกลุ่มออมทรัพย์ 10,000 บาท ฝากสหกรณ์ ประมาณ 4,000 บาท กลุ่มเกษตร 700 บาท

สถานการณ์หนี้ กู้มาให้น้องซ่อมรถ 70,000 บาท จาก ธกส. กู้ให้น้องส่งลูกเรียน 30,000 บาท จากกองทุนหมู่บ้าน ดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี

ประสบการณ์การจัดการหนี้ ธกส. ผ่อนส่งปีละ 10,000 บาท กองทุนหมู่บ้านและกลุ่มเกษตรส่งรายปี ส่งหมดแล้วกู้มาใหม่

ภายในครอบครัวมีความสุขดีไม่มีปัญหา แต่มีความทุกข์เรื่องน้อง

พฤติกรรมส่วนตัว เป็นคนประหยัด มีการอันค่าใช้จ่าย จะซื้อแต่สิ่งจำเป็น ไม่ค่อยไป ตลาดนัด ไม่ซื้อของตุนครวละมากๆ การบริหารจัดการการเงิน จะคุยกับลูกสาวว่าวันนี้แม่หาเงินได้แค่ไหนเราจะใช้ได้เท่าไร แต่พยายามไม่ให้เกินรายรับในแต่ละวัน รายจ่ายประจำวันของครอบครัว ก็จะมีค่าขนมลูกสาวไปโรงเรียนวันละ 40 บาท และค่ากับข้าว ค่าใช้จ่ายรายเดือน เช่นค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ ค่าข้าวสารเดือนละถึง ส่วนของใช้อื่นๆ ส่วนใหญ่ลูกสาวคนโตจะซื้อมาให้ครวละมากๆ จะปลูกผักสวนครัวปลอดสารเคมีไว้กินเอง มีการบันทึกรายรับรายจ่ายแต่ไม่ค่อยละเอียด เพราะไม่ค่อยมีเวลา และอุปกรณ์ ตัดเย็บเป็นต้นทุนจุกจิก คำนวณยากว่าเสื้อที่ตัดแต่ละตัวมีต้นทุนตัวละเท่าไร

น.ส.สุชาดา ศรีศักดิ์

น.ส.สุชาดา หรือ เจ๊ียบ อายุ 35 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 สามีนชื่อ นายสมบัติ ช้างเชื้อ อายุ 38 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ในครอบครัวมีสมาชิก 4 คน มีลูกสาว 2 คน คนโตศึกษาอยู่ชั้น ปวช. ปีที่ 1 คนเล็กอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ทำงานมีรายได้ 2 คน อาชีพหลักคือ ทำนา และรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพเสริม มีพื้นที่ครอบครองทั้งสิ้น 14 ไร่ ใช้ทำการเกษตร 12 ไร่ เป็น ที่อยู่อาศัย 2 ไร่ น.ส.สุชาดา เป็นสมาชิกกลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มพัฒนาอาชีพเกษตร กองทุนหมู่บ้าน ครอบครัวมีรายรับจากการขายข้าวนาปรัง ปีละ 2 ครั้ง ประมาณ 200,000 บาท ได้ค่าจ้าง ประมาณปี ละ 10,000 บาท รายจ่ายในครอบครัวปีละประมาณ 75,600 บาท จ่ายเพื่อการลงทุนทำนา ต่อบรร การผลิต 54,080 บาท ใช้จ่ายเพื่อการศึกษาและอื่นๆของลูก ปีละประมาณ 13,650 บาท ค่าใช้จ่าย อื่นๆ เช่น ทำบุญ ช่วยงาน ปีละประมาณ 2,000 บาท มีเงินฝากออมทรัพย์ กับกลุ่มองค์กรในชุมชน มีการจดบันทึกรายรับรายจ่ายและต้นทุนการผลิตสม่ำเสมอ

ครอบครัว น.ส.สุชาดา เป็นหนี้ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2535 กู้จากแม่มาลงทุนเลี้ยงหมู ขายได้ ก็ใช้หนี้คืนหมด กู้จากกองทุนหมู่บ้าน 20,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี ใช้สมาชิกด้วยกันค้ำ ประกัน 1 ปีใช้คืนแล้วกู้ใหม่ ต่อมากู้จากแม่ 120,000 บาท ลงทุนทำนา และใช้จ่ายในครัวเรือน ผลที่ เกิดขึ้นจากการเป็นหนี้ ทางบวก มีเงินลงทุนทำนา เลี้ยงหมู ทางลบ คือ เป็นทุกข์ ช่วงน้ำท่วม เมื่อปีที่ แล้วเครียดหนักเพราะข้าวจมน้ำหมด กลัวไม่มีเงินใช้หนี้

การจัดการหนี้ในระยะ 3 ปีที่ผ่านมา นำรายได้จากการขายผลผลิตไปทยอยชำระหนี้แม่ โชคดี หลังน้ำท่วม (2549) ทำนาไถน้ำได้ข้าวมาก พอทำรอบ 2 ข้าวราคาตันละ 12,000-13,000 บาท โสหนี้ แม่ได้หมดเลย แถมยังมีเงินเหลือเก็บอีก 140,000 บาท ส่วนหนี้กองทุนหมู่บ้านใช้วิธีหมุนหนี้คือ “กู้ มา ใช้คืน แล้วกู้ใหม่” วงเวียนมา 7 ปี แล้ว เพราะดอกเบี้ยต่ำ สามารถนำเงินไปลงทุนทำอย่างอื่นได้ กำไรมากกว่า

แนวทางการจัดการหนี้สินที่เหลืออยู่ ปัจจุบันมีหนี้ไม่มาก ก็ไม่เครียดกับการจัดการหนี้ก็ค่อยๆ ทยอยใช้ไป แต่เมื่อเร็วๆนี้ แม่มาชวนให้ซื้อที่นาเพิ่ม 20 ไร่ ราคา 800,000 บาท ก็ยังไม่กล้า ดัดสินใจเพราะกลัวใช้หนี้ไม่ไหว

ตารางแสดงสถานการณ์หนี้สินของสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย 15 ครอบครัว

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	หนี้ปัจจุบัน (บาท)	สาเหตุที่มา ของหนี้	แหล่งหนี้		บทเรียนการจัดการหนี้สิน	
				ในระบบ	นอกระบบ	หนี้ในระบบ	หนี้นอกระบบ
1	น.ส.กมลทิพย์ ไชยสังข์	130,000	- ใช้หนี้แทนเพื่อน (คำประกัน)	- กทบ. - สหกรณ์ 30,000 100,000	-	- ส่งรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่ - ผ่อนส่งรายเดือน	-
2	นางวรรณณี พลายแก้ว	100,000	- กู้เพื่อน	- กทบ. - ธกส. 30,000 70,000	-	- กทบ. ส่งรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่ - ธกส. ส่งรายปี ปีละ 10,000 บาท	-
3	นางวัฒนา ผลไพบูลย์	930,000	- ซื้อรถบรรทุก - ซื้อรถมอเตอร์ไซด์ - ลงทุนทำนา - ซื้อเครื่องรหัส (วิดน้ำ) - ซื้อที่นา	- สหกรณ์ - ธกส. - กทบ. - กลุ่มออมทรัพย์ - กลุ่มเกษตร - กลุ่มสตรี 450,000 30,000 88,000 70,000 13,000 14,000	- ร้านค้า - พ่อแม่ - เพื่อนบ้าน - พี่น้อง 110,000 15,000 60,000 80,000	- สหกรณ์, ธกส. ผ่อนส่งรายปี - กทบ., กลุ่มออมทรัพย์, กลุ่ม สตรี, กลุ่มเกษตร ส่งรายปี ส่ง แล้วกู้ใหม่	- แล้วแต่ข้อตกลง ส่วนใหญ่มีเมื่อไร ก็จะรีบชำระคืน เพราะดอกเบี้ย แพง
4	นางณัฐธินีย์ รักเชื้อ สาย	35,000	- กู้เพื่อน	- กทบ. 35,000	-	- กทบ. ส่งรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่	-
5	นายสุนทร คุณารูป	171,000	- รับผิดชอบแทนแม่ ยาย เลากับที่ดิน - ลงทุนเลี้ยงเป็ด แล้วขาดทุน - ผ่อนอุปกรณ์ คอมพิวเตอร์	- ธกส. - กลุ่มแม่บ้าน - กองทุนหมู่บ้าน 90,000 15,000 20,000	- ร้านขายคอมพิวเตอร์ - เพื่อนบ้าน 16,000 30,000	- กทบ. ส่งรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่ - ธกส. ส่งรายปี	- ส่งเป็นรายเดือน ที่ผ่านมาใช้วิธี หมุนหนี้มาตลอด หนี้สินก็ขึ้นเรื่อยๆ

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	หนี้ปัจจุบัน (บาท)	สาเหตุที่มา ของหนี้	แหล่งหนี้		บทเรียนการจัดการหนี้สิน	
				ในระบบ	นอกระบบ	หนี้ในระบบ	หนี้นอกระบบ
6	นางวรรณ พรมเดช	45,000	- ลงทุนทำนา	- กทบ. - กลุ่มสตรี 30,000 15,000	-	- ส่งรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่	-
7	นางปราณี ปิ่นวิเศษ	473,700	- ลงทุนทำนา - กู้ให้ลูก - ครั้งแรกเป็นหนี้ - ก้อนเล็ก แต่กู้ - เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ	- ธกส. 100,000 - กทบ. 45,000 - กลุ่มสตรี 15,000 - กลุ่มเกษตร 6,700 - กลุ่มออมทรัพย์ 7,000	- พี่น้อง 300,000	- ส่งรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่	- พี่น้อง ไม่มี กำหนด มีเงิน เมื่อไร ค่อยใช้คืน เพราะไม่มี ดอกเบี้ย
8	น.ส.ทวี สุกุลณี	130,000	- ใช้จ่ายใน ครอบครัว	- กทบ. 30,000	- ญาติ 100,000	- กทบ. ส่งเป็นรายปี ส่งแล้วกู้ ใหม่	- ญาติ ตั้งแต่กู้ยังไม่ เคยส่งเลย
9	นางบุญนำ ผลไพบูลย์	445,000	- ลงทุนทำนา - ใช้จ่ายใน ครอบครัว - เลี้ยงหอย	- ธกส. 200,000 - สหกรณ์ 200,000 - กทบ. 30,000 - กลุ่มสตรี 15,000	-	- กทบ. กลุ่มสตรี ส่งรายปี ส่ง แล้วกู้ใหม่ - ธกส. สหกรณ์ แบ่งส่งราย เป็นรายปี	-
10	นางอรุณ นวลจันทร์	90,000	- ลงทุนเลี้ยงหมู แล้วขาดทุน - กู้มาใช้จ่ายใน ครัวเรือน	- ธกส. 70,000 - กทบ. 20,000	-	- ธกส. ขาดส่งมา 5 ปี ทำให้ ดอกทบต้น - กทบ. ส่งเป็นรายปี ส่งแล้วกู้ ใหม่	-
11	นางช่อม ช้างเชื้อ	150,000	- ซื้อที่ดิน - ลงทุนทำนา	- กทบ. 20,000	- ญาติ 130,000	- กทบ. ส่งเป็นรายปี ส่งแล้วกู้ ใหม่ - ญาติ หายหายใช้คืน	- แบ่งรายได้จาก การขายข้าวหอย ใช้หนี้

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	หนี้ปัจจุบัน (บาท)	สาเหตุที่มา ของหนี้	แหล่งหนี้		บทเรียนการจัดการหนี้สิน	
				ในระบบ	นอกระบบ	หนี้ในระบบ	หนี้นอกระบบ
12	นางมยุรี สวนศรี	70,000	- ลงทุนทำนา	- กทบ. 20,000	- พี่น้อง 50,000	- กทบ. ส่งเป็นรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่	- แบ่งรายได้จากการขายข้าวทยอยใช้หนี้
13	นายสมชาย ช้างเชื้อ	160,000	- ลงทุนทำนา - เสียงัวขาดทุน	- กทบ. 20,000 - ธกส. 40,000	- พ่อตา 100,000	- กทบ. ส่งเป็นรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่ - พ่อตามีเมื่อไรค่อยส่งไม่มีดอกเบี้ย	- แบ่งรายได้จากการขายข้าวทยอยใช้หนี้
14	น.ส.สุชาดา ศรีศักดิ์	120,000	ลงทุนเลี้ยงหมู, ทำนา และใช้จ่ายในครัวเรือน	- กทบ. 20,000	- แม่ 100,000	- กทบ. ส่งเป็นรายปี ส่งแล้วกู้ใหม่ - ทยอยใช้คืน	แบ่งรายได้จากการขายข้าวไปใช้หนี้
15	นางอรุณ สะอาดศรี	463,000	สร้างบ้าน, ลงทุนทำนา, เลี้ยงหมู, ส่งลูกเรียน	- สหกรณ์ 240,000 - กรมธรรม์ 100,000 - กทบ. 89,000 - กลุ่มออมทรัพย์ 24,400 - กลุ่มเกษตร 6,700 - กลุ่มสตรี 2,900	- -	- ทุกที่ส่งเป็นรายปี ส่งหมดแล้วกู้ใหม่	แบ่งรายได้จากการขายข้าวไปใช้หนี้
		3,512,700		2,421,700	1,091,000		